

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra bezpečnostních studií

Diplomová práce

2024

Veronika Čechová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra bezpečnostních studií

**Romové prchající před válkou v Ukrajině: Situace v
České republice**

Diplomová práce

Autorka práce: Veronika Čechová

Studijní program: Bezpečnostní studia Politologie

Vedoucí práce: doc. PhDr. Vít Střítecký, M.Phil., Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31.07.2024

Veronika Čechová

Bibliografický záznam

ČECHOVÁ, Veronika. *Romové prchající před válkou v Ukrajině: Situace v České republice*. Praha, 2024. 109 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra bezpečnostních studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Vít Strítecký, M.Phil., Ph.D.

Rozsah práce: 219 210

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá zkoumáním předsudků a diskriminace vůči romským uprchlíkům z Ukrajiny v kontextu jejich přijímání a integrace v České republice. Teoretická část práce poskytuje ucelený pohled na problematiku předsudků, stereotypů a diskriminace, zkoumá jejich psychologické a sociologické aspekty a propojuje je s tradičními postoji české společnosti vůči Romům. Empirická část se zaměřuje na analýzu kvalitativních rozhovorů s úředníky Krajského asistenčního centra pomoci Ukrajinců (KACPU) Praha, kteří zajišťovali udělování dočasné ochrany, a to na základě diskurzivní analýzy popsané ve van Dijkově teorii předsudků v komunikaci. Výsledky výzkumu odhalily, že předsudky a stereotypy úředníků vůči romským uprchlíkům ovlivňovaly jejich postoje a komunikaci, což mohlo vést k diskriminačnímu chování. Na základě těchto zjištění práce přináší doporučení k efektivní prevenci a potírání předsudků a diskriminace, jež mohou mít devastující vliv na zranitelné skupiny.

Abstract

This thesis explores prejudice and discrimination against Romani refugees from Ukraine in the context of their reception and integration in the Czech Republic. The theoretical part provides a comprehensive view of prejudice, stereotypes, and discrimination, examining their psychological and sociological aspects and linking them with traditional attitudes of Czech society towards Roma. The empirical part focuses on the analysis of qualitative interviews with officials from the Regional Assistance Center for Helping Ukraine (KACPU) in Prague, who were responsible for granting temporary protection, based on the discourse analysis described in van Dijk's theory of prejudice in communication. The research findings revealed that the officials' prejudices and stereotypes towards Roma refugees influenced their attitudes and communication, potentially leading to discriminatory behavior. Based on these findings, the thesis offers recommendations for effectively preventing and combating prejudice and discrimination, which can have a devastating impact on vulnerable groups.

Klíčová slova

Ukrajínští Romové, migrace, stereotypy, předsudky, diskriminace, dočasná ochrana, KACPU.

Keywords

Ukrainian Romani, migration, stereotypes, prejudice, discrimination, temporary protection, KACPU.

Title

Romani Fleeing the War in Ukraine: Situation in the Czech Republic

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu práce, panu doc. PhDr. Vítu Stříteckému, M.Phil., Ph.D. a paní Mgr. Markétě Kocmanové, Ph.D. za cennou podporu a odborné rady. Dále bych poděkovala samotným respondentům za ochotu zúčastnit se výzkumu a Mgr. et Mgr. Martymu Jišovi za pomoc s jazykem a korekturou.

Obsah

Úvod	9
Přehled použité literatury.....	13
1. Stereotypy, předsudky, diskriminace	15
1.1. Stereotypy	16
1.2. Předsudky	17
1.3. Diskriminace.....	19
1.4. Vztah mezi stereotypy, předsudky a diskriminací	20
1.5. Psychologické faktory	21
1.6. Sociální faktory	23
2. Vztah české společnosti a Romů	25
2.1. Anticikanismus	25
2.2. Historický a společenský kontext.....	26
3. Proces přijímání uprchlíků z Ukrajiny.....	30
3.1. Legislativní rámec	30
3.2. Průběh procesu přijímání uprchlíků	32
4. Shrnutí teoretické části	38
5. Metodologie výzkumné části.....	39
5.1. Cíle výzkumu.....	39
5.2. Výzkumný přístup	39
5.3. Sběr dat.....	40
5.4. Analýza dat.....	43
5.5. Etika.....	44

5.6.	Limity výzkumu	44
6.	Přítomnost stereotypů a předsudků u zaměstnanců KACPU Praha	46
6.1.	Hygiena, vzhled	51
6.2.	Vzdělání, gramotnost, komunikace	56
6.3.	Sociální, kulturní návyky, zodpovědnost.....	59
6.4.	Motivace uprchlíků k žádosti o dočasnou ochranu	63
6.5.	Morální vlastnosti.....	71
6.6.	Shrnutí kapitoly	75
7.	Předsudky a diskriminace.....	76
7.1.	Rozhodnutí o udělení dočasné ochrany na základě etnického původu	77
7.1.1.	Podezření z maďarského občanství	80
7.2.	Verbální projevy diskriminace.....	84
7.3.	Shrnutí kapitoly	89
8.	Závěrečná interpretace výzkumu a doporučení	91
	Závěr.....	95
	Summary.....	97
	Použitá literatura.....	99
	Seznam příloh.....	107

Úvod

V souvislosti s probíhající válkou na Ukrajině a s ní spojeným bezprecedentním příchodem uprchlíků do České republiky se otevřelo nové pole pro výzkum související s percepcí a integrací těchto osob.¹ Obzvláště složitou součástí této situace je pak přijímání ukrajinských imigrantů romského původu, jež čelí specifickým výzvám pramenících z tradičních postojů české společnosti vůči romské menšině.² Vznik nové situace, kdy část uprchlíků z Ukrajiny měla romský původ, přinesla do českého sociálního a bezpečnostního kontextu nové výzvy, týkající se nejen samotné integrace uprchlíků, ale i reakcí české společnosti a státních institucí.

S přispěním médií se součástí diskurzu o imigraci romských uprchlíků stalo poukazování na negativní zkušenosti, kdy romští uprchlíci museli čelit předsudkům a diskriminaci v rámci přijímacího procesu a poskytnutí statusu dočasné ochrany,³ některé zdroje informovaly o situacích, které mohou být interpretovány jako projevy

¹ Od vypuknutí války na Ukrajině Česká republika udělila status dočasné ochrany 339 305 lidem (k 1.4.2024) a stala tak spolu s Německem a Polskem zemí s největším počtem přijatých osob v EU. Zdroj: UN REFUGEE AGENCY [UNHCR]. *Ukraine refugee situation*. Online. In: unhcr.org. 2024. Dostupné z: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>. [cit. 2024-04-04].

² EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. *Roma in 10 European countries - main results*. Online. 2023. s. 21. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results2_en.pdf. [cit. 2024-03-15].

AMNESTY INTERNATIONAL. *Amnesty International Report 2022/23: The state of the world's human rights*. Online. 2023. s. 141. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/5670/2023/en/>. [cit. 2024-03-13].

³ BIBEN, Martin. *Co je za napětím mezi menšinami? Ukrajinci mohou vnímat Romy jako Česi před 20 lety, „pomáhá“ i Rusko*. Online. HN.cz. 2023. Dostupné z: <https://hn.cz/c1-67222680-co-je-za-napetim-mezimensinami-ukrajinci-mohou-vnimat-romy-jako-cesi-pred-20-lety-bdquo-pomaha-ldquo-i-rusko>. [cit. 2024-04-11].

KOMŮRKOVÁ, Magdaléna. *Uprchlíci na hlavním nádraží očima českých Romů. Kdo to vlastně přijíždí?* Online. Lidovky.cz. 2022. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/romodrom-nikola-taragos-ukrajinsti-romove-ukrajina-uprchlici.A220517_205437_ln_domov_vag. [cit. 2024-04-15].

SOUKUP, Jaroslav. *Diskriminace Romů v Česku přetrvává, tvrdí eurokomisařka pro lidská práva*. Online. Novinky.cz. 2023. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-diskriminace-romu-v-cesku-pretrvava-tvrdi-eurokomisarka-pro-lidska-prava-40424098>. [cit. 2024-04-15].

VODSEĎÁLEK, Petr. *Ukrajínští Romové se na cestě do bezpečí musejí vyrovnávat s diskriminací*. Online. DeníkN.cz. 2022. Dostupné z: <https://denikn.cz/849484/ukrajinsti-romove-skoncili-na-ubytovne-u-boleslavi-doma-nas-vnimaji-jako-soucast-naroda-tady-se-staraji-jen-o-bile-tvrdi/>. [cit. 2024-04-12].

institucionálního rasismu a účelně nastavovaných opatření.⁴ V příspěvku ministerstva vnitra ČR na toto téma bylo uvedeno: „Zvláštní pozornost je věnována projevům anticikanismu vůči romským uprchlíkům z Ukrajiny, kteří se po svém příchodu dle svých svědectví a vyjádření neziskových organizací potýkali s diskriminací ze strany jednotlivců a institucí. Romští uprchlíci z Ukrajiny čelili diskriminaci při žádostech o poskytnutí dočasné ochrany a poskytnutí bydlení.“⁵

Vzhledem k tomu, že předsudečné chování vůči romským uprchlíkům ze strany státního aparátu nebylo dosud předmětem podrobného akademického výzkumu (dosavadní studie se nicméně věnovala situaci ukrajinských Romů v České republice, včetně mapování zkušeností s diskriminací⁶), tato práce se na chybějící téma zaměří a bude se soustředit na jednu z diskutovaných problematik - na zkoumání možných rozdílů v přístupu vízových úředníků, které mohou pramenit ze stereotypů, předsudků a kognitivních zkreslení o romské menšině.

První část diplomové práce se bude věnovat teoretickému ukotvení a vymezení termínů stereotyp, předsudek a diskriminace, aby poskytla ucelený obraz těchto socio-psychologických jevů a jejich odlišností, a vytvořila tak základ pro interpretaci a analýzu rozhovorů v empirickém výzkumu. Klíčovou otázkou této části bude zkoumání vztahu mezi stereotypními a předsudečnými názory a jejich přeměnou v aktivní projevy, jako jsou diskriminační chování, nenávistné výroky a další formy diskriminace. Práce nastíní, jak se teoretické předsudky transformují v konkrétní akce, které mají bezprostřední dopad

⁴ ČOPJAKOVÁ, Kateřina. „Přístup státu k romským uprchlíkům je diskriminační,“ říká expert na migraci. Online. hatefree.cz. 2022. Dostupné z: <https://www.hatefree.cz/clanky/pristup-statu-k-romskym-uprchlikum-je-diskriminacni-rika-expert-na-migraci>. [cit. 2024-04-16].

GAVRINĚV, Vojtěch. *Je to systémová kafeárna, nenávist je otázkou času, říká odbornice o běžencích*. Online. seznamzpravy.cz. 2022. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-je-to-systemova-kafarna-nenavist-je-otazkou-casu-rika-odbornice-o-bezencich-199841>. [cit. 2024-04-17].

RYCHLÍKOVÁ, Apolena. *S čím se setkávají romští uprchlíci? Výzkum dokládá, že je trápí nedostatek a třetina zažila diskriminaci*. Online. a2larm.cz. 2022. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2022/08/s-cim-se-setkavaji-romsti-uprchlici-vyzkum-doklada-ze-je-trapi-nedostatek-a-tretina-zazila-diskriminaci/>. [cit. 2024-04-17].

⁵ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2022*. Online. 2024. Dostupné z: [03_Zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2022.pdf](https://www.gov.cz/302553/2024/03/zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2022) (gov.cz). [cit. 2024-04-19].

⁶ KMENT, Štěpán; GARGULÁK Karel; KORBEL Václav, KOŘÍNEK Adam. *Většina romských uprchlíků v Česku mluví ukrajinsky. Trápí je válečné trauma a materiální nedostatek*. Online. PAQresearch. 2022. Dostupné z: <https://www.paqresearch.cz/post/ua-romove/>. [cit. 2024-04-18].

na odlišná etnika, a upřesní, jakými mechanismy jsou stereotypní představy přetvářeny v jednání, které může být škodlivé nebo omezující pro jednotlivce z romské komunity.

V teoretické části bude také nastíněna situace Romů v České republice, a to jednak z pohledu historického a sociálního kontextu, který je nezbytný pro pochopení aktuální situace romských uprchlíků z Ukrajiny, a jednak z pohledu přístupu českých státních aktérů a společnosti k dané problematice. K hodnocení procesu přijímání romských uprchlíků z Ukrajiny v České republice budou využity oficiální dokumenty a zprávy, které analyzovaly proces registrace a integrace uprchlíků. Kromě dokumentů veřejných institucí budou zkoumány i informace od neziskových organizací a médií, které upozorňovaly na případné projevy diskriminace a předsudků. Tato část práce položí teoretický základ pro následnou empirickou analýzu konkrétních zkušeností úředníků KACPU Praha s romskými uprchlíky.

Cílem empirické části diplomové práce bude zkoumání předsudků a stereotypů vůči Romům přímo ze strany zaměstnanců KACPU Praha, kteří zajišťovali proces přijímání romských uprchlíků z Ukrajiny po vypuknutí války v roce 2022 a rozhodovali o poskytnutí statusu dočasné ochrany. Tato část bude pracovat s hypotézou, že příchod romských uprchlíků z Ukrajiny v důsledku války byl značně poznamenán předsudky a stereotypy, které jsou zažitě v české společnosti a mohly vést k diskriminačnímu zacházení s těmito uprchlíky ze strany vízových pracovníků. Výzkum si položí tři výzkumné otázky: Vyskytly se u úředníků Krajských asistenčních center pomoci Ukrajině (KACPU) stereotypy a předsudky vůči romským uprchlíkům, a pokud ano, jakých témat se tyto předsudky týkaly? Jakým způsobem veřejní úředníci vyjadřovali a komunikovali stereotypy a předsudky, když přicházeli do kontaktu s romskými uprchlíky z Ukrajiny? Do jaké míry mohly vést předsudky veřejných úředníků k diskriminačnímu chování vůči romským uprchlíkům?

V rámci výzkumu bude prezentována analýza rozhovorů s úředníky KACPU Praha, prováděna především na základě van Dijkovy teorie předsudků v komunikaci metodou diskurzivní analýzy, jež bude zkoumat sémantické a obsahové kognitivní reprezentace romských uprchlíků.⁷ Díky této metodě budou identifikovány stereotypní a předsudečné

⁷ VAN DIJK, Teun A. *Communicating racism: Ethnic prejudice in thought and talk*. Online. Sage Publications, Inc., 1987. ISBN: 0-8039-3627-3. Dostupné z: http://media06.euv-frankfurt-o.de/Literatur/VanDijk_1988.pdf. [cit. 2024-04-20].

postoje mluvčích a odhaleny jazykové vzorce a komunikační strategie, které byly respondenty používány při popisu.

Práce svým zaměřením přispěje k teoretickému a praktickému pochopení migračních procesů v kontextu bezpečnostních studií, založených na problematice etnických předsudků, rasismu a potřebě odlišení se. Poskytne nejen psychologické a společenské ukotvení stereotypů, předsudků a diskriminace, ale i objasní, jak může na lidskou mysl působit cizí kultura, zvyky či jiné společenské hodnoty, a v jaké důsledky může takové vnímání vést. procesu přijímání romských uprchlíků. Výzkumné téma se bude snažit přispět nejen k akademické debatě o sociopolitických otázkách spojených s válkou na Ukrajině a migrační vlnou, ale nabídne hlubší porozumění sociálním dynamikám a bezpečnostním rizikům, která jsou s migrací obecně spojená.

Přehled použité literatury

Použité zdroje lze rozdělit do tří skupin. První skupinu tvoří zdroje zaměřené na teoretické základy stereotypů, předsudků, diskriminace a jejich vzájemné provázanosti. Z této kategorie byla přínosná kniha Teuna A. Van Dijka *Communicating racism: Ethnic prejudice in thought and talk*⁸, která kromě podrobného vymezení jednotlivých pojmů poskytla metodologický rámec pro identifikaci těchto jevů v komunikaci, a to jak v obsahu, tak formě. Na jejím základě byla provedena analýza výzkumných rozhovorů, jelikož systematicky představila různé aspekty předsudečných konverzací, např. verbální interakci, volbu témat, styl jazyka, story-telling, rétoriku a další specifické konverzační vlastnosti. Dalším významným zdrojem, zabývajícím se konkrétními psychologickými základy stereotypů a předsudků, byla kniha *Psychology of Prejudice and Discrimination* od Mary E. Kite, Bernarda E. Whitley, a Lisy S. Wagner.⁹ Tato publikace poskytla nejen teoretický pohled, ale i praktické příklady a přehledy výzkumů týkajících se dané problematiky. Výzkum Dominica Abramse *Processes of Prejudice: Theory, Evidence and Intervention*,¹⁰ poskytl detailní pohled na vztah mezi stereotypy, předsudky a diskriminací a ukázal, jak jsou tyto jevy formovány, udržovány a jak lze jejich výskyt redukovat.

Druhá skupina zdrojů byla zaměřena na proces přijímání romských uprchlíků z Ukrajiny. K zhodnocení průběhu procesu byly využity oficiální dokumenty klíčových aktérů, kteří realizovali registraci a integraci uprchlíků z Ukrajiny, především Ministerstva vnitra ČR, Ministerstva zahraničních věcí ČR a Vlády ČR. Situace romských uprchlíků byla zaznamenána ve Zprávě v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky 2022,¹¹ Zprávě o stavu romské menšiny v České republice za rok 2022,¹² Stanovení

⁸ VAN DIJK, Teun. van Dijk, T. A. (1987). *Communicating racism: Ethnic prejudice in thought and talk*. Online. Sage Publications, Inc., 1987. ISBN: 0-8039-3627-3. Dostupné z: http://media06.euv-frankfurt-o.de/Literatur/VanDijk_1988.pdf. [cit. 2024-04-20].

⁹ KITE, Mary E. a WHITLEY, Bernard E. Jr. *Psychology of Prejudice and Discrimination*. Vyd. 3. New York: Routledge, 2016. s. 13. ISBN 978-1-138-94752-8.

¹⁰ ABRAMS, Dominic. *Processes of prejudice: Theory, evidence and intervention*. Online. Equality and Human Rights Commission. 2010, research report č. 56, s. 30-31. ISBN 978 1 84206 270 8. Dostupné z: [56_processes_of_prejudice.pdf \(drc-gb.org\)](http://www.drc-gb.org/56_processes_of_prejudice.pdf). [cit. 2024-05-10].

¹¹ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Zpráva v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky 2022*. Online. In: mvcr.cz. Praha: 2023. s. 79. Dostupné z: [Výroční zprávy o situaci v oblasti migrace a integrace - Aktuální informace o migraci \(mvcr.cz\)](http://www.mvcr.cz/vyrocnizpravy). [cit. 2024-06-02].

¹² VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2022*. Online. 2024. Dostupné z: [03_Zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2022.pdf \(gov.cz\)](http://www.gov.cz/03_Zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2022.pdf). [cit. 2024-04-19].

strategických priorit vlády ČR ke zvládnutí uprchlické vlny související s invazí Ruské federace na Ukrajinu,¹³ Akčním plánem boje proti extremismu a předsudečné nenávisti 2023–2024¹⁴ a Strategii rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021–2030.¹⁵ Tyto zdroje byly doplněny o informace poskytnuté neziskovými organizacemi, médii a dalšími nestátními aktéry vstupujícími do procesu.

Poslední skupina obsahuje odbornou literaturu věnující se metodologii výzkumu a zásadám vedení rozhovorů a interpretaci dat. Pro sběr dat byl využit článek Liu Xu Interviewing Elites: Methodological Issues Confronting a Novice,¹⁶ který detailně popisuje, jaké náležitosti obsahuje vedení rozhovoru, a upozorňuje na důležité aspekty, které je třeba zahrnout během dialogů se státními zaměstnanci. Stěžejní informace k vedení rozhovorů poskytl článek The Use of Triangulation in Qualitative Studies Employing Elite Interviews od Rebecca S. Natow,¹⁷ jež popisuje metodu tzv. triangulace, tedy kombinování více zdrojů a výzkumných metod, což si diplomová práce klade za cíl k získání hodnotných a věcných výsledků.

V neposlední řadě byl metodologický přístup formován semestrálním kurzem Researching International Politics: Qualitative Methods zajišťovaným Katedrou bezpečnostních studií, v jehož rámci byly představeny základní metodologie, metody a techniky, které lze aplikovat v kvalitativním zkoumání sociálních jevů. Součástí kurzu bylo hodnocení výzkumného designu a přehledu literatury, jež bylo nápomocné k pochopení výzkumných principů a vhodné strukturaci diplomové práce.

¹³ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Stanovení strategických priorit vlády ČR ke zvládnutí dopadů migrační krize související s invazí Ruské federace na Ukrajinu*. Online. Praha, 2022, s. 4. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/stanoveni-strategickych-priorit-vlady-pdf>. [cit. 2024-06-06].

¹⁴ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Akční plán boje proti extremismu a předsudečné nenávisti 2023–2024*. Online. In: mvcr.cz. 2023. s. 18. Dostupné z: [Výroční zprávy o extremismu a koncepcce boje proti extremismu - Ministerstvo vnitra České republiky \(mvcr.cz\)](https://www.mvcr.cz/vyrocnizpravy-2023). [cit. 2024-05-23].

¹⁵ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021–2030*. Online. In: vlada.gov.cz. 2021. s. 5. Dostupné z: [strategie-2021-2030 - komentáře.pdf](https://www.vlada.gov.cz/media/obrazky/strategie-2021-2030-komentare.pdf). [cit. 2024-05-31].

¹⁶ XU, Liu. Interviewing Elites: Methodological Issues Confronting a Novice. Online. *International Journal of Qualitative Methods*. 2018, roč. 17, č. 1. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1609406918770323>. [cit. 2024-03-20].

¹⁷ NATOW, Rebecca S. The Use of Triangulation in Qualitative Studies Employing Elite Interviews. Online. *Qualitative Research*. 2020, č. 2, 160–73. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1468794119830077>. [cit. 2024-03-19].

1. Stereotypy, předsudky, diskriminace

Stereotypy, předsudky a diskriminace jsou velmi komplexní sociologicko-psychologické jevy, jejichž vymezení se liší v různých vědeckých oblastech a teoretických přístupech. Jelikož jejich původ ani podoba nejsou jednoznačně definovány, cílem následující kapitoly bude tyto termíny vymežit a poukázat na jejich možné formy. Vzhledem ke složitosti a širokému záběru těchto jevů bude teoretické ukotvení uvedeno tak, aby odpovídalo potřebám empirické části diplomové práce – bude chápat stereotypy a předsudky jako sociálně a kulturně podmíněné, se zaměřením na etnické menšiny. Zároveň se bude věnovat způsobům, jakými jsou tyto jevy prezentovány, a to z pohledu obsahu i formy. Záměrně v této kapitole nebude definován pojem rasismus, i když s tématem úzce souvisí. Je to z toho důvodu, že v kontextu vztahu české společnosti k Romům nelze mluvit o odlišnosti v „rasovém“ původu, neboť obě skupiny patří k indo-evropské rase.¹⁸ Místo toho se kapitola zaměří na termíny jako etnické předsudky, etnická nenávisť apod.

Chování, sebevnímání a postavení každého jedince vyplývá ze sítě sociálních vztahů a rolí, s čímž souvisí i potřeba sounáležitosti na straně jedné a potřeba vymezení se na té druhé.¹⁹ Přirozená identifikace se s určitou skupinou společnosti (nemusí být nutně jenom etnikum) je ilustrována např. Eriksenovou metaforou obrácené ledničky. Lednička, která udržuje chlad uvnitř, zatímco teplo vypouští ven, je přesným opakem etnických skupin, které udržují pozitivní, vřelé vztahy mezi svými členy, zatímco vůči vnějšku se chovají distancovaně.²⁰ Toto přirozené udržování sociální hierarchie může být dosaženo různými strategiemi, které posilují interní soudržnost a zároveň upevňují hranice „my versus oni“. Patří mezi ně i zdůrazňování odlišností a přisuzování negativních vlastností členům out-group, což se projevuje prostřednictvím stereotypů, předsudků a diskriminace.²¹ Tyto jevy je zásadní oddělovat – i když jsou všechny založeny na vnímání odlišností mezi skupinami lidí, mohou být spojeny s pozitivními či negativními hodnoceními, mít implicitní

¹⁸ BARANY, Zoltan. *The East European Gypsies: Regime Change, Marginality, and Ethnopolitics*. Online. Cambridge University Press; 2001. s. 315. ISBN 9780511817373. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511817373>. [cit. 2024-04-20].

¹⁹ VAN DIJK, Teun A. (1987). *Communicating racism: Ethnic prejudice in thought and talk*. s. 59-60.

²⁰ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Risking Security: Paradoxes of Social Cohesion*. Online. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam; 2005. s. 18. Dostupné z: [Microsoft Word - Risking security Paradoxes of social cohesion.docx \(squarespace.com\)](#). [cit. 2024-04-20].

²¹ VAN DIJK, Teun. A. *Communicating racism: Ethnic prejudice in thought and talk*. s. 67.

či explicitní formu a také různou míru intenzity. Následující vymezení umožní pochopit, čím se jednotlivé jevy liší a jestli nutně vedou k sociálním nerovnostem a konfliktům.

1.1. Stereotypy

Z pohledu psychologie stereotypizace usnadňuje kognitivní zpracování informací, kdy je pomocí zjednodušených představ umožněno rychle a efektivně vyhodnocovat vjemy z okolního světa.²² Lze je tedy chápat jako zkratky, které zjednodušují komplexní situace tak, že skupinám lidí (bez ohledu na jejich individualitu) přiřazují určité charakteristiky, a to bez potřeby přemýšlet o každém jednom podnětu zvlášť. Tyto charakteristiky pramení jednak z kulturních hodnot, jednak z přejatých norem – jsou udržovány výchovou, vzděláním, či sdílenými informacemi z médií, ale také prostřednictvím individuálního vnímání a zkušeností.²³ Stereotypy ve své podstatě nemusí mít negativní emoční náboj. Např. tvrzení: „Asiaté jsou dobří v matematice“, nebo „černoši hrají dobře basketbal“ přisuzují odlišným skupinám pozitivní vlastnosti, které mohou být založeny na reálných pozorováních a odrážet skutečnost či společenský konsenzus.²⁴ Na druhou stranu dochází k plošné generalizaci, která může být zavádějící, jelikož nemusí odpovídat reálným datům a zároveň může vést k nesprávným závěrům a přehnaným očekáváním.²⁵ Takové závěry se pak projevují v komunikaci a postojích – předpokládané vlastnosti totiž mohou ovlivnit způsob, jak o odlišných skupinách mluvíme a jak s nimi interagujeme. Typickým příkladem je používání stereotypních štítků či nálepek (např. pracovití Němci, temperamentní Italové), kdy je upozadována individualita, a zároveň může nastat očekávání, že člen dané skupiny bude jednat v souladu se zabudovaným stereotypem, což následně vede k deformaci vnímání skutečného chování.²⁶

²² DEVINE, Patricia G. Stereotypes and Prejudice: Their Automatic and Controlled Components. Online. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989. 56(1):5-18. s. 5. Dostupné z: [Stereotypes-and-prejudice.pdf \(wisc.edu\)](#). [cit. 2024-04-25].

²³ KITE, Mary E. a WHITLEY, Bernard E. Jr. *Psychology of Prejudice and Discrimination*. Vyd. 3. New York: Routledge, 2016. s. 13. ISBN 978-1-138-94752-8.

²⁴ BIAN, Lin a CIMPIAN, Andrei. Are stereotypes accurate? A perspective from the cognitive science of concepts. Online. *Behavioral and Brain Sciences*. 2017. vol. 40. Dostupné z: [Are stereotypes accurate? A perspective from the cognitive science of concepts | Behavioral and Brain Sciences | Cambridge Core](#). [cit. 2024-04-28].

²⁵ VAN DIJK, Teun. A. *Communicating racism: Ethnic prejudice in thought and talk*. s. 152.

²⁶ DEVINE, Patricia G. Stereotypes and Prejudice: Their Automatic and Controlled Components. s. 6.

Zásadní roli v budování stereotypů mají kognitivní zkreslení, kdy dochází k různým druhům chyb v myšlenkových procesech. Příkladem může být *konfirmační zkreslení*, při kterém jedinci upřednostňují informace, jež podporují jejich přesvědčení, a ignorují ty, které by je mohly vyvrátit.²⁷ Dalším souvisejícím typem zkreslení je *Halo efekt*, kdy na základě jedné pozitivní vlastnosti jedince (vzhled, vystupování, intelekt) dochází k obecně pozitivnímu vnímání, zatímco jedna negativní vlastnost téže osoby může vyvolat celkový negativní dojem.²⁸ Stereotypy vůči etnickým menšinám souvisí i s dalšími druhy zkreslení - *in-group bias* zahrnují tendenci členů skupiny vnímat vlastnosti osob z vnějších skupin (out-group) jako méně pozitivní. Související jev, *out-group homogeneity effect*, se projevuje tím, že lidé přisuzují charakteristiky všem členům odlišné skupiny, čímž přehnaně zobecňují jejich vzájemnou podobnost.²⁹ Jak již bylo zmíněno, taková generalizace sice usnadní vyhodnocení komplexních situací, aniž by nutně měla negativní charakter, zároveň však může vést k předsudečnému myšlení i jednání.

1.2. Předsudky

Předsudky fungují, podobně jako stereotypy, na základě kognitivního vyhodnocování komplexních situací, ale na rozdíl od stereotypů jsou vždy spojené s negativním zabarvením. Jedinec si tvoří názor nikoliv na základě kvalit jedince, ale na základě vnímaných rozdílů, kterým přiřazuje negativní hodnocení (příslušnost k rase, etnicitě, věk, pohlaví atd.). Tato hodnocení jsou utvořená předem, zahrnují tedy předpojatost, která předurčuje jedince k hledání nebo očekávání negativního chování u lidí z odlišných skupin.³⁰ Konkrétní příklad, jak předpojatost funguje v praxi a vede ve zkreslenou interpretaci, uvádí Van Dijk

²⁷ LORD, Charles G.; ROSS, Lee; LEPPER Mark. Biased Assimilation and Attitude Polarization: The Effects of Prior Theories on Subsequently Considered Evidence. Online. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1979. 37. 2098-2109. s. 2099. Dostupné z: [Biased assimilation and attitude polarization: The effects of prior theories on subsequently considered evidence. \(apa.org\)](#). [cit. 2024-04-23].

²⁸ THORNDIKE, Edward L. A constant error in psychological ratings. Online. *Journal of Applied Psychology*. American Psychological Association, 1920. 4(1), 25-29. s. 27. Dostupné z: [4 J Applied Psychology 25 \(Thorndike\).pdf \(mit.edu\)](#). [cit. 2024-04-26].

²⁹ OSTROM, Thomas. M. a SEDIKIDES, Constantine. Out-group homogeneity effects in natural and minimal groups. Online. *Psychological Bulletin*. 1992. 112(3), 536-552. s. 536. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.112.3.536>. [cit. 2024-04-26].

³⁰ WESTBY, Carol. Theories of Prejudice Development. Online. *Word of Mouth*. 2021. 32(5), 1-5. s. 1. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/10483950211008345westby-2021-theories-of-prejudice-development.pdf>. [cit. 2024-04-26].

na příkladu černocho sedícího na lavičce v parku, který může být vnímán jako lenoch, ačkoliv si ve skutečnosti užívá zasloužený odpočinek po náročné práci.³¹

Bethlehem rozlišuje několik klíčových principů etnických předsudků:³² 1) Kořeny předsudků jsou v osobnosti, nedostatečné informovanosti a chybějící motivaci potlačit kongnitivní zkreslení. 2) Když se dvě odlišné etnické skupiny dostanou do konkurence nebo konfliktu, stane se běžným společenským jevem, že jsou členové vnější skupiny diskriminováni. 3) Předsudky přetrvávají tak dlouho, dokud přetrvávají společenské normy, které je podporují, a mění se, když se tyto normy změní.

V případě, že jsou předsudky komunikovány, jsou v diskurzu reprezentovány obsahem i formou. Komunikační strategie zahrnují výstavbu témat, vyprávění příběhů, argumentaci, zvolení určitého stylu a jsou zaměřeny na dosažení celkového cíle negativní prezentace "druhých" a současně na uchování pozitivního obrazu sebe sama.³³ Co se týče obsahu, etnické menšiny jsou chápány jako hrozba, a proto volba témat zdůrazňuje jejich negativní vlastnosti. Tyto skupiny mohou být považovány za konkurenci v ekonomické sféře (obsazování pracovních míst, ziskové příležitosti, podpora státu), společenské rovině (odchyly od společenských norem, spojování s patologickými rysy, např. drogovou závislostí, bezdomovectvím či špatnými hygienickými návyky), a v kulturní oblasti (porušování tradičních hodnot a prosazování cílů odlišných od těch, které preferuje většinová společnost).³⁴

Témata jsou podpořena argumentací a story-tellingem, kdy bývají z konkrétních příkladů vyvozeny generalizované závěry o celé skupině.³⁵ Jazykové strategie zahrnují kategorizaci na základě etnicity či sociálních charakteristik, stylistická úroveň se pak projevuje výběrem slov, jazykovými obraty či rétorickými figurami. V rámci rétoriky je podpora etnických předsudků dosahována uváděním kontrastů (my vs. oni), zveličováním 0 a přeháněním charakteristik chování a vzhledu, rétorickými otázkami

³¹ VAN DIJK, Teun A. Structures and Strategies of Discourse and Prejudice. In: OUDENHOVEN, Jan Pieter (ed.) a WILLEMSSEN, Tineke M. (ed.). *Ethnic Minorities*. Londýn: Garland Science, 1989, s. 117. ISBN 9781003077381.

³² BETHLEHEM, Douglas W. *A Social Psychology of Prejudice*. Online. London: Psychology Press, 2015. Kapitola 6. ISBN 9781315730318. [cit. 2024-05-02].

³³ VAN DIJK, Teun A. Structures and Strategies of Discourse and Prejudice. s. 129.

³⁴ KITE, Mary E. a WHITLEY, Bernard E. Jr. *Psychology of Prejudice and Discrimination*. s. 16.

³⁵ VAN DIJK, Teun A. *Communicating racism: Ethnic prejudice in thought and talk*. s. 62-64.

a dalšími jazykovými prvky (srovnání, metafora, ironie), které mají za cíl podpořit pravdivost tvrzení a názorů.³⁶

Předsudky nemusí být nutně převedeny do aktivních projevů – zásadní roli v tom, jestli budou nějakým způsobem proječovány či potlačovány, má aktuální kontext, prostředí a sociální situace, zároveň záměr mluvčího.³⁷

1.3. Diskriminace

Diskriminace je široký pojem zahrnující různé podoby, vždy však vyplývá z rozdílného chování či přístupu k lidem, jež nejsou identifikováni jako členové in-group. I když s sebou termín nese povětšinou negativní konotaci, může mít formu tzv. pozitivní diskriminace, kdy jsou zaváděna kompenzační opatření, jež mají zmírnit nerovnosti a umožnit znevýhodněným etnickým menšinám snazší přístup ke zdrojům, vzdělání a službám.³⁸ Následující text se bude věnovat negativní podobě, jelikož ta bude následně středem výzkumu empirické části.

Diskriminace zahrnuje jak přímou, tak i nepřímou formu. Tyto podoby lze definovat na základě legislativy EU, která “přímou diskriminací rozumí případ, kdy je s jednou osobou zacházeno z důvodu rasy nebo etnického původu méně příznivým způsobem, než je, bylo nebo by bylo s jinou osobou ve srovnatelné situaci”³⁹ a “nepřímou diskriminací rozumí případ, kdy by v důsledku navenek neutrálního předpisu, kritéria nebo zvyklosti byla znevýhodněna osoba určité rasy nebo etnického původu v porovnání s jinými osobami.”⁴⁰

Jak je z citace zřejmé, obě tyto formy zahrnují širokou škálu projevů a nežádoucího chování. Allport tuto škálu rozdělil do pěti fází⁴¹: prvním stupněm je antilokuce, což zahrnuje verbální vyjádření předsudků. Dalším stupněm je vyhýbání se, kdy jedinec s intenzivnějšími

³⁶ Ibid. s. 105-106.

³⁷ Ibidem. s. 116.

³⁸ VILLENAVE Baptiste. La discrimination positive: une présentation. Online. *Vie sociale*. 2006. vol. 3, č. 3, s. 42. Dostupné z: <https://doi.org/10.3917/vsoc.063.0039>. [cit. 2024-05-03].

³⁹ RADA EVROPSKÉ UNIE. Směrnice rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ. Online. In: Úřední věstník evropských společenství. 2000. č. L 180/22, s. 25. Dostupné z: eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0043. [cit. 2024-05-03].

⁴⁰ Ibid, s. 25.

⁴¹ ALLPORT, Gordon W.; Kenneth CLARK; Thomas PETTIGREW. *The Nature of Prejudice: 25th Anniversary Edition*. Online. Addison-Wesley Publishing Company. 1954, s. 15-16. Dostupné z: [Full text of "The Nature Of Prejudice" \(archive.org\)](https://www.archive.org/details/The-Nature-Of-Prejudice). [cit. 2024-04-10].

předsudky aktivně vyhledává způsoby, jak se vyhnout kontaktu s členy nežádoucí skupiny. Třetím stupněm je diskriminace, která spočívá v aktivním znevýhodňování členů určité skupiny v různých oblastech, jako je zaměstnání nebo bydlení. Čtvrtým stupněm je fyzický útok, kdy předsudky vedou k násilí vůči členům znevýhodněné skupiny. Posledním a nejextrémnějším stupněm je vyhlazování, které zahrnuje aktivity jako pogromy nebo genocidu.

Konkrétní projevy diskriminace nadále definuje Zákon č. 198/2009 Sb. *Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů*, též nazývaný jako antidiskriminační zákon. Jako jedna z forem diskriminace je zde uvedeno obtěžování, „jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí“.⁴²

Stěžejním aspektem při identifikaci diskriminace je srovnatelnost. To znamená, že musí být k dispozici podobné případy, které se porovnávají, a na jejichž základě může být posouzeno, jestli docházelo k odlišnému přístupu, a tedy diskriminaci. Tento fakt bude stěžejním bodem pro analýzu a interpretaci v empirické části.

1.4. Vztah mezi stereotypy, předsudky a diskriminací

Jak bylo zmíněno, stereotypy jsou přirozeným důsledkem sociálních procesů (udržení hierarchie, kategorizace), lze je tedy chápat jako součást dědictví společnosti, jež nutně nemusí vést ke zraňujícím projevům a diskriminačnímu chování. Nicméně provázanost mezi stereotypy a předsudky je velmi úzká, lze tvrdit, že přechod ze stereotypních vzorců na předsudečné postoje je nevyhnutelný, nebo alespoň velmi pravděpodobný.⁴³ Z tohoto

⁴² ČESKO. *Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)*. Online. In: *Zákony pro lidi*. 2010-2024. Dostupné z: [198/2009 Sb. Antidiskriminační zákon \(zakonyprolidi.cz\)](https://zakonyprolidi.cz). [cit. 2024-06-22].

⁴³ ABRAMS, Dominic. *Processes of prejudice: Theory, evidence and intervention*. Online. Equality and Human Rights Commission. 2010, research report č. 56, s. 30-31. ISBN 978 1 84206 270 8. Dostupné z: [56_processes_of_prejudice.pdf \(drc-gb.org\)](https://www.drc-gb.org). [cit. 2024-05-10].

CHERRY, Kendra. *How Does Implicit Bias Influence Behavior? Strategies to Reduce the Impact of Implicit Bias*. Online. verywellmind.org. 2023. Dostupné z: [Implicit Bias: Definition, Causes, Effects, and Prevention \(verywellmind.com\)](https://www.verywellmind.com). [cit. 2024-05-13].

důvodu zkoumání stereotypních nálad ve společnosti usnadní odhalení možných předsudečných tendencí, jež zároveň mohou vést i k závažnějším, aktivním projevům. S tím se pojí i proces přechodu od stereotypních a předsudečných přesvědčení k diskriminaci. Porozumění tomuto mechanismu je klíčové, jelikož může vysvětlit potenciální riziko radikalizace a škodlivého jednání a zároveň objasnit, proč a jak stereotypy překračují hranici přirozeného sociálního vymezení. Zároveň umožňuje predikci a potenciálně i prevenci negativních dopadů na jedince i společnost. Faktory, které vedou k manifestování stereotypů diskriminačními projevy, lze rozdělit do dvou skupin – na psychologické (individuální) a společenské.

1.5. Psychologické faktory

Z hlediska psychologie lze rozlišovat mezi explicitními (vědomými) a implicitními (nevědomými) předsudky. Studie dokazují, že právě implicitní předsudky, které si osoba neuvědomuje a neřídí je, mají významný vliv na diskriminační chování.^{44,45} Tyto předsudky mohou nevědomě vyvolat negativní reakce vůči jiným skupinám, aniž by si to jednatel uvědomil či dokázal ovlivnit. V případě, že společnost explicitně odmítá určité předsudky a jedinec si je svých zkrleslených názorů vědom, je pravděpodobnější, že se bude snažit své předsudečné postoje potlačit, aby nebyl v rozporu se společenskými normami.

Podstatným faktorem ovlivňujícím jak implicitní, tak explicitní předsudky jsou emoce, které hrají klíčovou roli při definování postoje k out-group. Psychologické studie

HANDICAP INTERNATIONAL. Stereotypes, cognitive biases and discrimination. Online. hi.org. 2020. factsheet č.3, s. 2. Dostupné z: [Présentation PowerPoint \(hi.org\)](#). [cit. 2024-05-09].

TALASKA, Cara A.; FISKE Susan T.; CHAIKEN Shelly. Legitimizing Racial Discrimination: Emotions, Not Beliefs, Best Predict Discrimination in a Meta-Analysis. Online. *Social justice research*. 2008, roč. 21, č. 3. s. 264-266. Dostupné z: [Legitimizing Racial Discrimination: Emotions, Not Beliefs, Best Predict Discrimination in a Meta-Analysis - PMC \(nih.gov\)](#). [cit. 2024-05-11].

THAMES, April D. et al. Effects of Stereotype Threat, Perceived Discrimination, and Examiner Race on Neuropsychological Performance: Simple as Black and White? Online. *Journal of the International Neuropsychological Society: JINS*. 2013, roč. 19, č. 5, s. 584. Dostupné z: [Effects of Stereotype Threat, Perceived Discrimination, and Examiner Race on Neuropsychological Performance: Simple as Black and White? - PMC \(nih.gov\)](#). [cit. 2024-05-10].

⁴⁴ KITE, Mary E. a WHITLEY, Bernard E. Jr. *Psychology of Prejudice and Discrimination*. s. 23.

⁴⁵ DAUMEYER, Natalie M. et al. Consequences of attributing discrimination to implicit vs. explicit bias. Online. *Journal of Experimental Social Psychology*. 2019, roč. 84. Dostupné z: [Consequences of attributing discrimination to implicit vs. explicit bias - ScienceDirect](#). [cit. 2024-05-14].

ukazují, že emoce jsou spolehlivými ukazateli diskriminačního chování, jelikož bezprostředně ovlivňují reakce v konkrétních situacích a nejsou snadno kontrolovatelné vědomým úsilím.⁴⁶ Například hněv na odlišná etnika může vyvolat agresi nebo touhu po trestu, strach může vést k distanci a vyhýbání se kontaktu, pohrdání může mít za následek ignoraci nebo ponižování dotčené osoby. Každá z těchto emocí tak může vyústit v odlišné chování vůči etnickým menšinám.⁴⁷

Kromě emocí hraje významnou roli při formování předsudků sociální a ekonomické postavení jedince. Teorie frustrace-agrese přiřazuje původ předsudečných postojů (a to i v aktivní, agresivní formě) frustraci⁴⁸ - například u osob s nižším socioekonomickým statutem, které čelí nejistotě ohledně finanční situace nebo zaměstnání, je vyšší pravděpodobnost pocitu sociální nejistoty, což může vést k silnějším předsudečným postojům.⁴⁹

Vliv na přechod od stereotypních přesvědčení k diskriminačním projevům mají také specifické osobnostní rysy a povaha. Lidé s potřebou rychle rozhodovat mají sklony favorizovat členy své skupiny a vyčleňovat ty, kdo se nechovají podle očekávání, jelikož „není čas“ důkladně se zamyslet nad nejasnostmi a komplexními situacemi.⁵⁰ Tyto tendence se ještě umocňují v náročných chvílích, jako je hluk nebo časový tlak, což může vést k intenzivnějšímu projevu předsudků a diskriminace. Kromě této potřeby jsou důležitými faktory další osobnostní rysy, jako autoritativní osobnost, příklon k extrémní pravici, potřeba dominance, nízké sebevědomí či obava o „locus of control“, tedy strach, že osud jedince je určován vnějšími silami, což může zvýšit pocit ohrožení od jiných skupin lidí.⁵¹

⁴⁶ ABRAMS, Dominic. *Processes of prejudice: Theory, evidence and intervention*. s. 31.

⁴⁷ Ibid. s. 31.

⁴⁸ DOLLARD, John. *Frustration and aggression*. Online. New Haven, 1957. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/10022-000>. [cit. 2024-05-14].

⁴⁹ GROSSARTH-MATICEK, Ronald; EYSENCK Hans J.; VETTER. Hermann. The causes and cures of prejudice: An empirical study of the frustration-aggression hypothesis. Online. *Personality and Individual Differences*. 1989, roč. 10, č. 5, s. 551-552. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(89\)90037-8](https://doi.org/10.1016/0191-8869(89)90037-8). [cit. 2024-05-14].

⁵⁰ ABRAMS, Dominic. *Processes of prejudice: Theory, evidence and intervention*. s. 38.

⁵¹ GROSSARTH-MATICEK, Ronald; EYSENCK Hans J.; VETTER. Hermann. The causes and cures of prejudice: An empirical study of the frustration-aggression hypothesis. s. 547.

1.6. Sociální faktory

Předsudky lze analyzovat z pohledu meziskupinových vztahů, které jsou ovlivněny zakořeněnými sociálními normami, hodnotami, tradicemi, a také mírou sociální identifikace. Vztah k etnickým menšinám vyplývá ze socio-politického kontextu a struktury společnosti, tedy jestli mezi skupinami došlo nebo dochází ke konfliktům, jestli jsou přítomny rozdíly ve statusu mezi skupinami (zaměstnanost, dosažené vzdělání, styl a kvalita života) nebo je jedna ze skupin vnímána jako hrozba kvůli ekonomickým či společenským výhodám. Tyto faktory utvářejí způsob, jakým skupiny vnímají a interagují s členy vnějších skupin (out-groups), a jak jsou „odlišní“ jedinci kategorizováni většinovou společností. Význam pozorování skupinových stereotypů spočívá v jejich schopnosti formovat a udržovat silná předsudečná přesvědčení jednotlivců. Vliv sociálních hodnot na chování jedince je klíčový i z toho důvodu, že lidé často vyjadřují předsudky v závislosti na tom, co považují ve svém sociálním prostředí za přijatelné a normální – konformita se společenskými hodnotami je tedy významným zdrojem předsudků.⁵² Vědecká pozorování poukázala na to, že konformita může mít větší vliv na utváření předsudků než osobnostní rysy jedinců (jako je např. autoritářská osobnost)⁵³ a že manipulace sociálními normami snižuje předsudečné projevy u jedinců, což naznačuje možnosti pro veřejné politiky zaměřené na vzdělávání a osvětu jako prostředky boje proti diskriminaci.⁵⁴

Vnímání out-group členů je umocněno společenskými hodnotami, které buď mohou podporovat inkluzi a vzájemný respekt, nebo naopak přispívat k předsudečnému myšlení a chování (může se jednat např. o institucionalizovanou diskriminaci a nerovně nastavenou právní strukturu). Nižší intenzitu předsudků proto lze pozorovat v multikulturním, liberálním prostředí, ve kterém jsou jednotlivci od dětství zvyklí na soužití s různými etnicitami. Naopak autoritářské režimy vyžadují přizpůsobení se konvenčním morálním normám, mohou tedy vést k vyšší tendenci k předsudečným projevům. V neposlední řadě jsou sociální postoje formovány mediálním zobrazením etnických menšin, které významně

⁵² SECHRIST Gretchen B. a STANGOR Charles. *Prejudice as Social Norms*. Online. In: CRANDALL, Christian S. (ed.) a Mark SCHALLER (ed.). *Social Psychology of Prejudice: Historical and Contemporary Issues*. Online. Kansas: Lewinian Press, 2008. s. 169. Dostupné z: [Microsoft Word - front matter.doc \(ku.edu\)](#). [cit. 2024-05-19].

⁵³ Ibid. - přehled vědeckých experimentů na toto téma je shrnut na s. 167-173.

⁵⁴ Ibid. s. 173-175.

ovlivňuje přesvědčení, emoce a chování jednotlivců.⁵⁵ Rámování, priming, viktimizace, nedostatečné zastoupení členů etnických menšin a stereotypizace jsou jen některé příklady ovlivňující meziskupinové emoce a sociální úsudky, jež mohou vést k přímým i nepřímým předsudkům vůči marginalizovaným skupinám.⁵⁶

⁵⁵ RAMASUBRAMANIAN, Srividya; RIEWESTAHL, Emily; RAMIREZ, Anthony. Race and Ethnic Stereotypes in the Media. Online. *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. 2023. s. 5. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.1262>. [cit. 2024-05-23].

⁵⁶ HOFFMAN, Hailey. The Media Effect and the Implications for Racial Minority Groups. Online. *The Cupola Student Publications*. 2018. Dostupné z: [The Media Effect and the Implications for Racial Minority Groups \(gettysburg.edu\)](https://www.gettysburg.edu/~cupola/publications/the-media-effect-and-the-implications-for-racial-minority-groups). [cit. 2024-05-24].

2. Vztah české společnosti a Romů

V návaznosti na význam skupinových stereotypů bude další kapitola věnována analýze vztahu české společnosti a Romů. Předsudky vůči Romům v České republice jsou často založeny na negativních stereotypních představách o Romech a jsou dlouhodobě předmětem veřejného zájmu a diskuse. Následující text využije poznatky z předchozí části a bude je demonstrovat na konkrétních příkladech anticikanismu, umocněných aktuálními politickými a ekonomickými výzvami spojenými s válkou na Ukrajině. Zaměří se na vliv předsudků a diskriminace v kontextu příjmu ukrajinských uprchlíků, se zvláštním důrazem na romskou menšinu, která v České republice představuje jednu z nejčastějších obětí trestných činů z nenávisti.⁵⁷ V návaznosti na teoretické vymezení, které definovalo klíčové pojmy jako jsou stereotypy, předsudky a diskriminace, bude nastíněno, jak se tyto jevy projevují v praxi a jaký mají vliv na integraci ukrajinských Romů do české společnosti.

2.1. Anticikanismus

Předsudečné postoje vůči Romům jsou definovány pojmem anticikanismus. Termín byl zaveden Mezinárodní aliancí pro připomínání holocaustu (IHRA) a v roce 2024 přijat Radou vlády ČR pro záležitosti romské menšiny v následujícím znění: „Anticikanismus, tzn. diskriminace Romů, je vyjadřování a jednání jedinců, strategie a praxe institucí, které vedou k marginalizaci či vylučování Romů, devalvování romské kultury a životního stylu, fyzickému násilí či projevům nenávisti namířených proti Romům i dalším jedincům a skupinám, které jsou považovány za „Cikány“. Z tohoto důvodu jsou stigmatizováni či proto byli za dob nacismu nebo i dnes cílem perzekuce. Z důvodu této diskriminace se následně s Romy zachází jako s údajně cizí, odlišnou skupinou a jsou spojováni s celou řadou urážlivých stereotypů a zkreslených představ, které samy o sobě představují specifickou formu rasismu.“⁵⁸

⁵⁷ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Akční plán boje proti extremismu a předsudečné nenávisti 2023-2024*. Online. In: mvcr.cz. 2023. s. 18. Dostupné z: [Výroční zprávy o extremismu a koncepcie boje proti extremismu - Ministerstvo vnitra České republiky \(mvcr.cz\)](#). [cit. 2024-05-23].

⁵⁸ RADA VLÁDY PRO ZÁLEŽITOSTI ROMSKÉ MENŠINY. Usnesení č. 3/2024 Rady vlády pro záležitosti romské menšiny ze dne 12. února 2024. Online. In: vlada.gov.cz. 2024. s. 1. Dostupné z: [bod-3 definice-anticikanismu prijaty.pdf \(gov.cz\)](#). [cit. 2024-05-25].

Nadále byla definice doplněna o možné formy nenávistných postojů, které zahrnují podobu verbálních či fyzických útoků, udržování negativních stereotypů, sociálního vyloučení a institucionální diskriminace. Konkrétně se anticikanismus může projevat jako fyzické napadení jednotlivců nebo skupin, úmyslné poškozování majetku, nucená sterilizace a psychické násilí, se kterou souvisí udržování a podpora předsudečných stereotypů (především v souvislosti s tendencemi ke kriminalitě a morální zavadlost). Tyto předsudky mohou vést k obviňování Romů za reálné či smyšlené sociální, politické a ekonomické problémy, což je často spojeno s projevy veřejné nenávisti. Zároveň pojem anticikanismus zahrnuje historické zkreslování a popírání perzekuce a genocidy Romů, popřípadě přímé schvalování těchto činů.⁵⁹

2.2. Historický a společenský kontext

Vztah české společnosti k Romům je složitý a často kontroverzní, ovlivněný historickým vývojem, rozdílnými hodnotami, výchovou, tradicemi a jazykem, stejně jako institucionálními nastaveními a veřejnými politikami.^{60,61} Hodnocení soužití Romů a Čechů je komplikované, jelikož chybí validní socio-ekonomická data o romské menšině – například nelze přesně určit, jaký počet lidí romská menšina čítá, s čímž se pojí i další výzkumné výzvy.⁶² Podle výsledků sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021 se k romské národnosti přihlásilo 21 691 obyvatel České republiky.⁶³ Tato čísla ale pravděpodobně neodrážejí skutečný počet Romů, protože mnozí z nich při sčítání nevyplňují kolonku týkající se národnosti kvůli strachu ze stigmatizace ve společnosti. Odborné odhady uvádějí, že v České republice může žít až 250 000 Romů, což významně převyšuje počty zaznamenané při sčítání.⁶⁴

⁵⁹ Ibid. s. 3.

⁶⁰ ŠIMÍKOVÁ, Ivana; KATRŇÁK, Tomáš; RÁKOCZYOVÁ, Miroslava; FÓNADOVÁ, Laura. *Zpráva o socioekonomické situaci romské populace v České republice 2023/2024*. Online. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. Praha: RILSA, 2024. Dostupné z: [vz_555.pdf \(vupsv.cz\)](#). [cit. 2024-05-26].

⁶¹ BARANY, Zoltan. *The East European Gypsies: Regime Change, Marginality, and Ethnopolitics*. kap. 8.

⁶² VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Romská národnostní menšina*. Online. Aktualizováno 21.10.2022. Dostupné z: [Romská národnostní menšina | Vláda ČR \(gov.cz\)](#). [cit. 2024-05-27].

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

Z pohledu historie prošla romská menšina několika důležitými milníky, které vyústily v aktuální vysokou míru pocíťované diskriminace, obtěžování nebo pronásledování z důvodu romské etnicity. Od 15. století, kdy Romové přišli na území Habsburské monarchie, čelila tato minorita různým formám represí a snah o asimilaci. Opatření se vystupňovala na přelomu 17. a 18. století, kdy byli vyhnaným Romům vypalovány cejchy a odřezávány uši jako symbol vyhnanství. Zadržení Romové s takovýmito značkami byli následně vyvražďováni, osiřelé děti byly přiděleny na převýchovu.⁶⁵ Ani v období První republiky se ochrana této minority formálně nezajišťovala, Romové byli poznamenáni státními zásahy týkající se jejich přirozeného způsobu života – kočování. Ve 20. století byli čeští Romové zasaženi dalšími tragédiemi, včetně holokaustu, kdy bylo kočování zakázáno a od roku 1942 byli Romové deportováni do koncentračních táborů. Zvláště negativní dopad pak měla politika nucené asimilace během komunistického režimu a zapírání romské identity a jejich specifik. Jedním z příkladů může být přijetí zákona 74/1958 Sb., o trvalém usídlení kočujících osob, který byl účinný od 11. listopadu 1958 a znamenal významný zásah do života kočovných Romů. Tento diskriminační zákon, který za kočování hrozil trestem odnětí svobody, byl zrušen v březnu 1998 a zapříčinil násilné přesídlování a usazování Romů v segregovaných lokalitách, což ještě více prohloubilo rivalitu mezi touto menšinou a většinovou společností.⁶⁶

V roce 1997 vláda přijala Bratinkovu zprávu, která poprvé systematicky poukázala na nedostatky v ekonomické, sociální a vzdělávací oblasti romské menšiny a zdůraznila její vážnou marginalizaci a segregaci.⁶⁷ Navzdory určitým krokům vpřed, jako je podpora emancipace Romů, podpora romské kultury a jazyka, snaha o reformy vzdělávání romských

⁶⁵ KINDLOVÁ, Veronika. *Historie Romů v českých zemích? Míň než žebráci a tuláci*. Online. Český rozhlas. 2022. Dostupné z: [Historie Romů v českých zemích? Míň než žebráci a tuláci | Plus \(rozhlas.cz\)](#). [cit. 2024-05-28].

⁶⁶ ČTK. *Vyšel zákon a romské vozy se musely zastavit. Nastal zákaz kočování*. Online. Echo24. 2018. Dostupné z: [Vyšel zákon a romské vozy se musely zastavit. Nastal zákaz kočování - Echo24.cz](#). [cit. 2024-05-28].

⁶⁷ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Usnesení ze dne 29. října 1997 č. 686 ke Zprávě o situaci romské komunity v České republice a k současné situaci v romské komunitě*. Online. 1997. In: *vláda.gov.cz*. Dostupné z: [Národnostní menšiny | Vláda ČR \(gov.cz\)](#). [cit. 2024-05-29].

děti a podpora integračních a neziskových institucí, však „česká společnost stále selhává, pokud jde o efektivní ochranu práv a ochranu před diskriminací romské menšiny.“⁶⁸

Dodnes romská menšina patří mezi ty s nejvyšší mírou sociálního vyloučení – opakovaně jsou publikovány výzkumy socio-demografických indikátorů, jako vzdělání, nezaměstnanost, chudoba, zdravotní péče, přičemž se tyto výzkumy věnují i zkušenostem Romů s diskriminací a předsudečným chováním ze strany většinové společnosti.⁶⁹ Podle zprávy Agentury EU pro základní lidská práva patří Romové v České republice mezi deset etnických skupin, které v rámci EU pocítily v posledním roce nejvyšší míru diskriminace.⁷⁰ Zejména na trhu práce čelí značným překážkám - až 74 % Romů v České republice uvádí, že během posledních pěti let zažili diskriminaci při hledání práce a 41 % uvedlo, že zažili diskriminaci přímo na pracovišti.⁷¹ Diskriminace se neomezuje pouze na pracovní trh, ale zasahuje i do dalších oblastí života, 64 % Romů v ČR uvedlo, že zažili další formy diskriminace kvůli své etnické příslušnosti a podíl mladých Romů, kteří předčasně opouštějí vzdělávací systém se pohybuje okolo 72 %.⁷² V průzkumu veřejného mínění sociologického ústavu AV bylo zjištěno, že 63 % Čechů hodnotí soužití s Romy jako špatné, z toho 15 % jako velmi špatné⁷³. Romové jsou často vnímáni negativně: 76 % respondentů je považuje za nemorální, 85 % za líné a 82 % Čechů si myslí, že porušují zákony.⁷⁴ Tato data poukazují jednak na problematiku soužití české společnosti a Romů, jednak ilustrují stereotypy, předsudky a diskriminaci, jež Romům brání v plné integraci do společnosti. Vzhledem k přetrvávajícím předsudkům a vysoké míře diskriminace vůči Romům v České republice,

⁶⁸ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021–2030*. Online. In: vlada.gov.cz. 2021. s. 5. Dostupné z: [strategie-2021-2030 - komentáře.pdf](#). [cit. 2024-05-31].

⁶⁹ Například: ŠIMÍKOVÁ, Ivana; KATRŇÁK, Tomáš; RÁKOCZYOVÁ, Miroslava; FÓNADOVÁ, Laura. *Zpráva o socioekonomické situaci romské populace v České republice 2023/2024*.

⁷⁰ AGENTURA EVROPSKÉ UNIE PRO ZÁKLADNÍ PRÁVA. *Chudoba a zaměstnanost: situace Romů v jedenácti členských státech EU*. Online. In: fra.europa.eu. 2014. s. 7. ISBN 978-92-9491-216-9. Dostupné z: [Chudoba a zaměstnanost: situace Romů v jedenácti členských státech EU; Průzkum romské populace – Zaměřeno na údaje \(europa.eu\)](#). [cit. 2024-06-01].

⁷¹ Ibid. s. 13

⁷² Ibid. s. 18.

⁷³ SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR. *Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti – duben/květen 2023*. Online. Tisková zpráva. 2023. s. 1. Dostupné z: [ov230707.pdf \(cas.cz\)](#). [cit. 2024-06-01].

⁷⁴ SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR. *Co si Češi myslí o muslimech, Syranech a Romech?* Online. Tisková zpráva. 2015. s. 2. Dostupné z: [Zápis z porady Ústavní rady \(cas.cz\)](#). [cit. 2024-06-01].

se nabízí úvaha, zda byl takový přístup aplikován i na romské uprchlíky z Ukrajiny a do jaké míry se tyto postoje projevily v procesu přijímání a integrace.

3. Proces přijímání uprchlíků z Ukrajiny

Od vypuknutí invaze Ruské federace na Ukrajinu ze země odešlo 7 milionů uprchlíků, z nichž početnou skupinu tvořili i Romové, kterých bylo přes 100 000⁷⁵, a to především ze Zakarpatské a Charkovské oblasti. Česká republika v souvislosti s ruskou invazí na Ukrajinu udělila status dočasné ochrany 339 305 lidem (k 1. 4. 2024), a stala se tak spolu s Německem a Polskem zemí s největším počtem přijatých osob v EU.⁷⁶ Vrchol uprchlické vlny byl zaznamenán v prvních dvou měsících po vypuknutí invaze, kdy bylo registrováno 316 tisíc žadatelů o dočasnou ochranu.⁷⁷ Od května do září se počty přicházejících na území ČR snížily z 42 na 16 tisíc denně.⁷⁸ Podíl romských uprchlíků nelze specifikovat, jelikož OAMP neposkytl žádnou statistiku týkající se etnické příslušnosti cizinců (v souladu s mezinárodním právem na rovný přístup bez ohledu na etnickou, rasovou, genderovou, náboženskou či kulturní příslušnost).⁷⁹ Přestože oficiální data nejsou k dispozici, nezisková organizace Romodrom odhaduje, že na území České republiky přišlo přes 5000 osob romského etnika, kterým byla poskytnuta nějaká forma pomoci.⁸⁰

3.1. Legislativní rámec

Váleční uprchlíci z Ukrajiny, kteří přijeli do České republiky, museli absolvovat proces správního řízení o udělení dočasné ochrany. Tento proces byl spuštěn na základě Rozhodnutí Rady EU 2022/382 „o dočasné ochraně v případě hromadného přílivu vysídlených osob“ podle směrnice 2001/55/ES.⁸¹ V reakci na krizi na Ukrajině byl Vládou ČR přijat soubor

⁷⁵ CLEAR GLOBAL. *Language factsheet. Romani language in the Ukraine response*. Online. In: clearglobal.org. 2022. s. 1. Dostupné z: [CLEAR-Global-Romani-language-factsheet.pdf \(clearglobal.org\)](https://clearglobal.org/wp-content/uploads/2022/06/CLEAR-Global-Romani-language-factsheet.pdf). [cit. 2024-06-02].

⁷⁶ UN REFUGEE AGENCY [UNHCR]. *Ukraine refugee situation*.

⁷⁷ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Zpráva v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky 2022*. Online. In: mvcr.cz. Praha: 2023. s. 79. Dostupné z: [Výroční zprávy o situaci v oblasti migrace a integrace - Aktuální informace o migraci \(mvcr.cz\)](https://mvcr.cz/aktualni-informace-o-migraci). [cit. 2024-06-02].

⁷⁸ Ibid. s. 79.

⁷⁹ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Rozhodnutí č. j. MV-119297-2/OAM-2023*. Online. In: mvcr.cz. 2023. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/mv-119297-2-oam-2023.aspx>. [cit. 2024-06-02].

⁸⁰ ŠUSTOVÁ, Jana. *Pomoc romským uprchlíkům z Ukrajiny poskytuje Romodrom ve spolupráci s UNICEF*. Online. Český rozhlas. 2023. Dostupné z: [Pomoc romským uprchlíkům z Ukrajiny poskytuje Romodrom ve spolupráci s UNICEF | Radiožurnál \(rozhlas.cz\)](https://www.rozhlas.cz/pomoc-romskym-uprchlikum-z-ukrajiny-poskytuje-romodrom-ve-spolupraci-s-unicef). [cit. 2024-06-02].

⁸¹ RADA EVROPSKÉ UNIE. *Prováděcí rozhodnutí Rady (EU) 2022/382 ze dne 4. března 2022, kterým se stanoví, že nastal případ hromadného přílivu vysídlených osob z Ukrajiny ve smyslu článku 5 směrnice*

zákonů známý jako Lex Ukrajina, který upravil právní status, sociální zabezpečení a další integrační prvky. Zároveň definoval podmínky k získání statusu dočasné ochrany, jež byla udělována:

1. „Občanům Ukrajiny, kteří přede dnem 24. února 2022 pobývali na Ukrajině a Ukrajinu následně opustili.
2. Cizincům ze třetích zemí a osobám bez státní příslušnosti, kterým byla před datem 24. února 2022 na Ukrajině poskytnuta mezinárodní ochrana nebo odpovídající vnitrostátní ochrana.
3. Rodinným příslušníkům osob uvedených v bodě 1–2, kteří společně s nimi pobývali na Ukrajině před datem 24. února 2022 a následně společně Ukrajinu opustili. Rodinným příslušníkem se rozumí manžel/manželka, registrovaný partner, nezletilé svobodné dítě osoby uvedené v bodě 1–2 nebo nezletilé svobodné dítě manžela takové osoby anebo jiný tzv. blízký příbuzný závislý na péči a žijící v rodině takové osoby.
4. Cizincům, kteří byli ke dni 24. února 2022 držiteli platného povolení k trvalému pobytu na území Ukrajiny a jejich vycestování do státu, jehož jsou státním občanem, nebo části jeho území, není možné z důvodu hrozby skutečného nebezpečí podle § 179 odst. 2 zákona o pobytu cizinců na území České republiky.“⁸²

Klíčovým útvarem v procesu koordinace a integrace cizinců v rámci České republiky byl Odbor azylové a migrační politiky (OAMP) Ministerstva vnitra ČR, jehož činnost je řízena jak národními, tak mezinárodními právními předpisy. OAMP společně s Policií ČR zajišťoval, aby uprchlíci z Ukrajiny splňovali zákony postihující téma migrace a integrace, především Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců.⁸³ Na základě konceptu krizového řízení byla ve všech krajích ČR zřízena Krajská asistenční centra pomoci Ukrajině

2001/55/ES, a kterým se zavádí jejich dočasná ochrana. Online. In: Úřední věstník evropských společenství. 2022. č. L 71/1. Dostupné z: [Publications Office \(europa.eu\)](https://publications-office.europa.eu). [cit. 2024-06-03].

⁸² FRS.GOV. *Dočasná ochrana*. Online. Dostupné z: [Dočasná ochrana - frs.gov.cz](https://frs.gov.cz). [cit. 2024-06-03].

⁸³ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Legislativa*. Online. Dostupné z: [Legislativa - Aktuální informace o migraci \(mvr.cz\)](https://mvr.cz). [cit. 2024-06-03].

(KACPU), jež zajišťovala registraci občanů Ukrajiny u cizinecké policie, vyřízení pobytového oprávnění a asistenci při řešení integračních postupů, což dle slov vedoucího oddělení pobytu cizinců, Jana Luštince, byla „potřeba ubytování pro osoby, které si ho nedokážou zajistit samostatně, zařazení do systému veřejné zdravotní péče, informace k poskytnutí humanitární dávky, tedy nějaké finanční pomoci pro uprchlíky.“⁸⁴ Součástí byla i možnost zřízení bankovního účtu, jakožto optimalizace pro čerpání humanitární dávky, a spolupráce s českými telefonickými operátory, kteří poskytovali zdarma SIM karty.

3.2. Průběh procesu přijímání uprchlíků

Pozitivně hodnocena byla zejména první fáze procesu přijímání uprchlíků (tzv. konzistentní), jež byla úspěšná primárně díky registraci velkého počtu uprchlíků v poměrně krátké době – Česká republika se stala největším příjemcem v přepočtu na 100 tisíc obyvatel.⁸⁵ Tato fáze zahrnovala efektivní koordinaci mezi veřejnými institucemi, územními samosprávnými celky, neziskovými organizacemi a širokou veřejností, díky čemuž se podařilo humanitárně, logisticky a komunikačně zvládnout situaci.⁸⁶ Úspěch byl oceněn nejen ze strany státu, ale i na mezinárodní úrovni a v rámci bilaterálních vztahů. Rámcem strategie přijímání uprchlíků byl schválen Vládou ČR dva měsíce po vypuknutí invaze prostřednictvím Stanovení strategických priorit pro zvládnutí migrační vlny vyvolané invazí Ruské federace na Ukrajinu.⁸⁷ Zahrnoval plynulé fungování legislativních procesů a integračních opatření. V souvislosti s velkou migrační vlnou byla zdvojnásobena kapacita Center na podporu integrace cizinců, jež zajišťovala asistenci s integrací, včetně ubytování, zdravotní péče a přístupu ke vzdělání.⁸⁸ V oblasti pracovního trhu byl v roce 2022 zaznamenán 74% nárůst cizinců, kterým byl umožněn volný přístup na trh práce (přes 100 tisíc cizinců se statutem dočasné ochrany), v roce 2023 mělo 67 % ekonomicky aktivních

⁸⁴ Rozhovor s Mgr. Janem LUŠTINCEM, vedoucím oddělení pobytu cizinců Praha I, za účelem diplomové práce. Praha 01.09.2023.

⁸⁵ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Zpráva v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky 2022*. s. 3.

⁸⁶ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Stanovení strategických priorit vlády ČR ke zvládnutí dopadů migrační krize související s invazí Ruské federace na Ukrajinu*. Online. Praha, 2022, s. 4. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/stanoveni-strategickych-priorit-vlady-pdf>. [cit. 2024-06-06].

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid. s. 3

uprchlíků práci v České republice.⁸⁹ Byly navýšeny dotace pro obce a neziskové organizace, zároveň byly spuštěny kulturní a informační projekty pro ukrajinské uprchlíky, např. Radio UKRAJINA. V rámci romských médií byly finančně podpořeny tiskoviny Romano džaniben, Romano hangos, Romano vod'i a Kereka a hudební projekt Amare lavutara, a to částkou 3 440 000 Kč.⁹⁰

Zároveň však dle oficiálních zdrojů vznikly i vážné bezpečnostní výzvy, spojené především s dalšími dvěma fázemi procesu – fází adaptační a fází dlouhodobé integrace. Ty se pojí s plným začleněním cizinců do většinové společnosti, a to ve všech oblastech života. V dlouhodobém kontextu se jedná o zamezení zvýšení rizika vnitřních konfliktů vyvolaných frustrací a spornými body při integraci do společnosti.⁹¹ Podle oficiálních zdrojů uprchlíci kvůli nedostatečné orientaci v sociálním systému byli obzvláště zranitelnou skupinou, která čelila vykořisťování ze strany krajanů a vydírání, také přitahovala zájem zločineckých skupin, které se dopouštěly například obchodu s lidmi, sexuálního vykořisťování či nelegálního zaměstnávání.⁹² Kromě toho, že se příchozí Ukrajinci stávali obětí organizovaného zločinu, se setkávali i s předsudečnými či jinak nenávisťnými trestnými činy. Přestože válka na Ukrajině zapříčinila zpoždění ve zpracování návrhů týkajících se evidování nenávisťných trestných činů, podle Zprávy o extremismu a předsudečné nenávisti za rok 2022 došlo k nárůstu zjištěných trestných činů s nenávisťným podtextem o 41 případů ve srovnání s předchozím rokem.⁹³ Značná část z těchto případů byla motivována anticikanismem a zahrnovala diskriminační projevy vůči romským uprchlíkům.⁹⁴ Co se týče forem napadení, nejčastějšími typy trestné činnosti byly urážky na veřejnosti, fyzická napadení a gesta s extremistickým podtextem, 12 % útočníků jednalo protizákonně na

⁸⁹ ŠAFÁŘOVÁ, Kateřina; KAVANOVÁ, Martina; SKVRŇÁK, Michael; MARKOVÁ, Lucie; KUNC, Michal; PROKOP, Daniel. *Integrace uprchlíků na trhu práce a v bydlení. 6. vlna výzkumu Hlas Ukrajinců – červen 2023*. Online. PAQresearch. 2023, s. 11. Dostupné z: https://migrant-integration.ec.europa.eu/system/files/2023-10/PAQ_UA_Prace_bydleni_8_2023.pdf. [cit. 2024-06-06].

⁹⁰ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2022*. s. 31.

⁹¹ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Stanovení strategických priorit vlády ČR ke zvládnutí dopadů migrační krize související s invazí Ruské federace na Ukrajinu*. s. 25.

⁹² Ibid. s. 26-27.

⁹³ V roce 2022 bylo zjištěno 149 takovýchto trestných činů. Zdroj: MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Zpráva o extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2022*. Online. mvcr.cz. Praha, 2023, s. 17. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/zprava2022-pdf.aspx>. [cit. 2024-06-06].

⁹⁴ Ibid. s. 10.

internetových platformách, a sice propagací extremistických hnutí a přímými útoky na ostatní uživatele.⁹⁵

Zpráva o stavu romské menšiny za rok 2022, jež byla schválena Vládou ČR, poukázala na nerovný přístup ze strany státní správy vůči romským uprchlíkům: „Zaznamenaná diskriminace romských uprchlíků ze strany českých úřadů se projevovala při procesu žádosti romských uprchlíků z Ukrajiny o dočasnou ochranu a při poskytování bydlení. (...) Některým romským uprchlíkům bylo znemožněno o dočasnou ochranu požádat s odůvodněním, že dané osoby nedisponují cestovním dokladem nebo razítkem vstupu do schengenského prostoru. Dle ministra vnitra Víta Rakušana však nebyly pasy uprchlíků striktně kontrolovány a zpřísnění kontrolní praxe spojoval s příchodem romských uprchlíků.“⁹⁶ Zpráva zároveň uvedla vyjádření Iniciativy Hlavák, které odsoudilo selektivní vymáhání podmínek, jež bylo „aplikováno především na romské uprchlíky, zatímco u neromských uprchlíků se úřady snažily najít jiné možnosti, jak požadované údaje o příchodu prokázat.“⁹⁷ Mimo jiné dokument zahrnul připomínky bývalé zástupkyně ombudsmana Moniky Šimůnkové, která uvedla: „...romští uprchlíci byli v pražském koordinačním centru pro pomoc uprchlíkům diskriminováni, když například nebyli vůbec vpouštěni do prostor registračního centra, pouze v doprovodu osoby z neziskového sektoru či policisty.“ Zpráva také odkázala na vyjádření vládní zmocněnkyně pro lidská práva Kláry Šimáčkové Laurenčíkové, která kritizovala přístup k romským uprchlíkům ze strany zaměstnanců KACPU Praha.

Na nerovný přístup vůči romským uprchlíkům poukázala i média a nestátní aktéři vstupující do procesu. Například ve výroční zprávě Amnesty International byl přístup k romským uprchlíkům ze strany státní správy zhodnocen jako systémový rasismus: „Ukrajínští Romové čelili po příjezdu do České republiky jak systémovému, tak individuálnímu rasismu. Byli nuceni čekat mnohem déle než ostatní žadatelé, než jim byla přidělena dočasná ochrana. Stovky z nich byly v dubnu a květnu po příjezdu do Prahy a Brna

⁹⁵ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Akční plán boje proti extremismu a předsudečné nenávisti 2023-2024*. s. 18.

⁹⁶ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2022*. s. 16.

⁹⁷ *Ibid.* s. 16.

několik dní uvězněny na nádražích, protože nebyli uznáni jako uprchlíci. Několik týdnů jim úřady odmítaly pomoc.“⁹⁸

V rozhovoru pro HateFree Culture uvedl na toto téma právník Martin Rozumek: „Zjistili jsme jako organizace přes naše dobrovolníky na nádraží 11 různých situací, ve kterých se romští uprchlíci nacházejí. Z nich bohužel 9 bylo takových, že se nedostávali do řízení o dočasnou ochranu. (...) To přehlížení romských uprchlíků je nepřijatelné. Nenapadá mě pro něj jiné vysvětlení, než že se jedná o diskriminaci. (...) Často je také úředníky vyžadována taková marginálie jako razítko v dokladu o vstupu do Schengenského prostoru. Nikde jsem nenašel, že by něčím takovým mělo být podmíněno zahájení procedury o dočasnou ochranu.“⁹⁹ V návaznosti na danou problematiku dodal: „Nebýt odmítání Romů, tak to zvládneme mnohem lépe, než jsem čekal.“¹⁰⁰

Eurokomisařka pro lidská práva Dunja Mijatovičová v souvislosti s touto problematikou zdůraznila: „Romové nadále čelí diskriminaci prakticky ve všech oblastech života, včetně vzdělávání, bydlení, zaměstnání, jakož i při interakci s policií.“¹⁰¹ Podle ní: „Zacházení s ukrajinskými Romy, které je v kontrastu s ostatními ukrajinskými uprchlíky, poukázalo na hluboce zakořeněné předsudky vůči Romům, které v české společnosti stále existují.“¹⁰²

Geti Mibeenová z Organizace pro pomoc uprchlíkům v rozhovoru pro Seznam Zprávy poukázala na diskriminaci Romů ze strany státní správy: „Ale ten problém je v nastavení systému ze strany státu a Ministerstva vnitra. Je to systémová kafkárna. Systém nemyslí na situace, které mohou v praxi nastat a nikdo je nemůže řešit.“¹⁰³ Mibeenová dodala: „...policie ty lidi lustruje, když odjíždí velká skupina vlakem, tak je to za doprovodu policie v uniformách. Zkrátka to působí represivně.“¹⁰⁴

⁹⁸ AMNESTY INTERNATIONAL. *Amnesty International Report 2022/23: The state of the world's human rights*. s. 141.

⁹⁹ ČOPJAKOVÁ, Kateřina. „Přístup státu k romským uprchlíkům je diskriminační,“ říká expert na migraci.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ *Breakthrough necessary to ensure the equality and dignity of Roma people and people with disabilities in the Czech Republic*. Online. In: Conseil of Europe, coe.int. Štrasburk, 2023. Dostupné z: [Breakthrough necessary to ensure the equality and dignity of Roma people and people with disabilities in the Czech Republic - Commissioner for Human Rights \(coe.int\)](#). [cit. 2024-06-07].

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ GAVRINĚV, Vojtěch. *Je to systémová kafkárna, nenávisť je otázkou času, říká odbornice o běžencích*.

¹⁰⁴ Ibid.

Podobně v reakci na výzkum PAQ Research Ukrajínští Romové v České republice uvedla redaktorka média A2larm Apolena Rychlíková: „Těžko hledat jiné vysvětlení, než že tu skutečně nebyla taková ochota pomáhat Romům a pro strukturální rasismus se hledaly jen různé výmluvy.“¹⁰⁵

Aktivistka Ivana Farahani, která pracovala jako dobrovolnice na KACPU Vyšehrad, v rozhovoru pro tuto diplomovou práci uvedla: "Romové se do toho procesu vůbec nedostali. Oni mi tam řekli, ti hasiči, nejdřív, že je neumí ani spočítat, že neví, kolik jich je. A potom začali operovat s tím, že mají podezření na dvojí občanství. Myslím si, že to bylo protiprávní, diskriminační chování. (...) A potom až začali nabírat žádosti o víza. To je podle mě špatně a protiprávní, oni by tu žádost měli nabrat vždycky, do toho procesu by měli jít vždycky (*Romové, pozn. autora*) a pak až OAMP může rozhodnout."¹⁰⁶ K dopadům nerovného přístupu vůči romským uprchlíkům sdělila: „A potom ti, co neměli dokumenty, nebo vstupní razítko do ČR, cokoliv administrativního – kdykoliv tam byl nějaký takový problém, tak vlastně nebyli vpuštěni do procesu a ty věci jim nebyly přiznány. To je jedna část, druhá část je ta, že i když jim ty věci přiznané byly, tak hasiči řekli, že jsou nebytovatelní, protože jakmile přivezeme Romy do ubytování, hotelů, tak majitelé řeknou: 'ne a nazdar'. Tak se otevřela detenční centra s ostrahou, v policejním režimu, ta se narvala uprchlíky."¹⁰⁷

Patrik Priesol, sociální pracovník Romodromu, uvedl v rámci rozhovoru k diplomové práci, že: “Byly situace, kde vlastně jsme my osobně neshledávali důvody, proč se tak dlouho registrují nebo respektive neregistrují (*Romové, pozn. autora*). Prokazatelně bylo jasné, že ti Romové odešli z toho území Ukrajiny až po začátku války, měli fotografie a tak. Ale zase, chtěli to po nich, a nechtěli to po jiných. Tohle mě zklamalo.”¹⁰⁸ Priesol také uvedl: “Větší romské skupiny zůstávají v té registraci prostě dlouho. Vytvářeli tam tlak, vytvářeli nepříjemné situace (*zaměstnanci KACPU, pozn. autora*). A bylo to napříč celou Českou republikou.”¹⁰⁹ Konkrétní projev anticikanismu popsal: „Ale byl jsem překvapený někdy i z přístupu hasičů. Velitel hasičů mi řekl, že prostě jsou to šváby, jsou to šváby, který je

¹⁰⁵ RYCHLÍKOVÁ, Apolena. *S čím se setkávají romští uprchlíci? Výzkum dokládá, že je trápí nedostatek a třetina zažila diskriminaci.*

¹⁰⁶ Rozhovor s Ivanou FARAHANI za účelem diplomové práce. Praha 01.11.2022.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Rozhovor s Patrikem PRIE SOLEM za účelem diplomové práce. Praha 24.03.2023.

¹⁰⁹ Ibid.

třeba zamáčknot.“¹¹⁰ Dle jeho slov: „...chyba byla v tom, že vlastně to Ministerstvo vnitra se toho problému jako elegantně zbavilo přes ne příliš zkušeného ministra.”¹¹¹

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ibid.

4. Shrnutí teoretické části

První část diplomové práce nastínila rozdíly mezi stereotypy, předsudky a diskriminací a vysvětlila, proč je mezi těmito jevy často pouze tenká hranice. Ukázala, že stereotypy mohou být někdy vnímány jako relativně neškodné, zároveň jsou však hluboce zakotveny v sociálních procesech, které mohou vést k předsudkům a následné diskriminaci. Předsudky jsou vždy spojeny s negativním zabarvením a zahrnují předpojaté názory na základě vnímaných rozdílů, jako je příslušnost k rase, etnicitě, věk či pohlaví. Diskriminace je přímým důsledkem předsudků a zahrnuje různé formy nežádoucího chování. U vztahu mezi stereotypy, předsudky a diskriminací byla zdůrazněna významná role individuálních psychologických faktorů a širšího sociálního kontextu, ve kterém jedinci vyrůstají a žijí. Tyto faktory se ukázaly jako klíčové pro vnímání out-group skupin, jež může vést k vyostřeným sociálním rozdílům a konfliktům.

Jevy pak byly nastíněny v praxi na vztahu české společnosti a Romů. Ukázalo se, že tradiční zakořeněné antiromské smýšlení se projevilo i během procesu přijímání romských uprchlíků z Ukrajiny. Anticikanismus vedl k situacím, kdy romští uprchlíci čelili nerovnému zacházení při žádostech o dočasnou ochranu a při hledání bydlení. Zpráva o stavu romské menšiny za rok 2022 poukázala na nerovný přístup ze strany státních úřadů, kdy romští uprchlíci byli častěji odmítáni kvůli nedostatku cestovních dokladů nebo razítek vstupu do Schengenského prostoru. Romové čelili delším čekacím dobám a odmítání pomoci ve srovnání s jinými uprchlíky. Aktivisté a právníci poukázali na to, že romští uprchlíci často nebyli ani zařazeni do procesu žádosti o dočasnou ochranu kvůli diskriminačním praktikám. Tento přístup ukazuje na hluboce zakořeněné předsudky a diskriminaci, které jsou v české společnosti stále přítomné.

Empirická část práce se proto bude zabývat podrobnou analýzou toho, jak se odlišný přístup k romským uprchlíkům z Ukrajiny projevovat v praxi. Bude zkoumat, zda měli aktéři vstupující do procesu předsudky vůči romským uprchlíkům a jak je projevovali, popřípadě zda bránili v přístupu k právům, na což poukazují zmíněné zdroje.

5. Metodologie výzkumné části

5.1. Cíle výzkumu

Vzhledem k tomu, že jsou Romové častým terčem nenávistných postojů a diskriminace, a na základě zmíněných vyjádření oficiálních zdrojů, médií a dalších zapojených aktérů, lze předpokládat, že se protiromské postoje mohly projevit i v procesu registrace a integrace uprchlíků této etnické menšiny. Zejména v případě zaměstnanců Krajských asistenčních center pomoci Ukrajině (KACPU), kteří měli na starost posouzení žádostí o dočasnou ochranu a jejich vyhodnocení, je důležité se této problematice věnovat, jelikož docházelo k přímé možnosti ovlivnění správního řízení na základě subjektivních postojů. Empirická část si bude klást za cíl ověření této hypotézy, pročež byly stanoveny následující výzkumné otázky:

1. Vyskytly se u úředníků Krajských asistenčních center pomoci Ukrajině (KACPU) stereotypy a předsudky vůči romským uprchlíkům, a pokud ano, jakých témat se tyto předsudky týkaly?
2. Jakým způsobem veřejní úředníci vyjadřovali a komunikovali stereotypy a předsudky, když přicházeli do kontaktu s romskými uprchlíky z Ukrajiny?
3. Do jaké míry mohly vést předsudky veřejných úředníků k diskriminačnímu chování vůči romským uprchlíkům?

Výzkum se opírá o data získaná prostřednictvím rozhovorů s úředníky KACPU Praha, kteří byli zodpovědní za registraci cizinců, zavedení správního řízení, posuzování a vyhodnocování žádostí o dočasnou ochranu. Cílem je ukázat, jak hluboce zakořeněné předsudky a diskriminace ovlivňují reálné situace a jaký mají dopad na zranitelné skupiny lidí. Závěry budou sloužit nejen k popsání situace, ale také mohou poskytnout podklad pro budoucí opatření, která by mohla pomoci v boji proti diskriminaci a v integraci romských uprchlíků do společnosti.

5.2. Výzkumný přístup

V rámci případové studie byly zkoumány percepce romských uprchlíků z Ukrajiny ze strany zaměstnanců Krajského asistenčního centra pomoci Ukrajině (KACPU) Praha. Výzkum byl

založen na principech kvalitativních metod, které umožňují nejen získání primárních dat, ale především identifikaci a pochopení komplexních sociálních interakcí, vnitřních pocitů, implicitních významů a emocí. Právě u zkoumání předsudečných postojů je analýza takového materiálu zásadní, jelikož, jak bylo vysvětleno v teoretické části, předsudky vůči etnickým menšinám jsou často formovány a udržovány na základě emocí, frustrace, obav a dalších psychologických faktorů, které kvalitativní analýza může odhalit. Kvalitativní metody navíc umožňují hlubší vhled do osobních zkušeností a postojů respondentů, což je nezbytné pro pochopení mechanismů, které ovlivňují jejich myšlení a chování.

Jako metoda výzkumu byla zvolena forma polostrukturovaných rozhovorů, která díky své flexibilitě umožnila respondentům volně rozvíjet své myšlenky, a poskytla tak bohatý narativní materiál. Tento postup měl za cíl přispět k hlubšímu porozumění subjektivních postojů a k identifikaci komunikačních specifik. Struktura rozhovorů byla navržena tím způsobem, aby bylo možné přizpůsobovat otázky v závislosti na reakce respondentů a věnovat se tematickým okruhům, které jim byly blízké.

5.3. Sběr dat

Na základě dostupnosti o ochoty účastnit se výzkumu byli osloveni respondenti, kteří s romskými uprchlíky pracovali v největší imigrační vlně (únor-květen 2022). Primárním kritériem byl jejich pracovní úvazek na KACPU po dobu minimálně 3 měsíců, aby bylo možné předpokládat, že rozumí kontextu a dynamice situace a že mají zároveň dostatek zkušeností k poskytnutí relevantních informací k tématu. Při oslovování respondentů byla využita metoda „sněhové koule“ (snowball sampling), kdy byli potencionální účastníci osloveni na základě doporučení již zúčastněných respondentů, což přispělo ke komplexitě dat a rozmanitosti odpovědí.

Při sběru dat nebyly zjišťovány osobní údaje respondentů, jako je pohlaví, věk, vzdělání, plat či socio-ekonomické zázemí. Tento přístup byl zvolen z důvodu ochrany anonymity, jelikož se jednalo o citlivé téma a existovala možnost, že by účastníci výzkumu mohli být identifikováni svými kolegy. Tímto způsobem bylo zajištěno, že respondenti mohli otevřeně sdílet své postoje bez obav z možných důsledků. Je důležité poznamenat, že absence těchto demografických údajů znamená, že není možné vyvozovat závěry na základě věku, pohlaví nebo socio-ekonomického zázemí respondentů. Přesto bylo toto rozhodnutí

vědomé a reflektovalo specifické cíle výzkumu, které se zaměřovaly na zjištění, zda a jak se předsudky a stereotypy projevují u úředníků KACPU, nikoliv na jejich možné kořeny a demografická specifika.

V rámci výzkumu bylo provedeno devět hloubkových interview se zaměstnanci KACPU Praha, které byly nahrávány a následně doslovně přepsány. Metoda provádění rozhovorů vycházela z tzv. *naturalistic inquiry*, vhodné především pro sociologicko-psychologické zkoumání. Rozhovory se konaly v přirozeném prostředí, konkrétně na pracovišti KACPU Praha Vysočanská, což přispělo k autenticitě a spontánnosti respondentů, jež by mohly být v jiném, uměle vytvořeném prostředí ovlivněny či potlačeny. Výzkum tak měl možnost zachytit informace nezkrácené předem stanovenými teoriemi a hypotézami výzkumníka.¹¹²

Respondenti byli rozděleni na dvě skupiny, přepážkové úředníky a koordinátory pracoviště KACPU Praha Vysočanská. Rozdělení umožnilo získat detailní pohled na různé aspekty předsudečných postojů a odhalit jejich podobu na různých úrovních organizační struktury pracoviště. Otázky rozhovorů byly navrženy tak, aby reflektovaly stanovené výzkumné cíle. Sada otázek pro přepážkové pracovníky byla následující:

- 1) Co děláte za práci? Jak vstupujete do procesu přijímání uprchlíků?
- 2) S kolika ukrajinskými uprchlíky romského původu se setkáváte/jak často?
- 3) Co vnímáte jako hlavní motivaci jejich příchodu do ČR?
- 4) Jaký byl Váš první dojem, když jste se s uprchlíky romského původu setkal/a?
- 5) Jaká byla Vaše celková zkušenost? Jak tato zkušenost odpovídala prvnímu dojmu?
- 6) Jakými způsoby jste se snažili minimalizovat jakékoli předsudky nebo nespravedlivé chování vůči uprchlíkům na základě jejich sociálního původu?
- 7) Zaznamenal/a jste na sobě někdy, že byste měl/a odlišný přístup k uprchlíkům romského a neromského původu? Můžete případně přiblížit, jaké faktory mohly hrát roli při vytváření těchto rozdílů v zacházení?

¹¹² ARMSTRONG, Jan. *Naturalistic Inquiry*. Online. In: *Encyclopedia of Research Design* (Vol. 0, pp. 881-885). SAGE Publications, Inc. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781412961288>. [cit. 2024-06-16].

- 8) Vzpomínáte si na nějakou konkrétní situaci, která Vás během procesu překvapila? Můžete nám přiblížit nějaké konkrétní příklady situací, ve kterých jste byli svědky rasistického chování vůči uprchlíkům během procesu jejich přijímání?
- 9) Může být odlišný přístup k uprchlíkům z různých sociálních prostředí spojen s nějakými neúmyslnými bariérami v komunikaci nebo s nepochopením specifických potřeb těchto skupin?
- 10) Máte k dispozici nějaké postupy nebo směrnice, které by zaměstnance Odboru mohly vést k rovnému zacházení a respektu vůči všem uprchlíkům bez ohledu na jejich původ?
- 11) Jsou na KACPU/OAMP zavedena školení zaměstnanců, která by se zaměřovala na prevenci rasistického chování a diskriminace v rámci procesu přijímání a integrace uprchlíků?
- 12) Změnil se po Vaší pracovní zkušenosti pohled/postoj vůči Romům?

Sada otázek pro koordinátory pracoviště KACPU Praha byla následující:

- 1) Jaký byl hlavní cíl a strategie KACPU při přijímání uprchlíků z Ukrajiny do České republiky?
- 2) Jak fungoval/na jaké části se dělil proces, kterým uprchlíci prošli během jejich přijímání a jakou roli v něm KACPU sehrálo?
- 3) Jaká kritéria byla uplatňována při výběru uprchlíků, kteří byli zařazeni do programu přijímání? Jak bylo zajištěno, aby uprchlíci tato kritéria splňovali?
- 4) Jak fungovala spolupráce mezi KACPU a dalšími aktéry vstupujícími do procesu (policie ČR, hasiči, kraje...)
- 5) Jak bylo zajištěno, aby byl proces přijímání v souladu s českou legislativou a zároveň transparentní pro veřejnost? Museli jste se vyrovnat s možnými obavami veřejnosti ohledně bezpečnosti a integrace?
- 6) Zajišťovalo nějakým způsobem KACPU, aby uprchlíci byli dostatečně informováni o svých právech a povinnostech v rámci nového prostředí?
- 7) Jak jste hodnotili úspěšnost a efektivitu procesu přijímání uprchlíků? Máte k dispozici nějaká konkrétní měřítka, pomocí kterých jste tyto aspekty zhodnocovali?

- 8) Měli jste během procesu nějaké výzvy nebo problémy, které jste museli řešit? Jak jste se snažili na tyto výzvy reagovat?
- 9) Jaké mechanismy a programy byly na KACPU zavedeny pro zajištění toho, aby se všichni zaměstnanci chovali k uprchlíkům v souladu s lidskými právy a etickými standardy?
- 10) Jak vedení KACPU pracovalo na budování důvěry mezi uprchlíky a zaměstnanci, aby se vytvořilo prostředí, kde budou mít uprchlíci jistotu, že budou s nimi bude zacházeno s respektem a důstojností?
- 11) Existuje v rámci KACPU systematický způsob sledování chování zaměstnanců ve vztahu k uprchlíkům a zaznamenávání případů, kdy by mohlo dojít k nespravedlivému nebo rasistickému chování? Bylo takovéto chování zaznamenáno?
- 12) Měli uprchlíci romského původu k dispozici stejné služby a podmínky jako ostatní uprchlíci, nebo byla pozorována nějaká forma nerovnosti v přijímání?
- 13) Existují statistiky nebo záznamy o případech, kdy byli uprchlíci romského původu vystaveni rasistickému zacházení nebo nespravedlivému chování ze strany zaměstnanců KACPU?
- 14) Bylo zajištěno, aby uprchlíci a žadatelé o azyl měli možnost nahlásit případy nespravedlivého zacházení či rasistického chování ze strany zaměstnanců KACPU? Jaký byl postup v takových případech?
- 15) Jakými kroky se zaručuje, že případné prokázané případy rasismu či nespravedlivého chování budou mít náležité důsledky pro zúčastněné zaměstnance a budou přijata opatření, která takové chování minimalizují?

5.4. Analýza dat

Data z rozhovorů byla analyzována metodou otevřeného kódování s využitím softwaru MAXQDA, což je program určený k analýze kvalitativních a smíšených dat, a to především v akademickém výzkumu. Tento proces zahrnoval identifikaci a kategorizaci klíčových témat a vzorců v rozhovorech. Každý rozhovor byl pečlivě zkoumán s cílem identifikovat opakující se témata, která účastníci používali při popisu svých zkušeností a postojů. Tímto způsobem bylo možné identifikovat klíčové kategorie a provést jejich detailní a strukturovanou interpretaci. Následně byla tato témata porovnána s teoretickým rámcem obsaženém v první části diplomové práce. Výsledné závěry práce byly poté formulovány

s přihlédnutím k odborné literatuře a teoriím, což umožnilo nejen samotnou interpretaci dat, ale také jejich začlenění do širšího teoretického rámce.

5.5. Etika

Etický přístup byl nedílnou součástí výzkumu. Veškeré rozhovory byly zajištěny na základě informovaného souhlasu respondentů, jehož znění je součástí přílohy této diplomové práce. Respondenti byli důkladně informováni o účelu rozhovoru a výzkumných cílech, součástí informovaného souhlasu bylo také svolení k nahrávání rozhovoru a jeho následnému zpracování. Účastníkům výzkumu bylo sděleno, jak dlouho bude přibližně rozhovor trvat a jaký bude mít průběh, s důrazem na možnost kdykoliv odmítnout odpovědět na jakoukoliv otázku. Respondentům bylo vysvětleno, že přepis rozhovoru bude bezpečně uložen a bude přístupný pouze pro výzkumné účely, zároveň byla všem účastníkům zaručena anonymita (osobní údaje nebudou zveřejněny a budou chráněny před identifikací, v citacích nebudou uvedena jména respondentů ani jiné osobní údaje). Celý proces informovaného souhlasu byl transparentní a zajištěn tak, aby odpovídal etickým standardům výzkumu. Respondenti měli možnost kdykoliv se vrátit k přepisu rozhovoru nebo kontaktovat výzkumníka pro další dotazy. V některých případech souhlas s nahráváním a využitím dat zazněl při samotném rozhovoru, je tedy součástí audionahrávek.

Téma práce bylo bez výhrad odsouhlaseno Komisí pro etiku ve výzkumu Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Souhlas s prováděním výzkumu a jeho následným využitím pro účely diplomové práce byl zajištěn i vedoucím oddělení pobytu cizinců Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR. Oba originály jsou uloženy u autorky práce.

5.6. Limity výzkumu

Na závěr kapitoly je třeba nastínit omezení spojená s výzkumem, především se sběrem dat. Bylo provedeno pouze devět rozhovorů se zaměstnanci KACPU Praha, což může být považováno za nedostatečné množství k vyvozování jakýchkoliv generalizovaných závěrů. Zároveň mohlo dojít k selektivnímu oslovování jedinců s podobným smýšlením, takže nebyla zaručena reprezentace různých názorových proudů v analyzovaném vzorku. Nicméně, důkladnost a hloubka rozhovorů poskytly i tak cenné perspektivy a bylo možné identifikovat několik klíčových kategorií, které přiblížily smýšlení a postoje respondentů.

Práce proto interpretovala tyto kategorie v souladu s odbornými výzkumnými postupy a vyvarovala se plošné generalizaci.

Zároveň nebylo možné naplnit původní záměr výzkumu, který předpokládal sběr dat prostřednictvím terénního výzkumu s různými aktéry vstupujícími do procesu přijímání romských uprchlíků z Ukrajiny, včetně Služby cizinecké policie, složek IZS a tlumočnicků, kteří se na celém řízení aktivně podíleli. Vynechání tohoto cíle bylo zapříčiněno především specifickou povahou výzkumu a citlivostí otázek, k jejichž zodpovězení se nepodařilo navázat dostatečně důvěrný a otevřený vztah, jako v případě zaměstnanců KACPU Praha (což bylo umožněno vlastním profesním působením, kdy měla autorka možnost být součástí této komunity, a navázat tak dostatečnou důvěru.)¹¹³ Zároveň se nepodařilo zajistit rozhovory se samotnými uprchlíky, a to především kvůli aktuálním trendům v době sběru dat, kdy byl počet romských uprchlíků v České republice poměrně nízký, a nebyl by tak zajištěn výběr reprezentativního vzorku. Vzhledem k těmto omezením bylo neefektivní a nereálné pokračovat v původním záměru výzkumu, a proto byl v průběhu revidován a upraven, aby lépe odpovídal aktuálním možnostem sběru dat.

Na závěr je třeba vzít v úvahu upřímnost a otevřenost respondentů. Vzhledem k tomu, že se výzkum týkal citlivých témat, názory mohly být formulovány tak, aby odpovídaly etickým normám, nikoliv vnitřním pocitům. Z tohoto důvodu byla vybrána metoda diskurzivní analýzy, jež umožňuje „odhalit“ tyto pocity, i když nejsou explicitně vyjádřeny, a sice pomocí identifikace sémantických okruhů, uspořádání slov, volby slovní zásoby a dalších rétorických postupů.¹¹⁴

¹¹³ FOLÁYAN, Moréniké O. a HAIRE, Bridget. What's trust got to do with research: why not accountability? Online. *Frontiers in Research Metrics Analytics*. 2023. vol. 8, article 1237742, s. 2. Dostupné z: <https://doi.org/10.3389/frma.2023.1237742>. [cit. 2024-06-12].

¹¹⁴ VAN DIJK, Teun A. Structures and Strategies of Discourse and Prejudice. s. 117-119

6. Přítomnost stereotypů a předsudků u zaměstnanců KACPU Praha

Následující kapitola poskytne analýzu rozhovorů, které byly provedeny se zaměstnanci Krajských asistenčních center pomoci Ukrajině (KACPU) Praha v rámci zkoumání jejich postojů k romským uprchlíkům z Ukrajiny. Výzkum si položí otázku: Vyskytly se u úředníků Krajských asistenčních center pomoci Ukrajině (KACPU) stereotypy a předsudky vůči romským uprchlíkům, a pokud ano, jakých témat se tyto předsudky týkaly?

Při prvotní analýze rozhovorů se ukázalo, že jedním z klíčových pojmů, které se v odpovědích objevovalo, bylo téma kontrastu mezi „normalitou“ a Romy. Jak vyplynulo z teoretické části, právě zdůrazňování odchylek od sociálních norem u out-group skupin souvisí s potřebou vymezení se vůči odlišnostem a je jedním z klíčových principů předsudků. Podle výkladu kodifikovaných slovníků Akademie věd může odchýlení od normality spočívat v absenci toho, co se vyskytuje „za běžných, obvyklých, obyčejných okolností, podmínek“¹¹⁵ a co je „stanovené normou; vyhovující předpisům, předepsané; normalizované“¹¹⁶. V rámci topologické analýzy byl proto v rozhovorech vyhledán výskyt slova "normální" a kontext, ve kterém byl termín použit. To umožnilo odhalit témata, kterých se stereotypy a předsudky týkaly, a lépe pochopit, na jaké „odlišnosti“ u romských uprchlíků se respondenti soustředili.

Odpovědi budou interpretovány postupně pro jednotlivé citace a na závěr bude poskytnuto jejich shrnutí. Pro uchování kontextu jsou některé citace vypsány i s otázkami, aby bylo zřejmé, že nedošlo k desinterpretaci výpovědí a byl zachován jejich význam:

Respondent 1:

R1: Takže, určitě to na mě působilo tak, že jsem si řekl „Aha, přichází Romové!“, takže jsem si zkontroloval tašku, zkontroloval jsem si, jestli mám dezinfekci rukou na stole, protože nepůsobili zrovna nejméně. Ale rozhodně jsem neměl jiné negativní předsudky, řekněme.

I: To, jak sis zkontroloval tašku, to se stalo automaticky? Že k tobě jde romská rodina a ty sis uvědomil „kde mám batoh?“

R1: Ne, ne čistě romská rodina, ale také záleželo, jak se chovali celou tu dobu, než se ke mně dostali, jaký měli zevnějšek a tak. Když bych viděl **normálně se chovajícího Roma**, tak bych určitě nic takového nedělal (*kontrola tašky, pozn. autora*).

¹¹⁵ *Normální*. Online. Internetová jazyková příručka. 2008–2024. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Dostupné z: [Internetová jazyková příručka – normální \(cas.cz\)](https://www.cas.cz/). [cit. 2024-06-06].

¹¹⁶ *Ibid.*

Interpretace: Respondent kontrastuje "normální" chování s tím, co považuje za typické pro Romy. Zmiňuje kontrolu dezinfekce při setkání s Romy, což naznačuje předsudky vůči jejich vzhledu a hygienickým standardům. Zároveň připomíná, že si při interakci zkontroloval tašku, z čehož vyplývá, že se ve spojení s Romy může bát rizika krádeže jako určité formy kriminálního chování.

R1: ...když vidím Roma, který **se chová normálně**, ale není v partičce pěti dalších Romů, kteří chodí jak největší týpci na světě, nenazývají se morama a podobně, tak s takovými lidmi já nemám vůbec problém.

Interpretace: V citaci je zřejmé poukázání na odlišné sociální chování – seskupování se do početnějších skupin a používání vlastních termínů. Spojení "chodí jako největší týpci na světě" naznačuje, že se podle respondenta Romové mohou chovat arogantně, nadřazeně či nevychovaně.

Respondent 3:

R3: Když se člověk narodí jako Rom a dala byste ho do rodiny – jakoby já nechci říkat bílejších, ale víte, jak to myslím – neromského původu. Dala byste ho do rodiny, kde oba dva pracujou, každý den chodí do práce, **bydlej normálně v bytě hezky** a chodí každý den od malička do školy, do školky, jezdí na kole, učí je psát, malovat všechno...tak si myslím, že to není o tom, že ten Rom se narodí a hned je to looser. Já si myslím, že je to o tom, v jakém vyrůstá prostředí, jaké mají vzory u těch starších, o tom to je.

Interpretace: Respondent normalitu spojuje s rodinným zázemím a výchovou. U Romů vnímá absenci stabilního domácího prostředí, pracujících rodičů a vzdělávání dětí. Zároveň vnímá nenormálně a negativně odlišný přístup k zodpovědnosti a sociálním návykům.

R3: Ale moje kamarádka dělá na Praze 8, na úřadu práce, a říkala, že oni vymyslí věci, **co by normálně člověka v životě nenapadly**. Oni třeba nenechávali zapisovat otce do rodných listů, protože matka samoživitelka má víc peněz. Nebo si babička s dědou vzali do pěstounské péče vlastní vnoučata, protože za to dostávali peníze. No napadne tohle **normálního jako neromského člověka?** Jako to podle mě by vás v životě nenapadlo.

Interpretace: Vyjádření poukazuje na závadové strategie Romů k získání financí a kontrastuje je s vnímáním normality jakožto morálních vlastností, tedy poctivostí, korektností a upřímností.

Respondent 4:

R4: Tak jestli je to skupinka, tak první pocit je chaos. Že nebudou mít všechny potřebné dokumenty k tomu, aby získali dočasnou ochranu. Jestli je to jeden nebo dva lidi, tak to беру jako **kdyby to byl normální...**

Interpretace: Respondent uvádí jako odchylku od normality jednak nepřipravenost a neorganizovanost, zároveň poukazuje na početnost příchozích skupin.

R4: No takhle, jestli má dostatečně v pořádku dokumenty, tak to беру **jako normálního občana**. Ale ve většině případů se mi stávalo to, že neměl dostatečné dokumenty k tomu, aby dostal vízum. Problémem bylo většinou to, že neměli cestovní doklad, měli jen ukrajinský státní pas a tam se nedávají razítka.

Interpretace: Podobně jako v předchozím vyjádření, respondent kontrastuje normálnost s vlastnictvím osobních dokumentů a připraveností, ale významově také se zodpovědností, jelikož dokumenty byly právní náležitostí k získání statusu dočasné ochrany.

I: To znamená, že tam byl rozdíl mezi tím, jak jsi je vnímala, když přišli a pak tím, když tam seděli nebo odešli?

R4: Jo.

I: Čím si tohle vysvětluješ? Proč, i když jsi s těmi lidmi měla dobré zkušenosti během práce? (...)

R4: No přesně z toho důvodu, že to byli lidé romského původu. Ale tak to je stejný, kdyby přišla **rodina normální pleti** a bylo by jich víc, tak mám taky obavy, že budou problémy.

Interpretace: V citaci je vnímání normálnosti spojeno s etnickým původem, je zde explicitní uvedení normální (bílé) barvy pleti. Naopak odlišnostem (a v souvislosti s mnohočetností skupin) jsou automaticky přisuzovány problémy.

Respondent 5:

R5: Že se víc museli prověřovat než **normální třeba ten, že jo, Ukrajinec neromskej**.

Interpretace: Respondent uvádí, že romští uprchlíci byli podrobováni důkladnějším kontrolám než ti neromského původu. Tento přístup ukazuje na podezřívavost a nedůvěru vůči Romům, vyplývající z předpokladu závadového jednání, nepoctivosti, zatajování

informací. "Normální" je uvedeno ve spojitosti s neromskými Ukrajinci, čímž se Romové automaticky vylučují z této kategorie.

R5: ...byli hodně právě, že jo, špinavý, neměly ty děti pořádně ani, že jo, obuv, takže jako měly hodně špatný oblečení a celkově prostě bylo vidět, že fakt... ale zas je otázka, jestli oni takhle právě, to není nějaká ta jejich úroveň na tý Ukrajině ještě? Že možná prostě jsou zvyklí tak žít a my jsme si jenom právě, my tady zase... ta životní úroveň je jiná. Že jo, oni přišli a my jsme na ně koukali, **protože nám to přišlo prostě nenormální.**

Interpretace: Respondent kontrastuje normalitu se vzhledem, hygienou a životní úrovní. Předpokládá, že socio-ekonomické postavení romských uprchlíků na Ukrajině je odlišné (významově méně kvalitní) ve srovnání s životními standardy v České republice a vnímá je jako nenormální.

R5: Jinak jako že jich je hodně, že jo. Když třeba prostě jdou, tak **není to jak normálně**, když třeba jdou dva lidi, prostě Ukrajinci, oni prostě... vždycky jich je víc.

Interpretace: Z vyjádření vyplývá poukázání na odlišné sociální chování – seskupování se do početnějších skupin.

Respondent 8:

R8: Jako i když jí to bylo vysvětleno jako tlumočnickem a nebylo to jenom jako v češtině, bylo to **normálně přeložený**, tak se prostě hádala furt, že to není jako pravda a že to prostě, že oni to ale potřebují (*status dočasné ochrany, pozn. autora*), že teď přijeli.

Interpretace: Citace poukazuje na frustraci respondenta z komunikace s romskou uprchlicí. Chování je vnímáno jako nenormální, protože osoba nepřijala vysvětlení, které bylo přeloženo do jejího jazyka. Tento postoj naráží i na odlišné sociální či morální návyky, kdy respondent vnímá neschopnost pochopit či respektovat pravidla.

Analýza citací ukázala, že slovo "normální" bylo často spojováno s negativním vnímáním Romů a jejich odlišností od toho, co respondenti považovali za běžné, standardní a vyhovující normám. V rozhovorech bylo opakovaně zmiňováno, proč některé charakteristiky spojené s Romy nejsou vnímány jako normální a v čem konkrétně se

odchylují od obvyklého stavu, což odráží hlubší psychologické a sociální mechanismy předsudků, kdy respondenti explicitně nebo implicitně uváděli, že chování nebo zvyky Romů nejsou v souladu s jejich vnímanými normami.¹¹⁷ Tímto způsobem se členové in-group snažili udržet soudržnost skupiny, přičemž zdůrazňovali vymezení "my vs. oni".

Názory, které poukazovaly na odlišnosti Romů, lze na základě uvedených citací rozdělit do následujících tematických oblastí:

1. Hygiena a vzhled
2. Vzdělání, gramotnost a komunikace
3. Sociální a kulturní návyky, zodpovědnost
4. Motivace uprchlíků k žádání o dočasnou ochranu
5. Morální vlastnosti

Každá z těchto kategorií bude podrobněji zkoumána v následujících podkapitolách, které představí, jak byla tato témata komunikována, jaké se s nimi pojily pocity a emoce ze strany mluvčího, jaké jazykové prostředky byly k jejich deskripci použity a jak tedy souvisí se stereotypními a předsudečnými postoji.

¹¹⁷ VAN DIJK, Teun A. *Communicating racism: Ethnic prejudice in thought and talk*. s. 85.

6.1. Hygiena, vzhled

Citace obsahující téma hygieny a vzhledu:

Respondent 1:

R1: Určitě jsem ovlivněn náladou v české společnosti vůči Romům celkově, takže (...) to na mě působilo tak, že jsem si řekl „aha, přichází Romové“, takže jsem si zkontroloval tašku, zkontroloval jsem si, jestli mám dezinfekci rukou na stole. Protože nepůsobili zrovna nejčistěji. Ale rozhodně jsem neměl jiné negativní předsudky, řekněme.

R1: ...ale také záleželo, jak se chovali celou tu dobu, než se ke mně dostali, jaký měli zevnějšek.

R1: Děti se chovaly neskutečně rozjívěně, všude pobíhaly, všechno si braly do rukou a do pusy a nepůsobil to nejčistotněji.

R1: Když mi podali jejich pasy nebo rodné listy, tak to byly takový hodně zašpiněný cáry papíru, které ještě držely pohromadě díky lepence, takže na tom pocitu čistoty to nijak nepřidávalo.

Respondent 2:

R2: No prostě každý člověk má nějaké charakteristické rysy a pak i skupiny lidí mají své charakteristické rysy, zrovna Romové jsou hodně vyloučení z většinové společnosti a s tím se pojí i další věci, jako třeba zanedbanější vzhled.

Respondent 3:

R3: No...to, že byli třeba špinaví, nebo ty děti takový, no... ale tak to zase nemůžu říct, že to bylo jen tím, že jsou Romové, protože oni už několik dní někde nocovali na Hlavním nádraží. Ale je pravda, že si nepamatuji žádnou neromskou rodinu, která by v tomhle stavu na to KACPU přišla. Oni vyloženě zapáchali, děti byly umazaný... i to, jaký mají styl oblékání, nebo takový věci.

Respondent 4:

R4: Třeba pro mě bylo zajímavé hledisko hygieny. Třeba to byl taky můj předsudek, ale někteří upřímně nevoněli jako hezky. Ale zase jsem byla naopak překvapená, že byla rodinka – máma a pět dětí – a ti byli čistotní, byli vychovaní, nedělali bordel.

Respondent 5:

R5: ...byli hodně právě, že jo, špinavý, neměly ty děti pořádně ani, že jo, obuv, takže jako měly hodně špatný oblečení a celkově prostě bylo vidět, že fakt (...), že možná prostě jsou zvyklí tak žít a my jsme si jenom právě, my tady zase... ta životní úroveň je jiná.

R5: Jako třeba že prostě ten smrad, jo, že přijdou a fakt jako teda to bylo hodně cejtit.

Respondent 6:

R6: Takhle, já jsem těch lidí viděl spoustu a jako fakt nebyli v dobrém stavu. Ti si tam prostě nežili komfortně, jo. Měli prostě zničený oblečení, byly tam děti bez bot, špinavý – samozřejmě to mohli být po cestě, těžko říct – ale prostě bylo zřejmé, že ten důvod může být prostě zlepšení si prostě životní úrovně, jo.

Respondent 7:

R7: Roušky, respirátory a tak, to jsme měli přímo jakoby nakázaný od vedení. Jsme tam nosili respirátory pořád na tom Vyšehradě. Potom, jak se to rozvolňovalo, tak už to bylo takový jako dobrovolný. (...) No a potom si pamatuju, že v létě, že pokaždý, když tam právě byli ti romští uprchlíci, tak prostě jsme si měli vzít ty roušky. (...) Takže všude tam byly k dispozici ty roušky a vzhledem k tomu, že tady u této skupiny obyvatel je docela víc pravděpodobný, že nebudou očkovaný, že tam prostě můžou přenášet jako další nemoci, než jenom ten černej kašel, tak jako instinktivně jsme si to prostě jako vzali, jako automaticky, dejme tomu.

R7: Což ale jako na druhou stranu si nemyslím, že by to mělo co dělat jakoby s rasou, spíš jenom jakoby takovej ten předpoklad, že vlastně tady ta skupina lidí obecně, jak už jsem říkala... To očkování na Ukrajině moc dobře nefunguje, a u tadytěch lidí, který povětšinou nemají ani pasy, ani rodný listy, ani vzdělání, tak jako ten předpoklad toho, že tam budou nějaký nakažlivý nemoci, tak je velkej. Takže na to největší důraz, podle mě, se právě kladlo, na ten zdravotní stav.

R7: Že zapáchali nebo že jako byli špinaví. No jako v podstatě většinou jako tady těch dvou jako poznámek, že jako většinou to ani nebylo jako namířeno jako na tu rasu, jako že prostě jako nějaký rasistický poznámky, aby spíš na to vzezření ty daný osoby. Že jako špatná hygiena a tak.
(Respondent touto odpovědí nevyjadřuje svůj názor, ale komentuje postoje kolegů, pozn. autora)

Respondent 8:

R8: Tak upřímně můj osobní dojem je... jako asi ta jejich finanční stránka nebude vůbec silná, protože jako jejich jako oblečení a mluva a vyjadřování. Jako je asi, jako je patrný, že prostě na tom finančně nebudou dobře. (...) Vlastně, aby, třeba... Já nevím, jo, je to úplně fakt teda můj názor a praxe, aby tady třeba ty dávky měli, který vlastně mohli pobírat.

R8: Asi na ten vzhled. Že možná jako nevypadají dobře, že nejsou třeba upravený. „A těch dětí.“ No asi těch hlavně, protože ty děti prostě vždycky vypadaly hrozně. Pamatuju si i, nějaká holčička měla nějaký snad zánět spojivek a jako vypadala nemocně a ta máma bylo jako vidět, že se o to úplně asi jako nestará.

V sedmi z devíti rozhovorů respondenti mluvili o nedostatečné hygieně, špatném vzhledu a zanedbaném oblečení Romů. Z analýzy je patrné, že u některých zaměstnanců byly tyto aspekty zdrojem negativního vnímání – v citacích bylo zmiňováno, že Romové „nepůsobili zrovna nejčistěji“ nebo že „zapáchali“ a měli „zašpiněné oblečení“. S tím se pojila i hodnotící vyjádření úředníků a emoční reakce, které lze pozorovat na volbě slovní zásoby a komunikačních prostředků. Vyjádření „prostě ten smrad“, „oni vyloženě zapáchali“ či „děti vypadaly hrozně“ mají silně negativní náboj a vyvolávají pocit znechucení a odporu. Zmíněný pocit překvapení při příchodu rodiny romského původu, jejíž členové „byli čistotní, byli vychovaní a nedělali bordel“, poukazuje na neočekávanou situaci, kdy běžná negativní představa neodpovídala reálné situaci. Toto překvapení samo o sobě ilustruje existenci předsudku, protože respondent předpokládal, že všichni Romové budou zanedbaní a špinaví, avšak realita do tohoto předsudečného vnímání nezapadala.¹¹⁸

Dalším příkladem může být kontrola dezinfekce na ruce a „automatické“ nasazení roušky při příchodu romských uprchlíků, což naznačuje pocit ohrožení z důvodu rizika nákazy. Popsané reakce ukazují, že respondenti jednali impulzivně a na základě obecného předpokladu, že Romové nejsou očkováni a mohou přenášet nemoci, přičemž nebylo přihlédnuto na faktické informace o proočkovanosti ukrajinských Romů. Zároveň respondenti přisuzovali riziko nákazy všem romským uprchlíkům, aniž by měli konkrétní informace o skutečném stavu jednotlivých příchozích. Toto chování potvrzuje principy stereotypizace, kdy jsou skupinám lidí přiřazovány charakteristiky na základě impulzivního zpracování vjemů.¹¹⁹

V citacích lze pozorovat i propojení vnějšího vzezření s motivací k příchodu do České republiky, zatímco motiv války je upozaděn (R6, R8) – tento postoj souvisí s předsudky vůči Romům jako ekonomicky slabší skupině, která přichází spíše kvůli

¹¹⁸ VAN DIJK, Teun A. *Communicating racism: Ethnic prejudice in thought and talk*. s. 98.

¹¹⁹ Ibid. s. 90.

zlepšení si životních podmínek než kvůli obavám o vlastní bezpečnost v důsledku války. Předpoklad se zde projevuje tím, že úředníci nemohli u všech příchozích Romů ověřit jejich individuální motivaci a uchýlili se k plošné generalizaci, což odpovídá hlavnímu principu předsudků.¹²⁰ Jelikož motivace k příchodu romských uprchlíků do České republiky byla často diskutovaným tématem, bude jí věnována samostatná podkapitola (6.4.).

V odpovědích byly využity různé komunikační strategie, z nichž nejvýraznější byly negace (denial/negation) a zlehčování (mitigation). Negace se projevila popíráním etnických předsudků, kdy respondenti přímo odmítli, že by jejich postoje byly založeny na etnických stereotypech, např. R1 zmínil negativní vnímání svých činů (kontrola tašky a dezinfekce) tvrzením „Rozhodně jsem neměl jiné negativní předsudky.“ Toto odpovídá komunikační strategii, při které mluvčí mírní své negativní názory, aby se prezentoval jako více tolerantní.¹²¹ Podobně R7 přímo popřel, že by jeho názory byly založeny na rasových předsudcích „Nemyslím, že by to mělo co dělat jakoby s rasou.“, přičemž pokračuje v popisu nižších hygienických standardů. Negace se projevila i v odpovědi R3, a sice použitím struktury „ale“, „ale“. Prvním „ale“ byla přiznána možnost předsudku a zároveň zmírnění dojmu, že by nižší hygienické standardy vyplývaly z etnického původu „...nemůžu říct, že to bylo jen tím, že jsou Romové, protože oni už několik dní někde nocovali na Hlavním nádraží“. Druhým „ale“ bylo však negativní vnímání potvrzeno a zesíleno osobní zkušeností, která měla za cíl obhájit předsudečný názor „ale je pravda, že si nepamatuji žádnou neromskou rodinu...“ Tímto způsobem respondent vyvážil tvrzení tak, aby nepůsobilo předsudečně, ale zároveň mohl upřímně vyjádřit svůj postoj.¹²²

Strategie zmírňování se projevila u R2, který při poukázání na zanedbaný vzhled Romů začal obecnou úvahou platící pro všechny etnické skupiny „No prostě každý člověk má nějaké charakteristické rysy a pak i skupiny lidí mají své charakteristické rysy.“, čímž zmínil případný dojem, že se jedná pouze o Romů.¹²³ Na to navázal ještě úvahou nad socio-ekonomickými podmínkami, které mohou ovlivňovat vzhled Romů, čímž se snažil najít argument pro příčinu svého negativního vnímání vzhledu romských uprchlíků. Podobně i R6 zmínil negativní hodnocení hygieny tím, že přidal vysvětlení, které mělo za cíl odklonit

¹²⁰ Ibid. s. 90.

¹²¹ Ibid. s. 92.

¹²² Ibid. s. 93-94.

¹²³ Ibid. s. 95.

pozornost od etnicity, a zaměřil se na podmínky, které zapříčinily zanedbaný vzhled „Ti si tam prostě nežili komfortně.“, „...to mohli být po cestě, těžko říct“.

Zmírnění se projevilo také v odpovědi R8, který k popisu vzhledu použil vágnější, jemnější termíny „asi“, „jako“, „možná“, „třeba“, aby zmírnil kritičnost či afektivitu svého pozorování. Stejně tak R4 po uznání možnosti předsudku „Třeba to byl taky můj předsudek...“ pokračuje v popisu negativního vnímání, přičemž tak činí jemnějším způsobem „...někteří upřímně nevoněli jako hezky“, čímž se snaží zmírnit negativní dopad svého tvrzení, prezentovat své názory jako méně extrémní, a vyhnout se tak případnému podezření z předsudečnosti.¹²⁴

¹²⁴ Ibid. s. 100.

6.2. Vzdělání, gramotnost, komunikace

Citace obsahující téma vzdělání, gramotnosti a komunikačních dovedností:

Respondent 2:

R2: „Moc neuměli psát.“

R2: „Občas umí, občas neumí psát.“

R2: „Mají přízvuk, který je daný tím, že jsou odněkud, a tím, že jsou Romové. Zároveň mezi sebou mluvili maďarsky nebo romsky, to já nepoznám.“

Respondent 3:

R3: „Heleďte, neříkám, že to byli všichni, ale měli jsme spousta takových, kdy jsem řekla „podpis“ a oni nebyli schopný se podepsat. Nebo mi prostě napsali tiskacím „Angelika“ anebo jsem měla několik, kteří mi udělali tři křížky.“

I: Místo podpisu?

R3: Jo, to je jejich nějaký jako podpis, negramotných.“

Respondent 5:

R5: A vlastně nemaj asi ani jiný nějaký třeba cíle nebo tak. Spíš jsou jako založený fakt jenom ta rodina a ty děti, protože ty ženský jsou fakt jenom od toho, aby prostě rodily, ne aby třeba něco dokázaly, jak to máme my.“

Respondent 6:

R6: Byl tam zajištěnej pro spolupráci s nima jak nezisk zaměřenej na problematiku Romů, byli tam maďarští tlumočníci, jo, jakožto jediná spojka mezi částí těchle osob, abysme se s nimi vůbec domluvili, což je úplně jako... Já si fakt jako myslím, že tohle byl jako nadstandardní přístup, jo.“

Respondent 7:

R7: Jednu paní, nějakou maminku jsem měla, takže se jako podepisovala jako XX. No ale zase na druhou stranu jako tady to se mi stalo i s bílým občanem Ukrajiny, že prostě jako neuměl psát, číst, takže to taky podepisoval jako taky tak prazvláštně.“

R7: Ale to zase jakoby na druhou stranu já si myslím, že tady ty skupiny jsou většinou jakoby nevzdělaný, jo.

R7: Samozřejmě nekomunikovala jsem s nima napřímo z toho důvodu, že většinou mluvili buďto maďarsky, nebo nějakou tou jejich ukrajinštinou, takže většinou jako i ti tlumočníci, co jsem tam měla, tak jim dávali docela jako zabrat s tím překladem.

Respondent 8:

R8: Jako zvláštní i mluva. Jako spousta třeba i těch překladatelů se s nima muselo třeba bavit delší dobu, aby nám to přeložili, než když přišel někdo třeba z Kyjeva, ze Lvova.

R8: No, jako furt to nedokázala pochopit, proč vlastně. Jako i když jí to bylo vysvětleno jako tlumočnickem a nebylo to jenom jako v češtině, bylo to normálně přeložený, tak se prostě hádala furt, že to není jako pravda a že to prostě, že oni to ale potřebují, že teď přijeli.

Respondent 9:

R9: Zažila jsem upřímně trochu kulturní šok, do té doby jsem nikdy na vlastní oči neviděla negramotnost, nabírání žádostí o dočasnou ochranu bylo o tolik komplikovanější a organizačně to bylo velmi náročné.

R9: V atmosféře migrační vlny jsem velmi vnímala sociální a rozdíly ve vzdělání, často byl vyžadovaný individuální přístup. Je velmi atypické nabírat žádost někomu, kdo se neumí podepsat nebo není ještě procesně způsobilý, ale je rodič nezletilých dětí.

V rozhovorech se opakovaně objevovalo téma vzdělání, gramotnosti a komunikačních schopností romských uprchlíků, které bylo často spojováno s negativními emocemi a předsudky. Zmínkami o negramotnosti, neschopnosti se podepsat a potřebě „nadstandardního přístupu“ bylo poukazováno na deficit ve vzdělání, čímž bylo implicitně vyjádřeno, že romští uprchlíci potřebovali více podpory než ostatní skupiny. To lze interpretovat jako projev stereotypu o nízké schopnosti Romů komunikovat a integrovat se. Vyjádření lze chápat i jako předsudečný postoj, že Romové nejsou tak kompetentní jako členové in-group, mají tedy podřadné, neplnohodnotné schopnosti a obecnou vzdělanost.¹²⁵

Gramotnost, psaný projev, čtení a komunikace se staly výrazným prvkem ve vytváření diskurzivního konstruktů romských uprchlíků, přičemž tyto poznatky spojoval

¹²⁵ Ibid. s. 379.

výrazný prvek generalizace. Zevšeobecnění a přiřknutí vlastností, schopností a dovedností či nedostatků na základě několika případů celé skupině, se v odpovědích opakovalo, např.: „Já si myslím, že tady ty skupiny jsou většinou jakoby nevzdělaný.“ nebo „Moc neuměli psát.“ Generalizace se týkala kromě zmíněných kategorií i propojení nedostatečného vzdělání s životním stylem. Respondent 5 svým tvrzením „ženský jsou fakt jenom od toho, aby rodily“ znevažuje roli romských žen a zároveň tento předsudek staví do kontrastu s ideály české společnosti, jak naznačuje výrok: „...aby třeba něco dokázaly, jak to máme my.“ Tento výrok ukazuje na hodnoty, které respondent považuje za správné a nadřazené, čímž zpochybňuje životní styl a cíle romské komunity.

Zároveň byly obtíže v komunikaci a spolupráci spojené s frustrací: „...spoustu třeba i těch překladatelů se s nima muselo třeba bavit delší dobu.“ nebo „...nabírání žádostí o dočasnou ochranu bylo o tolik komplikovanější a organizačně to bylo velmi náročné.“ Frustrace byla vyjádřena R8, který se pomocí story-tellingu prezentoval jako oběť situace, kdy navzdory snahám o pomoc ze strany tlumočnicka romská uprchlice odmítla přijmout vysvětlení o zamítnutí žádosti o dočasnou ochranu. Popis situace zdůraznil respondentovu bezmocnost a neschopnost efektivně vyřešit situaci, což je typické pro předsudečné narativy, které zobrazují in-group členy jako bezmocné oběti a zároveň slouží jako konkrétní příklady k prezentaci obecných závěrů o out-group.¹²⁶

Negativní vnímání vzdělání a gramotnosti bylo v některých případech formulováno pomocí zmírnění a negace, např. R3 popřením „neříkám, že to byli všichni, ale...“ zmírnil následnou generalizaci, že Romové nedisponují schopností podepsat se, kterou ještě podepřel konkrétními příklady. Tím se respondent snažil vyhnout obvinění z předsudečných postojů, aby udržel svou pozitivní sebe prezentaci.¹²⁷ Podobně R7 neschopnost romských uprchlíků podepsat se zmírnil poukázáním na podobnou zkušenost i s „bílým občanem Ukrajiny“. Srovnáním, že problém negramotnosti není specifický pouze pro Romy, se respondent snažil vyvážit jejich negativní vnímání, prezentovat své zkušenosti objektivně, a minimalizovat tak dojem zaujatosti.¹²⁸

¹²⁶ Ibid. s. 69-70.

¹²⁷ Ibid. s. 93.

¹²⁸ Ibid. s. 87.

6.3.Sociální, kulturní návyky, zodpovědnost

Citace obsahující téma sociálních, kulturních návyků a zodpovědnosti:

Respondent 1:

R1: To znamená, když vidím Roma, který se chová normálně, ale není v partičce pěti dalších Romů, kteří chodí jak největší týpci na světě, nenazývají se morama a podobně, tak s takovými lidmi já nemám vůbec problém.

R1: Určitě na těch dětech, ty byly víc, jak to říct...prostší a rozjívenější, nevěděly úplně, jak se správně chovat.

Respondent 2:

R2: A celkově jsem měl takovej pocit z toho, že oni jsou víc zmatení a někam přijeli, něco chtěj, ale nevím, jestli úplně reálně vědí, jestli to chtěj a proč.

Respondent 3:

R3: Heleďte se, jsou předsudky a předsudky. Já jsem o tom trochu přemýšlela a už to není poprvé, co se člověk setká s romskou problematikou. My tu máme spoustu Romů, českých, že jo. Já si myslím, že to prostě není o té barvě pleti, že to není o tom, jestli je ten člověk Rom. Já si myslím, že to je o tom jejich přístupu, o tom, jak oni se chovají.

R3: Já si myslím, že to není jen o tom, že se člověk narodí jako Rom. Když se člověk narodí jako Rom a dala byste ho do rodiny – jakoby já nechci říkat bílejch, ale víte, jak to myslím – neromského původu. Dala byste ho do rodiny, kde oba dva pracujou, každý den chodí do práce, bydlej normálně v bytě hezky a chodí každý den od malička do školy, do školky, jezdí na kole, učí je psát, malovat všechno...tak si myslím, že to není o tom, že ten Rom se narodí a hned je to looser. Já si myslím, že je to o tom, v jakém vyrůstá prostředí, jaké mají vzory u těch starších, o tom to je.

R3: Třeba jednou jsme měli takovou rodinu, ta mě hrozně překvapila. My jsme jim tam dali nějaký omalovánky, ať si malujou, kolegyně jim dal nějakou takovou tužku. Já jsem pak našla v šuplíku nějaké pastelky, tak jsem jim to dala, že si můžou malovat. A ta holčička šla, a šla tu propisku vrátit tý můj kolegyni, že děkuje. No a pak si vzala ty pastelky, takhle si vždycky jednu vytáhla, kreslila a pak ji tam zase zasunula.

I: A to bylo tedy překvapující?

R3: Jo, spíš mě to překvapilo, ale to je asi takový vnímání, nebo nevím. Že člověk spíš čeká, že ty Romové budou takový...no...

R3: Já si prostě myslím, že to musí z něčeho pramenit. Že to není, že bychom si jako Češi řekli: „A nebudeme teď mít rádi Romy!“, o tom to není. To je podle mě o tom, jaký má člověk s nima zkušenosti a co prostě vím od kamarádek ze sociálek, jak oni se chovají.

Respondent 4:

R4: Tak jestli je to skupinka, tak první pocit je chaos. Že nebudou mít všechny potřebné dokumenty k tomu, aby získali dočasnou ochranu. Jestli je to jeden nebo dva lidi, tak to беру jako kdyby to byl normální...

R4: Přesně takový ten předsudek: „Přijde romská rodina, ježiš, to bude bordel!“, že nebude všechno v pořádku.

Respondent 7:

R7: Jako nevím, jak to funguje na té Ukrajině, ale myslím si, že to tam moc nefunguje, co se týká nějakého sociálního systému a zabezpečení a vůbec. Jakože jakoby snad se v tom, jak to funguje tady, kde je to úplně jakoby odlišný, jako ten sociální systém, a jestli jako by to vůbec věděli.

R7: Právě to byla další věc, že oni, to si myslím, že to bylo z rasových důvodů, tak oni nemohli sehnat žádný ubytování, že jo. Buďto z rasových, nebo potom, co jsem jako slyšela, tak to bylo i kvůli tomu, že když jim někdo umožnil ubytování, tak prostě to tam jako by zničili, že ty sociální návyky, kulturní návyky jsou úplně jinačí než jako tady v Česku. Takže jim to tam jako by zničili a oni hlavně ani nejsou kulturně zvyklí žít takhle na jednom místě, že to jsou kočovníci, že prostě mění ty místa, žijí povětšinou venku a teďka jako jsme je zavřeli prostě do baráku, že jo.

Respondent 8:

R8: Často ale neměli ty cestovní pasy, který byly jako náležitostí, takže jejich ztotožňování jako bylo dost těžký, že ani rodný listy neměli často.

R8: A nevím, jestli je to třeba jako finanční situace, že nemají na to si ty doklady opatřit. Anebo nikdy třeba nikam necestovali, tak neřešili jako cestovní pas a měli vlastně jenom tu občanku. Že třeba to je ten důvod. Anebo prostě ani nad tím třeba nepřemýšlejí, že to třeba někdy budou vůbec potřebovat, že nepřemýšleli, že by se někam třeba chystali.

V rozhovorech bylo poukazováno na odlišné sociální a kulturní návyky romských uprchlíků, které nesplňovaly očekávání většinové společnosti, jak ilustrují výrazy „chaos“, „bude bordel“, „nevěděli, jak se správně chovat“. Stereotypy a předsudky byly konstruovány především vymezením mezi „námi“ (majoritní společností) a „nimi“ (Romy), jehož princip

byl obsažen v teoretické části. Příkladem může být citace R3 „My tu máme spoustu Romů“, na kterou respondent navazuje tvrzením, že „oni“, Romové, mají jiný přístup a jinak se chovají, a to v negativním slova smyslu, s rizikem problémovosti. Podobně bylo rozděleno „fungování sociálního systému a zabezpečení a vůbec“, které se podle R7 liší „tady“ (Česká republika) a „na tý Ukrajině“, s důrazem na vnímání domácího systému jako lepšího a efektivnějšího, i když respondent přiznal, že situaci na Ukrajině nezná. R7 také poukázal na nevhodné zacházení s poskytnutým ubytováním, kvůli tomu, že „oni“ (romští uprchlíci) mají jiné sociální, kulturní návyky, než jsou „tady v Česku“. Tímto tvrzením naznačil, že Romové nejsou zvyklí se k poskytnutým věcem a bydlení chovat zdvořile a slušně a že je často poškozují. Tento postoj je příkladem předsudečného myšlení, kdy je negativní chování přisuzováno celé skupině bez individuálního posouzení.¹²⁹ V citaci R3 „Že to není, že bychom si jako Češi řekli: 'A nebudeme teď mít rádi Romy!' (...) To je podle mě o tom (...), jak oni se chovají.“ je kromě uváděného kontrastu mezi „my“ (Češi) a „oni“ (Romové) také patrné obhajování negativních postojů vůči romským uprchlíkům. Odpovědnost za negativní vnímání je přenesena na samotné chování Romů, nikoliv na předsudky většinové společnosti. Tento přístup potvrdil teoretický princip, že předsudky jsou často ospravedlňovány jednotlivými negativními zkušenostmi nebo zobecněnými názory, které nemusí odpovídat realitě.¹³⁰

V citacích lze pozorovat vágní zájmena, označení a demonstrativa jako „oni“, „ti“ apod., pomocí kterých se respondenti vyhýbali konkrétnímu pojmenování romské menšiny. Např. „s takovými lidmi“ (R1), „oni jsou víc zmatení“ (R2), „to je o tom jejich přístupu, o tom, jak oni se chovají“, „ty Romové“ (R3), „oni nemohli sehnat žádný ubytování“, „oni hlavně ani nejsou kulturně zvyklí“ (R7). Tato zájmena byla využita jednak k vyjádření sociálního odstupu, jednak k potlačení explicitních projevů. Respondenti tímto způsobem své otevřené negativní postoje propojili s celou out-group, ale zároveň je „skryli“ za neurčitá pojmenování, což je pro stereotypy a předsudky typická komunikační strategie.¹³¹ Citace ukázaly, jak respondenti používali vágní zájmena a demonstrativa k vytváření sociálního distancování a implicitních předsudků vůči Romům. Tato strategie zahrnovala nepřímá nebo

¹²⁹ Ibid. s. 90.

¹³⁰ Ibid. s. 90.

¹³¹ Ibid. s. 105.

implicitní tvrzení, která byla ponechána k tomu, aby si je posluchač odvodil ze zmíněných souvislostí a zároveň se tak respondenti vyhnuli konkrétnímu pojmenování menšinových skupin.¹³² Použití zájmen jako "oni" nebo "ty" sloužilo k posilování negativních stereotypů a vytváření dojmu, že negativní charakteristiky jsou vlastní celé skupině, aniž by byly explicitně vyjádřeny. Tím respondenti omezili otevřený rasismus, ale stále předali implicitní negativní hodnocení.

V rozhovorech bylo také komunikováno téma zodpovědnosti a organizovanosti, zejména ve vztahu ke správnímu řízení o dočasné ochraně. Úředníci zmiňovali, že romští uprchlíci nechápou systém, jsou zmatení, neví, proč do České republiky přijeli a chybí jim potřebné dokumenty. Tyto komentáře naznačily, že Romové byli vnímáni jako méně zodpovědní a méně organizovaní než ostatní skupiny uprchlíků. Nicméně, je důležité zdůraznit, že ne všichni úředníci vyjadřovali absenci zodpovědnosti a organizovanosti negativně. Někteří „pouze“ vztahovali tento předpoklad na celou skupinu, což je typický princip stereotypizace, ale ne nutně předsudku. Přesto byl v některých případech tomuto předpokladu přisouzen negativní význam, jak je patrné z vyjádření o „těžkém ztotožňování“, explicitním přiznání předsudku: „Přesně takový ten předsudek: 'Přijde romská rodina, ježiš, to bude bordel!'“ či použití výrazu „chaos“.

Navíc je patrné, že se někteří úředníci se v rámci rozhovorů nezamysleli nad kontextem situace uprchlíků a nezohlednili důvody k jejich zmatenosti a dezorganizaci, jako je útěk před válkou, dlouhá cesta, strach a trauma. Tyto faktory mohly významně ovlivnit schopnost uprchlíků připravit se na cestu a zorganizovat si své dokumenty, nicméně úředníci posuzovali uprchlíky spíše na základě své vlastní zkušenosti. Ta mohla být zajisté nepříjemná kvůli komplikacím ve správním řízení, ale právě omezení komplexnosti situace a soustředění se primárně na vlastní zkušenost a vjem je dalším projevem předsudků.¹³³

¹³² Ibid. s. 97.

¹³³ Ibid. s. 90.

6.4. Motivace uprchlíků k žádosti o dočasnou ochranu

V části o předsudcích spojených s odlišnými sociálními návyky bylo nastíněno vnímání romských uprchlíků jako socio-ekonomické hrozby. Jelikož byla tato percepce v rozhovorech vyjadřována především ve spojitosti s motivací uprchlíků k zažádání o status dočasné ochrany v České republice, bude následující kapitola věnována právě tomuto tématu. Je důležité uvést, že motivace k příchodu do České republiky nebyla legislativně stanovena jako překážka pro udělení dočasné ochrany a úředníci nemuseli zjišťovat reálné důvody příchodu uprchlíků (více v kapitole 3.1.). Nicméně z rozhovorů vyplynulo, že toto téma vyvolává silné emoce a je zdrojem stereotypů a předsudků.

Vzhledem k obsáhlosti odpovědi bude text interpretován postupně pro každý jednotlivý rozhovor, a na závěr bude poskytnuto celkové shrnutí všech odpovědí. Tento přístup umožní lépe porozumět individuálním vnímáním a zkušenostem úředníků a tomu, jak se tyto pohledy promítají do širších vzorců předsudků a stereotypů.

Respondent 1:

I: Jak k tomu přistupuješ ty? Myslíš si, že je dobře, že poskytujeme uprchlíkům ochranu?

R1: Rozhodně ano, ale taky uznávám, že sem proudí spousta uprchlíků, kteří tu ochranu nutně nepotřebují, pak dostávají výhody, které pro ně nejsou potřeba k tomu, aby přežili. Můžou být například z části Ukrajiny, která aktuálně není v konfliktu, je téměř naprosto bezpečná. I když uznávám, že v poslední době Putin bombardoval víceméně celé území Ukrajiny, takže chápu, že mají strach a přchájí sem. Je těžké to hodnotit. Ale celkově si myslím, že rozhodně na ochranu nárok mají.

I: Jakou si myslíš, že měli motivaci hlavní, aby jezdili konkrétně do České republiky?

R1: To si neodvážím odhadnout. Určitě proto, že hledají ochranu někde, i když nevím, jestli oni ji zrovna nutně potřebovali, ti, co tady byli, to nedokážu posoudit.

Interpretace: Respondent vnímá jako hlavní motivaci romských uprchlíků útěk před válkou, ale zároveň přiznává nejistotu ohledně skutečné potřeby ochrany u některých z nich, přičemž naznačuje účel ekonomického zneužití systému.

Respondent 2:

R2: Já si myslím, že se asi vyčerpal ten počet lidí, kteří byli ochotní kvůli příspěvku absolvovat tu cestu sem. A zároveň nevím, jestli jim možná došlo, že ty výhody... jednu chvíli panovala nálada, že tady jsou nějaké velké výhody, a teď třeba už panuje nálada, že ty výhody za tu cestu nestojí.

I: Myslíš si, že tedy pro ně motivací mohly být finance?

R2: Já si myslím, že do velké míry ano. Ale tak zároveň asi tomu taky ta válka nějak přispěla, taky tomu, že se rozhodli odjet, měli důvod. Samozřejmě tam jsou lidi, kteří se bojí, což samozřejmě úplně chápu. Ale když si vybavím ty matky s dětmi, co sem dlouze jely a pak tady čekaly, tak si myslím...tak „fifty-fifty“.

R2: Já si myslím, že tam zároveň nemají, co na práci. Já jsem viděl nějakou reportáž, že tam není práce pro ně, na Ukrajině jsou podmínky, jak vydělat peníze, momentálně horší. Obzvláště pro Romy, ty vlastně ani nemají moc šanci.

Interpretace: Respondent explicitně uvádí, že motivace romských uprchlíků je rovnoměrně rozdělena mezi útěk před válkou a ekonomické důvody. Připouští možnost, že část uprchlíků zažádala o dočasnou ochranu, protože na Ukrajině postrádá pracovní příležitosti

Respondent 3:

R3: To není o tom, že každý Rom by byl zloděj nebo každý Rom by byl na dávkách. Ale myslím si, že zrovna ty skupiny, co my jsme tady měli, že vyložené sem šli z důvodu toho, že si prostě chtěli nějak prostě polepšit.

R3: A chápu, že ti uprchlíci, dobře, ale vidíte sama, kdo z nich opravdu s tou igelitkou utíká.

R3: Není to podle mě ani z jejich hlavy, myslím si, že spousta matek s dětmi, jsem o tom i slyšela...Opravdu oni je tam naháněli v těch romských osadách na té Ukrajině, posílali je na ty vlaky, tady paní vyfasovala padesát tisíc a oni jí čtyřicet vzali. (...) Bylo to vidět na tom, když jsme jim řekli „dostane ubytování a stravu, ale ty peníze vám nedáme“. Tak se otočili a odešli.

R3: Já jsem na 99 % přesvědčená, nemůžu říct, že to byl každý druhý Rom, ale určitě 90 % romských skupin bylo vyložené pro dávky.

R3: Jako takhle se přece nechová člověk, který utíká před válkou. Takhle se chová člověk, který hledá, kde mu bude líp, to je prostě můj názor.

Interpretace: Respondent vyjadřuje přesvědčení, že hlavní motivací romských uprchlíků k příchodu do České republiky byly ekonomické výhody. Tvrzení, že "90 % romských skupin bylo vyložené pro dávky", ilustruje silný předsudek o ekonomické motivaci. Respondent také uvádí, že uprchlíci byli cíleně posíláni do České republiky, což zesiluje jeho nedůvěru a negativní vnímání. Tento postoj je podpořen tvrzením, že "takhle se nechová člověk, který utíká před válkou", což implicitně zpochybňuje status skutečných uprchlíků a staví je spíše do role ekonomických migrantů.

Respondent 4:

I: Co pro ně byl hlavní důvod?

R4: Tak stejně jako u ostatních uprchlíků. Báli se války, utíkali před konfliktem. Měli strach.

I: Dobře, podle tebe to byla hlavní motivace. Myslíš si, že měli i jiné? Proč si třeba vybrali Česko, a ne jinou zemi?

R4: Tak může to být motivace dávek, že my jako Česká republika máme jako jedna z mála zemí, nebo teda měli jsme, dobré podmínky pro uprchlíky, vláda České republiky dávala dobré možnosti.

Interpretace: Respondent jako hlavní motivaci uvádí útěk před válkou, ale uznává, že někteří romští uprchlíci mohli být motivováni ekonomickými výhodami.

Respondent 5:

I: Co si myslíš, že byla hlavní motivace těch romských uprchlíků jezdit do Česka?

R5: No že dostanou ty peníze. (...) Jako nemyslím si to, že všichni prostě za penězma. Myslím si, že některý opravdu prostě taky utíkali před tou válkou, že to nebylo prostě jenom to, že by prostě si zjistili, že tady dostanou nějakou finanční pomoc. Takže spíš si myslím to.... Že fakt utíkali, jo. Prostě nevím.

Interpretace: Respondent v první odpovědi uvedl jako hlavní motivaci ekonomické výhody, ale pak své tvrzení vyvrátil tím, že příchod romských uprchlíků do České republiky souvisel především s válkou na Ukrajině. Přiznává, že vnímá rozklíčování motivace jako komplikované.

Respondent 6:

I: Máte nějakou konkrétní zkušenost, že byste se zaměstnancem musel řešit právě jeho nerovný postoj na základě toho etnika, ke kterému třeba má odpor?

R6: Myslím si, že rozhodně, že prostě tak jako anticiganismus v český společnost prostě existuje. Prostě tohleto tak je, jo. A ve chvíli, kdy řešíte s nima jako to jednání, který... jako nevím, jestli jako říct závadový, ale prostě zaměřený na získání osobního prospěchu a snaha o zatajování informací a podobně, tak to tohleto trochu podporuje. A jako řekněme, pokud se o Čechách říká, že jsou vyčůraní, tak o Ukrajincích, kteří se nám zdáli v tom procesu jako Romové (my jsme to nestatovali), tak tam se to dalo říct taky, jo. Rozhodně.

R6: Tak pokud statisticky tam docházelo k tomu, že u nich je ta účelovost prostě těch jejich tvrzení při jakoby zjišťování udělování dočasný ochrany realisticky vyšší, tak to celý tohleto jenom podporovalo. A tam prostě víme, protože tam byl nějaký monitoring prostě bezpečnostních složek, a tak víme, že tam docházelo k organizovanému přesídlování vesnic (...) Prostě dostali za úkol přijet do České republiky, po cestě zahodit cestovní doklady, jo. To nám potom říkali pracovníci

neziskového sektoru zaměřeného na Romy, jo, Romodrom, RomPraha a podobně. A dostali za úkol prostě jakýmkoliv způsobem získat dočasnou ochranu a vybrat si 5000 Kč na osobu jakoby těch humanitárních dávek a zkusit to v dalším státě.

R6: Já vůbec jako nechci tvrdit, že jediný, kdo tady podváděli ten český stát při udělování dočasný ochrany bylo jenom etnikum, které se nám zdálo býti romským. To tak není. Byla tady celá řada lidí, kteří pracovali na začátku války v Polsku a potom zjistili, že v Česku by mohli s dočasnou ochranou pracovat na volném pracovním trhu za lepších podmínek a že je tady víc práce za lepší peníze než v Polsku.

Interpretace: Respondent vnímá motivaci romských uprchlíků k příchodu do České republiky převážně jako ekonomickou. Vyjadřuje přesvědčení, že existovala tendence zneužívat status dočasné ochrany za účelem získání sociálních dávek a jiných výhod. Tento názor podporuje tvrzením, že někteří uprchlíci byli cíleně organizováni k přesídlení do České republiky, přičemž docházelo k manipulaci s dokumenty a podvodnému jednání. Respondent na jednu stranu podporuje svůj postoj tvrzením, že u Romů byla vyšší účelovost poskytnutých informací, na druhou stranu přiznává, že snaha o zajištění osobního prospěchu prostřednictvím sociálních dávek a dočasné ochrany byla přítomna i u jiných skupin uprchlíků.

Respondent 7:

R7: Takže no, já si určitě myslím to, že logicky nechceš bejt tam, kde je válka, kde ti hrozí nebezpečí, kde prostě můžeš přijít jak o svůj život, tak o životy svých blízkých. Je to normální lidskej impuls, že chceš bejt tam, kde je bezpečno. Takže je jasný, že přišli sem jako většina Ukrajinců, který prostě...

R7: No ale potom vlastně se vedly docela debaty, jestli to právě není i kvůli těm dávkám. Ale to zase jakoby na druhou stranu já si myslím, že tady ty skupiny jsou většinou jakoby nevzdělaný, jo, a ten náš systém je tak hrozně jakoby složitěj, že já si ani nemyslím, že oni by jako věděli nebo si uvědomovali tu možnost, že vlastně můžou dostat nějaký jako dávky. (...) A to si myslím, že z rasových důvodů jim to ani jako řečeno nebylo, že jako: „Hej, dostaneš dávky.“ Ale to jako jenom já hádám, ale myslím si, že hlavní motivace byla prostě v tom, že je válka a že chtěj do bezpečí.

Interpretace: Respondent za hlavní motivaci považuje válku na Ukrajině. Přiznává, že bylo debatováno o možném zneužívání ekonomických výhod, nicméně má pochybnosti o schopnosti romských uprchlíků plně pochopit specifika českého sociálního systému.

Respondent 8:

R8: Přičemž teda jako pak se nám i potvrdilo časem, že nemají třeba jenom právě to ukrajinský, ale mají třeba i maďarský občanství, který se často zatajovalo. A vlastně, aby, třeba já nevím, jo, je to úplně fakt teda můj názor a praxe, aby tady třeba ty dávky měli, který vlastně mohli pobírat.

R8: Nebo nechci to shazovat, ale jako bylo mi jich líto, když člověk viděl, jak jako se ty mámy vlastně kvůli tomu, že mají těch 5 dětí, jako tahaj všude možně, aby vlastně něco dostaly navíc.

R8: A vždycky mi bylo líto těch dětí, že ty děti vlastně jako nemůžou za to, kde se naroděj, a ty rodiče prostě přece jenom třeba často jdou po těch jako finančních dávkách. A nemyslím si, že se to dostane k těm dětem.

R8: A i když jsi jim to potom vlastně následně řekla, což teda už pak bylo na těch Vysočanech, kam se to vlastně jako přemístilo a trošku se to prověřovalo víc, tak ti i tak do očí tvrdili, že to není pravda a že to tak není a že to tady potřebujou a důvod bylo jako válka: „Vždyť nás prostě nemůžete vyhodit“ a že to taky není. Takže asi tohle se mně pak potvrdilo.

Interpretace: Respondent zmiňuje ekonomické výhody jako klíčovou motivaci a zároveň vyjadřuje lítost nad situací dětí, které jsou v důsledku těchto rozhodnutí negativně poznamenány.

Respondent 9:

R9: Přestože bych nesoudila využívání výhod, kterých se držitelům dočasné ochrany dostává, bylo pro mě zřejmé, že v rámci zmíněné vlny byla hlavní motivace získání finanční podpory, konkrétně na děti.

Interpretace: Respondent uvádí jako hlavní motivaci romských uprchlíků získání finanční podpory, nicméně odmítá využívání těchto výhod negativně hodnotit.

Z odpovědí jednotlivých respondentů vyplývají různé pohledy na motivace romských uprchlíků k žádání o dočasnou ochranu v České republice. Tyto pohledy lze rozdělit do tří hlavních kategorií: útěk před válkou, kombinace války a ekonomických důvodů a čistě ekonomické důvody.

Tři respondenti (R1, R4, R7) vnímali jako hlavní motivaci romských uprchlíků útěk před válkou. Vyjádřili přesvědčení, že konflikt na Ukrajině zapříčinil nutnost jejich ochrany, čímž projeví vyšší míru empatie. I přes to však projeví nejistotu a sklony ke stereotypním postojům, R1 připustil, že „sem proudí spousta uprchlíků, kteří tu ochranu nutně

nepotřebují”, podobně R4 zmínil, že „mohly existovat i jiné motivace, například ekonomické výhody” a R7 uvedl, že se „vedly docela debaty, jestli to právě není i kvůli těm dávkám.” Tato kombinace empatie a nedůvěry odhaluje, jak bylo pro respondenty složité vyhodnotit příchod romských uprchlíků a naznačila sociální vlivy, které mohly pohled respondentů na danou situaci ovlivnit.

Podobně další tři respondenti (R2, R5, R6) považovali motivaci romských uprchlíků za kombinaci ekonomických důvodů a útěku před válkou. Tito respondenti však považovali ekonomické výhody poskytované Českou republikou za hlavní motivaci, ke které posléze připojili roli války v rozhodnutí uprchlíků opustit Ukrajinu. R2 po zmínění finanční pomoci použil negaci „Ale tak zároveň asi tomu taky ta válka nějak přispěla (...) Ale když si vybavím...“, čímž relativizoval humanitární potřeby, ale zároveň tento názor zmínil, aby minimalizoval předsudečný postoj. Podobně R5 v první řadě definitivně určil jako hlavní motivaci finanční pomoc: „No že dostanou ty peníze.“ a až později v rozhovoru tento názor změnil a uvedl válku jako další možnou motivaci. Tím se snažil zmírnit tvrdost svého původního postoje a následně vyjádřením „Prostě nevím.“ přiznal nejistotu a vytvořil dojem, že je ochoten připustit i další motivace. R6 zmínil negativní předsudky o romských uprchlících porovnáváním s in-group „(...) Pokud se o Češích říká, že jsou vyčůraní, tak o Ukrajincích, kteří se nám zdáli v tom procesu jako Romové...” a zároveň se jej snažil minimalizovat poukázáním na to, že se negativní chování netýkalo jen Romů „Já vůbec jako nechci tvrdit, že jediný, kdo tady podváděli...“, což jsou charakteristické strategie předsudečné komunikace.¹³⁴ Podle jeho názoru anticikanské postoje v české společnosti částečně vyplývají ze samotného chování romských uprchlíků, které má být zaměřeno na získání osobního prospěchu, přičemž toto vyjádření zobecňuje na celou tuto skupinu.¹³⁵ Tento postoj lze interpretovat jako victim-blaming, kdy jsou předsudky využity k ospravedlnění negativních projevů a akcí, v tomto případě anticikanismu, proti out-group.¹³⁶

Analýza citací ukázala, že respondenti vnímali příchod romských uprchlíků jako motivovaný socioekonomickými výhodami, přičemž uznání humanitárních potřeb bylo

¹³⁴ Ibid. s. 93.

¹³⁵ Ibid. s. 392

¹³⁶ Ibid. s. 209.

zmíněno pravděpodobně z důvodu etických závazků a vyvážení postojů, které by mohly být posluchačem interpretovány jako předsudečné.

Tři respondenti (R3, R8, R9) uvedli jako hlavní motivaci ekonomické výhody v České republice. Tyto odpovědi vykazovaly silné předsudky o tom, že uprchlíci přicházeli pouze za účelem získání finančních výhod, s čím se pojila nedůvěra a negativní emoce. Opakující se názory R3 „...vyloženě sem šli z důvodu toho, že si prostě chtěli nějak prostě polepšit“, „Takhle se chová člověk, který hledá, kde mu bude líp.“ a „...určitě 90 % romských skupin bylo vyloženě pro dávky“ ukázaly, že respondent vnímal finanční podporu jako hlavní důvod romských uprchlíků. K analýze je bohatá např. citace „A chápu, že ti uprchlíci, dobře, ale vidíte sama, kdo z nich opravdu s tou igelitkou utíká.“, jež zahrnuje několik komunikačních strategií. Respondent začal negací formulovanou „ale“, čímž zpochybnil předchozí uznání situace uprchlíků.¹³⁷ Následně výrazem „vidíte sama“ respondent zapojil tazatele do vlastního názoru, čímž se snažil vytvořit dojem společně sdíleného pohledu na danou problematiku, a potvrdil tak obecnou platnost vlastního postoje vůči out-group.¹³⁸ Na závěr byla použita metafora igelitky jako chudoby a nouze, která sloužila k zpochybnění situace romských uprchlíků, protože dle názoru respondenta by měli ti, kdo skutečně utíkají před válkou, být ve viditelně horší situaci.¹³⁹ Všechny tyto strategie jsou typické pro komunikaci předsudků a legitimizaci negativních pohledů na out-group. Podobně i R8 uvedl explicitně ekonomické důvody jako hlavní motivaci, přičemž použil R8 termín „jako“ v odpovědi „...a že to tady potřebujou a důvod bylo jako válka...“, čímž zpochybnil vážnost situace romských uprchlíků a nepřímě naznačil, že válka je jen záminkou nebo méně pravděpodobným důvodem k jejich příchodu. Svě zobecnění posílil konkrétním příkladem, na jehož základě vztáhnul motivaci finanční pomoci na celou out-group. Svůj postoj pak podpořil konstatováním „Přičemž teda jako pak se nám i potvrdilo časem...“ a „Takže asi tohle se mně pak potvrdilo.“, čímž se snažil zvýšit legitimitu svých postojů, aby byly chápány jako objektivní, nikoliv jako „pouhé“ osobní názory.¹⁴⁰ R9 naznačil snahu o zmírnění předsudků výrazem „Přestože bych nesoudila...“, na který ovšem navázal explicitním uvedením finančních zisků jako hlavní motivace.

¹³⁷ Ibid. s. 91.

¹³⁸ Ibid. s. 368.

¹³⁹ Ibid. s. 107.

¹⁴⁰ Ibid. s. 85.

Souhrnně lze z rozhovorů vyvodit, že někteří úředníci uznali vážnost situace a humanitární motivace k migraci, jiní byli více zaměřeni na ekonomické aspekty a vyjádřili vyšší míru podezření a nedůvěry. Tato diverzita názorů odráží nejen individuální zkušenosti a postoje úředníků, ale také zakořeněné společenské stereotypy a předsudky.

6.5. Morální vlastnosti

Citace obsahující téma morálky, morálních vlastností, početnosti:

Respondent 3:

R3: Ale moje kamarádka dělá na Praze 8 na úřadu práce a říkala, že oni vymyslí věci, co by normálně člověka v životě nenapadly. Oni třeba nenechávali zapisovat otce do rodných listů, protože matka samoživitelka má víc peněz. Nebo si babička s dědou vzali do pěstounské péče vlastní vnoučata, protože za to dostávali peníze. No napadne tohle normálního jako neromského člověka? Jako to podle mě by Vás v životě nenapadlo.

R3: No a dostali by to, přitom měli dočasku v Německu. Ale naštěstí jsem volala naši metodičku a ta mi řekla: „Jo, můžeš mu to zrušit, protože nám zatajil údaje.“ Akorát je to takovej složitěj proces, kdy mu musíte dát asi deset papírů. Takže tím jsem se zrovna zabývala, on byl samozřejmě naštvanej, rozčiloval se. A ještě tam byla Češka z nějaký tý charity a říkala, ať to dostane (*dočasnou ochranu, pozn. autora*). Tak jsem měla sto chutí jí říct, jako čí si tady chrání zájmy? Ať si uvědomí, že český lidi tady platí tisíce za elektřinu a plyn a my tady budeme podporovat pětičlennou rodinu, no.

R3: Ale tolik jich nebylo, pamatuju si jednu paní, kdy mi její dcera tvrdila, že není Maďarka, ale Ukrajinka, ale měla maďarský pas (*smích*) a ten je nadřazený.

R3: Teď jsme prostě měli pána, že ztratil pas a má nový a on Vám třeba řekne: „Já jsem tam měl nějaké vízum“, takže tam měl polské. My jsme to poslali na Poláky a přišlo, že v jejich evidenci není. A já prostě nemám žádný důkaz a vlastně kdyby mi to neřekl a přišel jenom s tím novým pasem, tak tam mohl mít pět víz, ale já to nezjistím, nemám mu to, jak dokázat, jestli byl 24. února na Ukrajině. Takže jestli má ve Španělsku třeba deset tisíc Ukrajinců trvalý pobyt, tak já to nezjistím, protože nezjistím, že tam byli. Kor když řeknou, že nemají pas.

Respondent 4:

I: Nic jiného se Ti tedy nesepe, když k Tobě jde Ukrajinec neromského původu a romského původu?

R4: Možná taková nejistota z toho, jestli mi říká pravdu.

R4: Dávali jsme to do požadovanýho, jo, a prostě jsme jim tu ochranu neudělili. Že se víc museli prověřovat než normální třeba ten, že jo, Ukrajinec neromskej.

Respondent 6:

R6: Pokud je ten člověk unaveněj, pokud vnímá, že ten český stát má být podváděn, a někdy si to bohužel jako ten člověk zjednodušil, že si myslel, že ho někdo se snaží podvádět, tak reaguje prostě jinak, než by bylo profesionální. Jo, takže pokud je otázka, jako jestli jsme byli vždycky stoprocentně profesionální - ne.

R6: Co se jako by určitě dalo zjišťovat, tak vím, že probíhaly tam nějaký kontroly v rámci jakoby ubytování, kde byly nalézány ty cestovní doklady těch jiných států nebo cestovní doklady, které byly tvrzeny, že byly ztraceny, protože nesplňovaly třeba podmínky pro to udělení té dočasné ochrany. Toto dokladovatelný samozřejmě je.

R6: A dost často to právě bylo způsobený tím, že ten člověk tam zjistil nějaké závadové jednání, jo. Jako typicky, co mi teďka vytane na mysl, je osoba, který žádá o dočasnou ochranu, vy víte, že dočasná ochrana byla v jiném krajském městě udělena a osoba tam byla vyfotografována. A ona Vám tvrdí, že k tomu nedošlo, že na té fotografii ona není. A potom prostě vlivem těchhle všech poznatků může docházet k tomu, že se tam prostě zvyšoval hlas nebo něco podobného, což není jakoby profesionální, to je jasný. Bylo potřeba samozřejmě tyhle věci korigovat, aby k nim nedocházelo, ale předcházet jim, dle mého názoru, nešlo, protože se jedná o tu momentální situaci, který byla impulzem a spouštěčem toho chování.

Respondent 7:

R7: Takže ono se tam potom taky jako řešilo, jestli to není, třeba i když měli nějaký doklady, tak jestli jako nejsou zfalšovaný, jestli to jsou Ukrajinci, jestli to náhodou nejsou Maďaři.

Respondent 8:

R8: Právě s tím občanstvím. Asi to bylo nejvíc, kdy vlastně ti tvrdili, že nic nemaj a že všechno je špatně a že všechno potřebujou a že nikde nebyli.

R8: A i když jsi jim to potom vlastně následně řekla, což teda už pak bylo na těch Vysočanech, kam se to vlastně jako přemístilo a trošku se to prověřovalo víc, tak ti i tak do očí tvrdili, že to není pravda a že to tak není a že to tady potřebujou a důvod bylo jako válka: „Vždyť nás prostě nemůžete vyhodit“ a že to taky není. Takže asi tohle se mně pak potvrdilo.

R8: A ty vlastně vidíš, že ty rodiče jako ti lžou a že ty děti asi třeba úplně nemaj tu pravděpodobnost toho vývoje, třeba jako kvalitní. Nebo nechci to shazovat, ale jako bylo mi jich líto, když člověk viděl, jak jako se ty mámy vlastně kvůli tomu, že mají těch 5 dětí, jako tahaj všude možně, aby vlastně něco dostali navíc.

R8: Jenom mě mrzelo, že prostě často lhali. A myslím si, že jako to se asi nezmění, že prostě je to třeba nějaký pud sebezáchovy, že to třeba tak dělaj furt a budou to dělat pořád. Ale vůči nám, když jsme se jim snažili pomoci, tak jako lhali a lhali, no, což mě mrzelo.

R8: Jako nevím, jestli třeba mají nějaký jako gamblerství nebo nějaký půjčování jako peněz, jako lichvu. Nevím vůbec, kam ty peníze jdou, ale myslím si, že určitě nejdou těm dětem, co by třeba potřebovaly jako do školy, nějaký materiální zabezpečení a tak, no.

V rozhovorech byla zdůrazňována absence morálních vlastností u romských uprchlíků, což souvisí s vnímáním této skupiny jako socio-ekonomické hrozby.¹⁴¹ Tato percepce vycházela z dojmů a podezření, že se uprchlíci dopouštěli nepravdivých výpovědí a podvodného jednání, čímž manipulovali systémem a ohrožovali ekonomické zdroje státu. Respondenti v souvislosti s tímto tématem vyjadřovali negativní emoce, například frustraci z toho, že musí věnovat více času a úsilí ověřování pravdivosti informací poskytovaných romskými uprchlíky, což je patrné z citací „museli se víc prověřovat“ nebo „když jsme se jim snažili pomoci, tak lhali a lhali“. Jazyk použitý respondenty obsahoval výrazy, které vyjadřovaly nedůvěru a podezřívavost, například „oni vymyslí věci, co by normálně člověka v životě nenapadly“ nebo „vidíš, že ti rodiče ti lžou“. Tyto výroky taktéž odrážely pocity zklamání, např. „...což mě mrzelo.“

V odpovědích byly využity různé komunikační strategie. Některé byly podpořeny příběhy, které sloužily k vyvození charakteristického rysu pro celou skupinu romských uprchlíků. Například příběhy o tom, že Romové nenechávali zapisovat otce do rodných listů nebo že si babička s dědou vzali do pěstounské péče vlastní vnoučata kvůli finančním výhodám, jsou příkladem story-tellingu, jenž slouží jako argumentační strategie a má za cíl zvýšit věrohodnost hodnotících závěrů.¹⁴² R3 absenci morálních vlastností zesílil pomocí kontrastu „Ať si uvědomí, že český lidi tady platí tisíce za elektřinu a plyn a my tady budeme podporovat pětičlennou rodinu, no.“ In-group (my, český lidi) prezentoval jako oběť, která „tady platí tisíce za elektřinu a plyn“ a out-group (oni, Romové) přisoudil zneužívání ekonomické podpory a zatajování informací, což mělo za cíl zvýšit morální sebeobranu a soucit.¹⁴³

Jak vyplynulo i z předchozích částí, jedním z poznatků, jenž respondenti opakovali, bylo, že romským uprchlíkům chyběly dokumenty nutné k identifikaci (cestovní doklady, rodné listy). Někteří z respondentů tuto absenci vnímali jako nezodpovědný přístup, někteří měli podezření, že dokumenty, kterými Romové disponovali, byly zfalšované, někteří vyjádřili obavu, že byly dokumenty úmyslně ztraceny či nepředloženy, protože v nich uprchlíci mohli mít maďarské vízum, a tudíž by neměli mít nárok na dočasnou ochranu

¹⁴¹ Ibid. s. 207.

¹⁴² Ibid. s. 62.

¹⁴³ Ibid. s. 300.

v České republice. Tyto domněnky opět souvisí s teorií předsudků, které vznikají z nedostatku informací a potřeby minimalizovat kognitivní úsilí, což vede ke stereotypizaci. Absence identifikačních dokumentů je jedním z často diskutovaných témat souvisejících s ukrajinskou romskou menšinou, která na Ukrajině čelí vážné diskriminaci, včetně obtížného získávání identifikačních dokumentů.¹⁴⁴ Z rozhovorů vyplynulo, že úředníci nepřistupovali k tomuto faktu jako k systémovému problému, ale dávali ho za vinu samotným Romům. Úředníci si neuvědomili, že mnohé charakteristiky marginalizovaných skupin, jako jsou Romové, nejsou výsledkem jejich volby, ale důsledkem dlouhodobé segregace a diskriminace.

¹⁴⁴ BERGE, Bjørn. *Speech by Bjørn Berge, Deputy Secretary General of the Council of Europe*. Online. In: *Fighting for a Fairer Future: The Impact of the War in Ukraine on Roma and Lessons for Post-War Reconstruction Efforts*. Štrasburk: the Council of Europe, 2024. Dostupné z: [Fighting for a Fairer Future: The Impact of the War in Ukraine on Roma and Lessons for Post-War Reconstruction Efforts - Secrétaire Général adjoint \(coe.int\)](#). [cit. 2024-06-20].

MINORITY RIGHT GROUP. *Roma in Ukraine – Current Issues*. Online. In: [minorityrights.org](#). 2020. Dostupné z: [Roma in Ukraine - Minority Rights Group](#). [cit. 2024-06-20].

6.6. Shrnutí kapitoly

Kapitola se zabývala otázkou, jestli se u úředníků Krajských asistenčních center pomoci Ukrajině (KACPU) vyskytly předsudky a stereotypy vůči romským uprchlíkům a čeho se případně týkaly. Analýza rozhovorů odhalila několik klíčových oblastí, ve kterých byly předsudky a stereotypy patrné.

Respondenti často zmiňovali rozdíly mezi tím, co považují za normální a tyto charakteristiky dávali do kontrastu s chováním a vzhledem romských uprchlíků. Předsudky se týkaly zejména hygieny, vzdělání, gramotnosti a komunikace, sociálních a kulturních návyků, motivací k žádání o dočasnou ochranu a morálních vlastností. V rámci těchto tematických kategorií byly vlastnosti Romů hodnoceny především negativně, což reflektuje teoretické vymezení "my vs. oni," kdy bylo "normální" chování vnímáno jako atribut in-group, zatímco odlišnosti byly přisuzovány out-group (Romům) a posilovaly pocit nadřazenosti a odlišnosti. In-group byla vnímána pozitivně (vyšší hygienické standardy, míra vzdělání, kvalitnější životní úroveň a sociální a kulturní návyky, silnější morální vlastnosti), zatímco out-group byla spojována s negativními vlastnostmi, což usnadnilo dehumanizaci a znehodnocování celé skupiny. Někteří respondenti zobecňovali zkušenost s několika jedinci na celou skupinu, což je typický projev out-group homogeneity effect, kdy jsou všichni členové odlišné skupiny vnímáni jako homogenní a jejich chování je zobecněno. Podobně byly využity i další komunikační strategie, především zmírňování, negace, kontrasty či vágní označení, což jsou podle Van Dajka charakteristické prvky předsudečné komunikace.

Předsudky se projevovaly v jazyce a emocích respondentů. Emoční reakce úředníků byly zjevné z použitých výrazů, které měly silně negativní zabarvení a vyvolávaly pocity znechucení a odporu, zároveň bylo poukazováno na obtíže v komunikaci a potřebu „nadstandardního přístupu“. Bylo patrné, že zmiňované vlastnosti nesplňovaly očekávání úředníků, kteří projevovali pocit zklamání, frustrace či vzteku. Ve spojitosti s motivacemi k žádání o dočasnou ochranu bylo romským uprchlíkům přisuzováno podezření z ekonomických záměrů, nepravdivých výpovědí a podvodného jednání, což odráží teorii předsudků, kdy jsou etnické menšiny vnímány jako ekonomicko-společenská hrozba.

7. Předsudky a diskriminace

Následující kapitola se bude soustředit na převedení stereotypů a předsudků do aktivní formy a bude se ptát: Jakým způsobem veřejní úředníci vyjadřují a komunikují stereotypy, když přicházejí do kontaktu s romskými uprchlíky z Ukrajiny? Do jaké míry mohou předsudky veřejných úředníků vést k diskriminačnímu chování vůči romským uprchlíkům? Analýza tohoto tématu je obzvláště citlivá, jelikož během výzkumu nebyla použita metoda observace, která by umožnila přímé zaznamenání diskriminačního jednání úředníků, zároveň nebyla možnost srovnat odlišnost přístupu k romským a neromským uprchlíkům, což je základní kritérium při vyhodnocování diskriminace (více v kapitole 1.3.). Rozhovory však poskytly vhled do toho, jak respondenti vnímají své vlastní předsudky a jak tyto předsudky mohly ovlivnit jejich chování a postoje k romským uprchlíkům. Respondenti také hodnotili přístup v rámci pracovního kolektivu a svědčili o možných projevech diskriminace. Přestože se jedná o přenesené zkušenosti, které mohly být subjektivně interpretovány, četnost těchto svědectví může přiblížit, jak předsudky formovaly postoj k romským uprchlíkům a zda vedly k aktivním projevům diskriminace.

7.1. Rozhodnutí o udělení dočasné ochrany na základě etnického původu

Citace o ovlivnění rozhodnutí na základě osobních postojů:

Respondent 1:

R1: Do procesu rozhodně vstupuje lidský faktor, setkal jsem se s několika příklady, kdy k nám přišli uprchlíci, kterým žádost dřív byla zamítnut čistě z důvodu, že bylo pozdě a nějakému úředníkovi se prostě už nechtělo zanášet žádost do systému. A vyhodnotil to tak, že uprchlík přijel před dlouhou dobou, a tak to zdůvodnil, proč mu to vízum nedal, i když na něj měl nárok.

Respondent 2:

I: Myslíš si, že třeba tady s tím rozhodováním, že se dá říct, že to každý dělá jinak?

R2: Myslím si, že se to liší, no.

I: A v čem?

R2: Někdo je přísnější, někdo je pečlivější.

I: To s tím kritériem, které si jmenoval, že byli na Ukrajině, to si asi nejde vymyslet ne?

R2: Určitě se stane, že někdo přehlédne, že nebyli na Ukrajině.

I: Tak to není záměrné. Ale když je někdo přísnější, tak jde některé z těch kritérií...?

R2: Třeba vyžaduje o mnoho více důkazů po tom uprchlíkovi, že byl na Ukrajině. Nebo máme uprchlíky z východní části Ukrajiny, kde moc není jasné, jaká jsou kritéria pro přechod do Ruska a pak je to víc na nás, jestli věříme tomu uprchlíkovi, že on je z Krymu a přijel přes Rusko sem, anebo ne.

Respondent 3:

R3: Já si myslím, že nemám úplně takový pocit, že by do dvanácti na ně člověk byl milý a od jedný už ne. Já si spíš myslím, že někdo je takovej a někdo makovej. Já osobně s těma DPČ mám spíš samý dobrý zkušenosti.

R3: Hele, myslím si, že v tom zákoně a metodickém plánu jsou většinou jasné. Spíš si myslím, že je trochu problém v tom, že si to každý vykládá trošičku po svém, že prostě ne každý se plně orientuje. Ale ty postupy...jak nás to kdo naučí, tak vy to potom děláte.

Respondent 4:

R4: Ano, podle mě je to nastavený tak, že máme zákony, máme šablony, nebo teda ne my, ale koordinátoři, ale my se podle nich řídíme a podle toho, jestli má nárok, tak má nárok, jestli ne, tak prostě ne. Neříkám na 100 %, že jsme neudělali chybu, samozřejmě zezáátku první dva, tři měsíce se stalo to, že jsme to dali člověku, i když na to neměl nárok. Ale lidský faktor, za mě, v tomto případě nerozhoduje.

Respondent 5:

R5: Není to nastavený spravedlivě. Protože i jakoby výš postavení ti pracovníci rozhodují o tom podle asi svých nějakých jako úsudků.

VČ: S tím jsi se setkala jako osobně, že by prostě někdo z vedení vysloveně měl nějaký nesympatie nebo sympatie?

R5: No, no (*souhlasně*). Právě nebo někdo se spíš jako třeba slituje, jo, nebo...

VČ: V jakém konkrétním bodě tam bylo umožněný to slitování? (...)

R5: Já si myslím, že když se jedná třeba právě například o rodinu s dětma, jo, nebo třeba starší osobu.

R5: Jako je to divný, že teď najednou nikde nikdo, víš. To nevím, z jakýho důvodu. Ale každopádně mně přišlo docela na hovno, že prostě oni všechny, když přišla prostě třeba ta desetičlenná rodina, tak oni to prostě... dávali jsme to do požadovanýho, jo, a prostě jsme jim tu ochranu neudělili. Že se víc museli prověřovat než normální třeba ten, že jo, Ukrajinec neromskej.

I: Takže se jim dávala ta desetidenní výzva třeba automaticky a bylo to na základě toho, že jsou romského původu? (...)

R5: No jasně.

I: Jakože tyhle lidi víc prověřovat?

R5: No, že všichni na požadovaný.

I: To bylo řečeno prostě: „romský uprchlík“, takže automaticky požadovaný?

R5: No, no. (*souhlasně*)

Respondent 6:

R6: Takhle, troufnu si říct, že jsme se nedopouštěli vědomě nespravedlivého chování v rámci jako toho přístupu, protože jako měli jsme jasně nastavenej právní mantinel, kterej je potřeba dodržovat. A nemyslím si, že by někdy nebyl dodržovaný.

R6: Takhle, nespravedlivé zacházení, co to jako je? To znamená, že nedostal něco, na co měl nárok? Myslím si, že na to jsme měli nastavený mechanismus, aby k tomu nedocházelo. Rasistické chování, jestli k němu mohlo docházet, lokálně ano.

Respondent 7:

I: Všimla sis, že by tam byl nějaký kontrolní mechanismus, že třeba kdyby někdo, neříkám teď ty nebo lidi kolem tebe, by se nechovali správně, tak že by jim v tom bylo nějak zabraňováno?

R7: Ne, ne, ne, ne, spíš takhle, ono to potom nezáleželo... tam většinou na ten jeden den byl jako nějaký koordinátor, šéf, kterej to tam koordinoval za vnitro, a to potom taky záleželo na tom daném člověku. Takže to bylo hrozně jakoby individuální.

Respondent 8:

R8: Hele, myslím si, že v interních nařízeních a v nějaký jako etiketě toho zaměstnance to je. Že vlastně ten OAMP usiluje o to, aby všichni si byli jako rovný a vůbec se nenahlíželo na někoho, protože národnost, náboženství, etnikum a podobně. Ale jako že bychom měli nějaký pravidelný školení na to, to není.

Respondent 9:

R9: Byla jsem velmi šokovaná tím, jak někteří žadatelé o dočasnou ochranu byli nejen odděleni, ale i týdny přespávali přes Krajským asistenčním centrem. V těchto podmínkách, ve kterých probíhala asistence pracovníků sociálních služeb a bezpečnostních složek, jsem zaslechla nespočet rasistických poznámek, které mi přišly velmi nevhodné. Často bylo velmi negativně vnímáno, když nárok na dočasnou ochranu uprchlíků měl a cítila jsem, že cílem je takové osobě dočasnou ochranu neudělit.

Z citací vyplývá, že se respondenti na vlivu osobních postojů na proces udělení dočasné ochrany neshodují. Tři z respondentů uvedli, že byl právní mantinel nastaven tak, že nebylo možné rozhodnout na základě vlastních postojů vůči uprchlíkům (R4, R6, R8). Ostatní respondenti připustili možnost, že rozhodnutí mohlo být ovlivněno subjektivní interpretací právních ustanovení (R3, R7) nebo úřednickou chybou (R1, R2), nicméně neuvedli explicitně spojitost s etnickým původem žadatelů. Dva z respondentů uvedli, že negativní vnímání etnického původu Romů mohlo vést k ovlivnění rozhodnutí (R5, R9). R5 konkrétně zmínil, že romští uprchlíci byli automaticky více prověřováni a že jim byla častěji udělována desetidenní výzva na základě jejich etnického původu, aniž by byli připuštěni do správního řízení o udělení dočasné ochrany. R9 uvedl, že cílem některých zaměstnanců bylo neudělit dočasnou ochranu uprchlíkům, i když na ni měli nárok.

Tyto výpovědi naznačují, že pokud byl etnický původ skutečně faktorem při rozhodování, toto chování by naplňovalo podstatu přímé diskriminace podle antidiskriminačního zákona (kapitola 1.3.). Nicméně, vzhledem k rozporuplnosti odpovědí nelze jednoznačně určit, zda k diskriminaci systematicky docházelo. Proto byl analyzován konkrétní prvek, na který poukazovalo více respondentů, a sice podezření z maďarského občanství, kterému se bude věnovat následující podkapitola.

7.1.1. Podezření z maďarského občanství

Někteří respondenti uvedli, že negativní postoje byly převedeny do aktivních činů především v souvislosti s podezřením, že Romové disponují maďarským občanstvím, kdy docházelo k důkladnějšímu prověřování romských uprchlíků. Konkrétní postupy ilustrují následující citace:

Respondent 2:

R2: To bylo právě kvůli tomu, že oni jsou z toho Zakarpatí, tak často mají vazby na Maďarsko. Takže právě protože byli Romové, tak se předpokládalo, že můžou mít maďarský pas nebo maďarské občanství.

R2: Já si nejsem jistý, ale myslím si, že spíš pro ty ze Zakarpatí, maďarské příjmení, ale už si to moc nepamatuju. Ale u Romů se prostě víc prověřovalo, jestli nemají maďarské občanství.

R2: Spoustu víz se neudělalo, protože se přišlo na to, že mají dvojí občanství, nebo že už si žádali ochranu třeba v Maďarsku.

Respondent 3:

R3: Hele to se nějak nastavilo, protože tam bylo to podezření, ale to vzniklo z toho, že neuměli ukrajinsky. Hele já jsem neměla jedinýho Roma, který by uměl ukrajinsky. Samozřejmě kdyby to byly neromové, kteří neumí mluvit ukrajinsky, tak se to bude taky řešit. To nebylo, protože to byli Romové. Ale oni nerozuměli tlumočnickům, když na ně mluvili v ukrajinštině. Proto vznikl ten problém a podezření, že mají maďarské občanství.

R3: Podle mě to bylo, že se to pak asi nějak prostě centralizovalo a řeklo se, že kdo je Rom, tak rovnou prověřovat. Protože prostě ty lidi byli ze stejný oblasti, všichni byli vyloženě od hranic s Maďarskem a je pravda, že se to pak jako rozšířilo na všechny. Ale nikdy to nebylo, protože to byl Rom, ale pramenilo to z toho, že nerozuměli ukrajinsky.

R3: No těch záchytů moc nebylo, pak se zjistilo to, že ten jazyk nepoužívaj, tu ukrajinštinu, a v podstatě jsou negramotní. Přitom maďarský pas nemají. Ale byly s nimi celkově problémy.

R3: Anebo to policajti ze začátku možná dělali si nějak sami po vlastní ose, to nevím. Je možné, že oni to poslali, protože oni můžou poslat ten dotaz, jenom ta jména. Tak možná, že ze začátku to tak dělali, ale pak si na to někdo stěžoval, ty romský iniciativy, takže se to začalo ofiko brát, ty papíry.

Respondent 6:

R6: Měli stejnou možnost získat dočasnou ochranu – ano. Měli složitější cestu k tomu získat dočasnou ochranu – ano, měli. Proč měli? Protože existoval bezpečnostní nějaký poznatek o tom,

že velká část týchleť skupiny je držiteli občanství Evropské Unie, což je jeden z prvků, který prostě jsou pro mě důvodem pro nepřijatelnost žádosti o dočasnou ochranu. Takže ano, docházelo tam k prověřování toho, zda nejsou občany Evropské Unie.

R6: To, že potom statisticky vzato tam potom docházelo k něčemu, co se veřejnosti zdálo, že je prověřování romského etnika, tak je špatnej závěr. My jsme prověřovali osoby, který neuměli hovořit ukrajinsky, protože to pro nás byl rychle bezpečnostní prvek, jak se domnívat, že ten člověk může mít i občanství jiného státu, jo. A nejednalo se tam ale, pozor, o to, že by se spolu bavili romsky, ale jednalo se o to, že spolu hovořili maďarsky. A pokud někdo hovoří maďarsky, tak prostě opravdu v tý nekvalifikovaný úrovni si můžeme myslet, že asi žije v Maďarsku a zřejmě tam může mít nějaký občanství, a proto docházelo k tomuhle tomu dokazování.

Respondent 7:

R7: Jo, že to se jako taky dost řešilo, jestli jim to jako dávat, když vlastně, jak už jsem říkala, že to jsou jako povětšinou kočovníci, že prostě na území jako Polsko, Maďarsko couraj. (...) A potom se tam právě řešilo, že vlastně ani jako neuměj ten jazyk, což jako jak můžeš bejt nebo jak prostě máš občanství ukrajinský, ale nemluvíš tím jazykem, že jo?

R7: Takže ono se tam potom taky jako řešilo, jestli to není, třeba i když měli nějaký doklady, tak jestli jako nejsou zfalšovaný, jestli to jsou Ukrajinci, jestli to náhodou nejsou Maďaři.

Situace ohledně maďarských občanství romských uprchlíků byla hojně diskutována i prostřednictvím médií¹⁴⁵, jež poukazovala na předpoklad, že romští uprchlíci disponovali maďarským občanstvím, což bylo v rozporu s legislativními podmínkami pro získání dočasné ochrany. Ukázalo se však, že toto podezření vycházelo z nepodloženého a později

¹⁴⁵ ČTK. *V Troji mohou být uprchlíci jen 30 dní. Ty s maďarským pasem chce stát odvézt*. Online. deník.cz. 2022. Dostupné z: [V Troji mohou být uprchlíci jen 30 dní. Ty s maďarským pasem chce stát odvézt - Deník.cz \(denik.cz\)](#). [cit. 2024-06-19].

ČT24. *Romští uprchlíci mají problém se v Česku registrovat, centra je nechťejí pustit dovnitř, tvrdí dobrovolníci*. Online. ct24.ceskatelevize.cz. 2022. Dostupné z: [► Romští uprchlíci mají problém se v Česku registrovat, centra je nechťejí pustit dovnitř, tvrdí dobrovolníci — ČT24 — Česká televize \(ceskatelevize.cz\)](#). [cit. 2024-06-19].

ENDRŠTOVÁ, Michaela a MAKHINCHUK, Julia. *Strávili jsme den s romskou rodinou. Vízum nedostali, měsíc a půl žili v Maďarsku*. Online. zpravy.aktualne.cz. 2022. Dostupné z: [Strávili jsme den s romskou rodinou. Vízum nedostali, měsíc a půl žili v Maďarsku - Aktuálně.cz \(aktualne.cz\)](#). [cit. 2024-06-19].

RYŠAVÝ, Zdeněk. *Nafouknutá bublina kolem Romů s maďarskými pasy splaskla. Z více jak 5 tisíc prověřovaných mělo maďarský pas pouze 150 uprchlíků*. Online. romea.cz. 2022. Dostupné z: [Nafouknutá bublina kolem Romů s maďarskými pasy splaskla. Z více jak 5 tisíc prověřovaných mělo maďarský pas pouze 150 uprchlíků - Romea.cz - Vše o Romech na jednom místě](#). [cit. 2024-06-20].

URBANOVÁ, Anna. *Romští uprchlíci s dvojím občanstvím. Maďarský pas získali před lety, teď je překážkou pro podporu*. Online. iRozhlas.cz. 2022. Dostupné z: [Romští uprchlíci s dvojím občanstvím. Maďarský pas získali před lety, teď je překážkou pro podporu | iROZHLAS - spolehlivé zprávy](#). [cit. 2024-06-18].

vyvráceného předpokladu, který nereflekoval reálnou situaci.¹⁴⁶ To dokládá i zpráva o stavu romské menšiny: „Častým argumentem pro zamítnutí žádosti romských uprchlíků o dočasnou ochranu bylo dvojí občanství – ukrajinského a maďarského. Dle legislativy není možné žádat o dočasnou ochranu v členské zemi EU, pokud má žadatel občanství jiné členské země EU. Zástupci NNO si všímali odlišného přístupu kontroly dvojího občanství u romských uprchlíků a u neromských uprchlíků z Ukrajiny. (...) V polovině června 2022 se ukázalo, že z 5000 prověřovaných uprchlíků má maďarské občanství jen 150 lidí.“¹⁴⁷ Nízký počet případů s maďarským občanstvím potvrzují i respondenti R3 a R6.

Někteří respondenti zdůraznili, že prověřování neprobíhalo pouze v důsledku etnického původu, ale kvůli neznalosti ukrajinštiny (R3, R6, R7) a maďarským příjmením (R2). Na druhou stranu respondent 3 uvedl, že: „...se to pak asi nějak prostě centralizovalo a řeklo se, že kdo je Rom, tak rovnou prověřovat,“ a podobně respondent 2 vysvětluje: „Takže právě protože byli Romové.“ Z těchto vyjádření vyplývá, že prověřování probíhalo na základě etnického původu a rozšířilo se na všechny romské uprchlíky. Přístup byl napraven až na základě podnětů neziskových organizací, jak dokládá vyjádření R3: „Anebo to policajti ze začátku možná dělali si nějak sami po vlastní ose, to nevím. Je možné, že oni to poslali,¹⁴⁸ protože oni můžou poslat ten dotaz, jenom ta jména. Tak možná, že ze začátku to tak dělali, ale pak si na to někdo stěžoval, ty romský iniciativy, takže se to začalo ofiko brát ty papíry.“

V rámci tohoto výzkumu nebylo možné zpětně ověřit primární zdroj odlišného přístupu ani jeho skutečnou podobu. Jestliže byl odlišný přístup zvolen na základě etnické příslušnosti a aplikován na všechny členy této skupiny, pak se dle teoretického vymezení jedná o příklad etnické diskriminace. Je důležité zdůraznit, že pokud bylo prověřování založeno na neznalosti ukrajinštiny, vedlo to i tak k mylným závěrům a předsudkům z důvodu přehlížení kontextu. Z odhadovaných 400 000 Romů, kteří před ruskou invazí žili

¹⁴⁶ ORT, Jan; BERKYOVÁ, Renata; ZEWLAKK, Petr. *Situace Romů v České republice v kontextu ruské invaze na Ukrajině. Fotografie Petra zewlakka Vrabce*. Online. Romano džaniben. 30(2), 129–141, s. 130. Dostupné z: <https://www.dzaniben.cz/files/e649e0919f41213fa71c6257364239eb.pdf>. [cit. 2024-06-20]. VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2022*. s. 81.

¹⁴⁷ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2022*. s. 16.

¹⁴⁸ Respondent tímto vysvětluje, že cizinecká policie nepřipustila uprchlíky do procesu, ale pouze zajistila jejich údaje a následně ověřovala, jestli nemají maďarské občanství.

na Ukrajině, se 85 % dorozumívalo primárně romsky.¹⁴⁹ Největší podobu s ukrajinštinou vykazuje servitská a vlašská romština, ale další dialekty – balkánská, karpatská, ruská a lovarská romština vycházejí z odlišných jazyků (např. maďarština, rumunština, polština), přičemž členové komunit používajících tyto jazyky ukrajinštině nerozumí, nebo v ní nejsou schopni komunikovat komplexní a citlivá témata. Řada romských komunit na západní Ukrajině, zejména v Zakarpatské oblasti, odkud do České republiky přišlo nejvíce Romů, používá jako svůj první jazyk maďarštinu a mnozí z nich neovládají ani ukrajinštinu, ani ruštinu. Dlouhodobá diskriminace a segregace znemožnila mnoha Romům naučit se ukrajinský jazyk.¹⁵⁰ Z tohoto důvodu je podezření z maďarského občanství na základě neznalosti ukrajinštiny předsudkem vyplývajícím z neznalosti kontextu.

¹⁴⁹ CLEAR GLOBAL. *Language factsheet. Romani language in the Ukraine response*. s. 1.

¹⁵⁰ *Ibid.* s. 2.

7.2. Verbální projevy diskriminace

Kromě diskriminace v rámci rozhodnutí o udělení dočasné ochrany se respondenti vyjadřovali i k jejím dalším formám:

Respondent 1:

R1: Sem tam se objeví nějaká nepříjemná poznámka ze strany kolegů, která je naprosto nemístná vůči uprchlíkům. Jsou to vulgární slova a podobně, i když není důvod.

R1: Nebudu jmenovat ani uvádět daná vulgární slova, ale jedna kolegyně je na konto uprchlíků dost vulgární, čistě z toho důvodu, že měla pocit, že tady nemají, co dělat. A že nás vykořisťují.

Respondent 2:

R2: Určitě panuje jiná atmosféra, než když přicházejí neromové. To už bylo daný tou procedurou a i tím, že se většinou předpokládalo, že oni by tady mohli mít tu motivaci spíš finanční, a o to víc se prověřovali. A pak na bázi jednotlivců, to je potom docela očekávatelné, že menšiny jako je romská s sebou přináší emoce. A projevy jako „Jéé, cikáni!“ prostě a tak.

I: A to jsi tady zažil?

R2: No určitě, já myslím, že to zažíváme každý, vždycky, furt.

Respondent 3:

R3: Myslím, že nejvíc tvrdá jsem tady na všechny já, ale já to tak mám nastavené. Vím, že to někdo bere, že jsem až moc. Ale nemyslím si, že bych někdy byla sprostá, jsem jenom důrazná. Asi je pravda, že někdy už je to až moc, ale s přátelským přístupem nemám dobré zkušenosti.

Respondent 4:

R4: Jen někdy, v některých případech jsme si z toho dělali ze začátku srandu. Přesně takový ten předsudek: „Přijde romská rodina, ježiš, to bude bordel.“, že nebude všechno v pořádku. Ale za mě, co jsem se vždycky setkala s romskou rodinou, tak vždy proběhlo všechno tak, jak mělo.

Respondent 5:

I: Vnímáš, že by měli tví kolegové odlišnej, nebo že by měli... zase nechci říkat negativní, nebo naopak pozitivní... ale něco, čeho sis všimla? Jako že by to třeba pak vůči těm Romům bylo jiný než vůči ostatním?

R5: Jo, tak jako myslím si, že některým to hodně přijde, jako že to je prostě rozdíl, a koukají na to fakt blbě. Maj na to i jako špatnej názor.

I: A ten názor nějak ventilují? Jako když třeba ti uprchlíci odejdou, nebo si z nich dělají srandu už během toho, když tam seděj? Nebo?

R5: No jasně. Spíš, když jako odejdou, tak jako... nebo když už vlastně i přijdou, že jo, tak si řeknou...

I: Jsou schopní říct něco nahlas? (...)

R5: Jo, to určitě.

Respondent 6:

R6: A pokud se bavíme o otázce jako komunikace, projevů jako vůči tomu žadateli, tak ano, mnohdy jako nebyl úplně korektní. Rozhodně nesplňoval to, jakým způsobem se chceme standardně prezentovat.

R6: A pokud my jsme odbavovali 3 600 osob za den, tak je nutný si přiznat, že mnohdy to konaly i osoby, který nebyly stoprocentně vždy kompetentní v té situaci.

R6: A pokud je ten člověk unavenější, pokud vnímá, že ten český stát má být podváděn, a někdy si to bohužel jako ten člověk zjednodušil, že si myslel, že se ho někdo snaží podvádět, tak reaguje prostě jinak, než by bylo profesionální. Jo, takže pokud je otázka jako jestli jsme byli vždycky stoprocentně profesionální - ne.

R6: A potom prostě vlivem těhle všech poznatků může docházet k tomu, že se tam prostě zvyšoval hlas nebo něco podobného, což není jakoby profesionální, to je jasný.

R6: Můžeme si tím představit třeba řeknu nějakou přílišnou horlivost těch osob, který to zjišťovali, který prostě dostali nějaký bezpečnostní poznatek, hodně zejména co se to týkalo těch policistů, kteří nám pomáhali s administrací dočasné ochrany, kteří prostě mnohdy nepřiměřeně mohli reagovat na ty osoby příchozí, protože vnímali, že část z nich si z nějakého jejich morálního hlediska neměl o dočasnou ochranu žádat. Potom jakoby výstupy tady té komunikace prostě nebyly vždycky úplně lichotivý, k tomu korigování docházelo časem.

R6: Já si pamatuju policistu, který házel na zem pasy uprchlíkům, žadatelům. Mužům, kteří dle jeho názoru měli pozvednout zbraň a jít bránit svůj vlastní stát, což si myslím, že je jako úplně mimo.

R6: Zaměstnanci zapomenou, že neexistuje nějaká jako protihluková stěna mezi tím klientem a těmi zaměstnanci, a mají mnohdy potřebu komentovat svoje poznatky v průběhu toho řízení. Nebo komentují i ty osoby.

Respondent 7:

R7: Ale nevím, myslím si, že to nebyli lidi z vnitra, že to byla nějaká sociální pracovnice, nebo něco takového, ale to už si nejsem jistá. Vím jenom, že jako nepatřila k nám do té trvalý jako KACPU skupiny. Tam byla jakoby speciálně s nima. A ona, ona mi právě říká, jakože proč jsem na ní jako tak milá, když je to prostě taková jako opička malá a tak. Takže to docela jakože...o malým dítěti...

I: To říkala před nima nebo ti to říkala pak někde jako za rohem?

R7: Před nima. Před nima, že: „To je malá opička, ha ha ha.“ Před nima to říkala. (...) Tohle bylo asi jako nejvíc, co jsem se setkala jako s tadytou rasovou nenávisť.

R7: A potom jakože nějaký poznámky asi potom jako byly utroušený, ale jako nebylo to před těma romskýmá uprchlíkama, ale třeba jakoby potom, když odešli, nebo jako něco takovýho.

R7: Já si myslím, že tady v tom jsme obecně Češi jako srabi. Že utrousíme ty jedovatý poznámky a vždycky se snažíme to říct tak... jo, prostě nemáme koule to říct třeba nějakýmu tomu vedoucímu a tak, aby to nemělo právě žádný důsledky. (...) Nebo co jsem aspoň já u toho jako byla, tak vlastně oni ani neměli šanci to zaznamenat a vyvodit nějaký následky, protože ten danej člověk, který si troufne mluvit takhle, tak to vždycky udělal tak, aby to ti vedoucí neslyšeli.

Respondent 8:

R8: Že ale jako upřímně, jako že bych se setkala s nějakým konkrétním člověkem, který by je třeba jako nechtěl přijmout, nebo by si mezi sebou říkali, jo, jako „hele Romové“ nebo tak, to jako ne, to jsem se nesetkala. Ale myslím si, že nějaký jako předsudky k nim určitě někde jako byly. A zaznamenala jsem je třeba jako minimálně, třeba „ty jo už, jo, těch je“ nebo „zase má šest dětí“, jo, něco takovýho. Ale jako že by někdo je třeba nepřijmul, nebo měl s nimi nějaký jako osobní problém, to jako ne.

R8: Jako ale nesetkala jsem se s tím, že by někdo řekl: „Nemůžu tě přijmout, protože mám nějaké předsudky.“ nebo... to ne.

I: Takže spíš to bylo ve formě nějakých komentářů?

R: Asi občas jo, nějaký poznámky.

Respondent 9:

R9: Nespravedlivé chování jsem nezažila, ale při soukromých rozhovorech s pracovníky jsem veřejně kritizovala nevhodné komentáře.

R9: V těchto podmínkách, ve kterých probíhala asistence pracovníků sociálních služeb a bezpečnostních složek, jsem zaslechla nespočet rasistických poznámek, které mi přišly velmi nevhodné.

R9: Považuji za největší oxymoron pracovat na OAMP a být rasistický. I když realita je občas jiná. Proto je nejzásadnější vhodně vybrat pracovníky, který pak na KACPU působí než školit osoby, které již s rasismem na KACPU přicházejí.

I: Změnil se po Vaší pracovní zkušenosti pohled/postoj vůči Romům?

R9: Vůči Romům jsem nikdy žádné vyhraněné názory neměla, ani po této zkušenosti jsem nenabyla žádných stereotypních přesvědčení. Naopak jsem překvapeně zjistila, že jsem v tomto ohledu bohužel menšina. Každý mě přesvědčoval o nějakého jeho důvodné obavě z Romů kvůli negativní zkušenosti. Ale to si nemyslím, že je dostatečný důvod pro odsouzení celé jedné skupiny osob.

Z rozhovorů vyplývá, že častými projevy předsudků byly nevhodné poznámky, komentáře a urážky Romů. Respondenti je pozorovali u svých kolegů, kdy konkrétní projevy zahrnovaly neprofesionální komunikaci, vulgarismy, zvyšování hlasu a rasistické poznámky, jak ilustrují citace: „Mají mnohdy potřebu komentovat svoje poznatky v průběhu toho řízení.“, „...jsem zaslechla nespočet rasistických poznámek“, „Sem tam se objeví nějaká nepříjemná poznámka ze strany kolegů, která je naprosto nemístná vůči uprchlíkům“, „...menšiny jako je romská s sebou přináší emoce. A projevy jako „Jéé, cikáni!“. Dva z respondentů popsali své vlastní zkušenosti: „Asi je pravda, že někdy už je to až moc, ale s přátelským přístupem nemám dobré zkušenosti.“, „V některých případech jsme si z toho dělali ze začátku srandu“.

V souvislosti s neetickou formou komunikace respondenti uváděli různé úrovně intenzity a frekvence těchto projevů, například: „sem tam“ (R1), „zažíváme to každý, vždycky, furt“ (R2), „někdy“ (R4), „často“ (R5) „mnohdy“ (R6), „nejvíc“ (R7), „občas“ (R8), „nespočet“ (R9). Tyto výrazy naznačují, že nevhodné chování vůči romským uprchlíkům bylo v některých případech považováno za běžné a opakující se, což poukazuje na možný systematický problém, kdy projevy předsudků nebyly pouze izolovanými incidenty, ale spíše součástí každodenní pracovní kultury. Například respondent 2 uvádí: „No určitě, já myslím, že to zažíváme každý, vždycky, furt“, což indikuje, že nevhodné projevy vůči Romům byly vnímány jako běžná součást pracovního prostředí a opakující se praxe.

Takové chování nejenže porušuje zásady nestrannosti a objektivity stanovené v etickém kodexu zaměstnanců Ministerstva vnitra, ale také naplňuje podstatu obtěžování jako formy diskriminace podle antidiskriminačního zákona: „Obtěžováním se rozumí nežádoucí chování (...), jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí.“¹⁵¹ To znamená, že pokud se nevhodná komunikace přímo dotýkala romských uprchlíků a zahrnovala předsudečné projevy vedoucí k ponižování, zesměšňování či

¹⁵¹ ČESKO. Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). Online. In: *Zákony pro lidi*. 2010-2024. Dostupné z: [198/2009 Sb. Antidiskriminační zákon \(zakonyprolidi.cz\)](https://www.zakonyprolidi.cz). [cit. 2024-06-22].

zastrašování, nejednalo se pouze o otázku profesionality, ale o diskriminaci, jelikož šlo o nerovné zacházení na základě etnické příslušnosti.

Nicméně, z rozhovorů nelze jednoznačně určit, do jaké míry takové chování vycházelo z kolektivního přístupu nebo bylo individuální povahy, ani zda se tato komunikace přímo dotýkala uprchlíků, nebo zda byly tyto projevy vyjadřovány především soukromě. Analýza výpovědí devíti respondentů poskytuje důležitý vhled do toho, jak předsudky a stereotypy ovlivnily pracovní prostředí a vztahy s romskými uprchlíky, avšak pro definitivní závěry by bylo třeba širšího a systematictějšího výzkumu.

7.3. Shrnutí kapitoly

Tato kapitola se věnovala otázkám, jakým způsobem veřejní úředníci vyjadřují a komunikují stereotypy při kontaktu s romskými uprchlíky z Ukrajiny a do jaké míry mohou předsudky veřejných úředníků vést k diskriminačnímu chování. Analýza rozhovorů nastínila, jak respondenti vnímají své vlastní předsudky a jak tyto předsudky mohly ovlivnit jejich chování a postoje k romským uprchlíkům. Z rozhovorů vyplynulo několik klíčových poznatků.

Respondenti se neshodovali na tom, do jaké míry osobní postoje ovlivňovaly proces udělení dočasné ochrany. Někteří uvedli, že právní mantinely byly nastaveny tak, aby subjektivní postoje nemohly ovlivnit rozhodování, jiní připustili, že rozhodnutí mohla být ovlivněna subjektivní interpretací právních ustanovení nebo úřednickou chybou a dva z respondentů uvedli, že negativní vnímání etnického původu Romů mohlo vést k ovlivnění rozhodnutí, což by naplňovalo podstatu přímé diskriminace. Někteří respondenti vysvětlili, že Romové byli důkladněji prověřováni kvůli podezření z maďarského občanství, což bylo v rozporu s legislativními podmínkami pro získání dočasné ochrany. Toto podezření však vycházelo z nepodložených a později vyvrácených předpokladů, a tudíž prověřování na základě etnického původu lze považovat za příklad etnické diskriminace.¹⁵²

Dalšími projevy předsudků byly nevhodné poznámky, komentáře a urážky Romů. Respondenti pozorovali neprofesionální komunikaci, vulgární slova, zvyšování hlasu a rasistické poznámky u svých kolegů a uváděli různé úrovně intenzity těchto projevů, přičemž v některých případech bylo takové chování považováno za běžné a opakující se. Pokud se nevhodná komunikace přímo dotýkala romských uprchlíků na základě jejich etnického původu a zahrnovala předsudečné projevy vedoucí k ponižování, zesměšňování či zastrahování, nejednalo se pouze o otázku profesionality, ale o chování naplňující podstatu obtěžování jako formy diskriminace podle antidiskriminačního zákona. Nicméně z rozhovorů nelze jednoznačně určit, do jaké míry uvedený postup vycházel z kolektivního přístupu, nebo byl individuální povahy, ani zda se tato komunikace přímo dotýkala uprchlíků, nebo zda byly tyto projevy vyjadřovány v soukromí. Z výpovědí není možné s absolutní jistotou tvrdit, že k těmto projevům docházelo systematicky a pouze vůči romským uprchlíkům. Přesto četnost a povaha zmíněných případů naznačují, že předsudky

¹⁵² ORT, Jan; BERKYOVÁ, Renata; ZEWLAKK, Petr. *Situace Romů v České republice v kontextu ruské invaze na Ukrajině. Fotografie Petra zewlakka Vrabce*. s. 130.

mohly v některých případech vést k diskriminačnímu chování. Aby bylo možné učinit definitivní závěry, zda docházelo k systematické diskriminaci, by bylo třeba provést systematictější výzkum, včetně přímé observace a analýzy konkrétních rozhodnutí o udělení dočasné ochrany.

8. Závěrečná interpretace výzkumu a doporučení

Na základě provedeného výzkumu lze shrnout závěry získané analýzou a interpretací dat. Bylo zjištěno, že úředníci Krajských asistenčních center pomoci Ukrajině (KACPU) projevovali stereotypy a předsudky vůči romským uprchlíkům, které se týkaly jejich hygienických návyků, vzdělání, gramotnosti, komunikačních schopností, sociálních a kulturních zvyklostí, motivací k žádání o dočasnou ochranu a morálních vlastností.

Při komunikaci těchto témat se respondenti uchýlovali k vymezení my vs. oni, kdy byly vlastní skupině přisuzovány vlastnosti vyšších kvalit (vyšší hygienické standardy, úroveň vzdělání, kvalita života, sociální a kulturní zvyky a morální hodnoty), zatímco Romové byli ilustrováni odlišně a negativně, což vedlo často k jejich znehodnocování a dehumanizaci. Přestože respondenti (až na výjimky) tyto předsudky neuvedli explicitně, jejich výpovědi obsahovaly implicitní předsudky, které byly identifikovány prostřednictvím analýzy jejich jazykových vzorců a komunikačních strategií, např. negace, zmírňování, kontrastů a vágních označení. Z tohoto zjištění plyne, že i když respondenti explicitně neprojevovali předsudky, jejich implicitní postoje mohly i tak ovlivňovat jejich chování a rozhodování v praxi. Opatření proti diskriminaci by proto měla zahrnovat nejen explicitní odsuzování předsudků, ale také snahy o odhalení a zmírnění vlivu těch implicitních. To může zahrnovat například tréninky zaměřené na uvědomování si vlastních nevědomých postojů a jejich dopadů na jednání s lidmi z různých skupin.

Analýza rozhovorů potvrdila teoretické předpoklady, že marginalizovaná skupina bývá vnímána jako socio-ekonomická hrozba. S rostoucím počtem uprchlíků začali úředníci uvažovat, zda tato migrační vlna nepředstavuje ohrožení bezpečnosti státu nebo sociální a ekonomické stability, kdy úředníci vyjadřovali znechucení, frustraci či zklamání. Nebezpečí bylo spojeno především s čerpáním sociálních dávek, nelegální migrací a kriminalitou. Významným faktorem přispívajícím k tvorbě takových předsudků byl zvýšený pracovní tlak a stres, o němž se respondenti často zmiňovali. Zvýšený objem práce, měnící se instrukce a dlouhá pracovní doba mohly sloužit jako katalyzátor pro předsudečné závěry a domněnky. Z těchto zjištění plyne, že předsudky a diskriminace nebyly pouze výsledkem individuálních postojů, ale také reakcí na sociální a ekonomické podmínky (tzv. teorie frustrace-agrese). Zvýšený pracovní tlak a stres mohly ještě zhoršovat předsudečné postoje, a proto je důležité nejen vzdělávání a trénink zaměřený na rozpoznávání a zvládání

předsudků, ale také zlepšování pracovních podmínek a snižování socioekonomických nejistot, které mohou prohlubovat předsudky a diskriminační chování.

Empirická data zároveň odhalila, že předsudky a stereotypy byly často výsledkem nedostatečné informovanosti a potřebou zjednodušovat kognitivní úsilí. Když jedinci čelili neznámým nebo odlišným skupinám, měli tendenci používat zjednodušené kategorie a stereotypy, čímž si pravděpodobně usnadňovali orientaci v komplexní situaci. Tento fenomén však vedl k zobecňování negativních charakteristik a jejich vztahování na celou romskou komunitu na základě omezených zkušeností. Výzkum také odhalil, že se úředníci často setkávali s kulturními a jazykovými bariérami, které komplikovaly komunikaci a pochopení potřeb uprchlíků. Nedostatek informací o kulturním kontextu romských uprchlíků vedl k nedorozuměním a vytváření konstruktů romského uprchlíka na základě domněnek, zobecňování a ignorování faktických informací.

Druhá část výzkumu se zaměřila na převedení stereotypů a předsudků do aktivní formy. Bylo zjištěno, že úředníci komunikovali své stereotypy a předsudky na několika úrovních – jak v soukromí v rámci pracovního kolektivu, tak i veřejně před samotnými uprchlíky. Tento způsob komunikace často zahrnoval neprofesionální chování ve formě zesměšňování, urážlivých poznámek a komentářů, což lze považovat za diskriminační praxi obtěžování podle antidiskriminačního zákona. Výzkum se rovněž zaměřil na opakované podezření z dispozice maďarského občanství a padělání dokumentů, kdy docházelo k větší míře prověřování romských uprchlíků. Úředníci se neshodli na tom, zda docházelo k diskriminačnímu chování na základě předsudků, nicméně někteří potvrdili, že romští uprchlíci byli kontrolováni důkladněji z důvodu maďarského příjmení, používání maďarštiny nebo jejich etnicity. Tyto motivace souvisely s přehlížením historického a společenského kontextu romské menšiny na Ukrajině a s největší pravděpodobností vedly k diskriminačním praktikám, přičemž v některých případech byli za odlišné charakteristiky obviňováni samotní Romové. Je však důležité poznamenat, že konečné posouzení těchto skutečností není v kompetenci této práce, ale náleží příslušným institucím. I když tento výzkum naznačuje, že předsudky a stereotypy hrály významnou roli v procesu přijímání a integrace romských uprchlíků, definitivní závěry o diskriminaci by zároveň vyžadovaly širší a systematičtější výzkum, včetně přímé observace a analýzy konkrétních rozhodnutí o udělení dočasné ochrany.

Téma je obzvláště závažné, pokud si uvědomíme, že ukrajinští Romové utíkali před válkou stejně jako všichni ostatní uprchlíci, mohli být poznamenáni traumaty a byli vystaveni hrůzám války. Jejich etnické kořeny však vyvolaly nepochopení, opovrhování a odlišný přístup. Předsudky a diskriminace měly pravděpodobně devastující vliv na uprchlíky, kteří již tak procházeli náročným obdobím. Další předsudečné jednání či dokonce diskriminace mohly vést k sekundárním traumatům, naprosto nevyhovujícím podmínkám, nedostatečné pomoci a celkovému zhoršení jejich životní situace. Předsudečný přístup mohl způsobit, že romští uprchlíci neměli přístup k adekvátní zdravotní péči, ubytování nebo jiným základním službám, což jen prohloubilo jejich zoufalství a izolaci.

Důsledky předsudků úředníků mohly být zároveň velmi závažné jak pro interní prostředí institucí, tak pro širší společnost. Na interní úrovni mohlo docházet k narušení pracovní atmosféry, zvýšení konfliktů mezi kolegy a snížení efektivnosti veřejné správy. Externě předsudky přispěly ke zhoršení sociálního napětí a podkopaly důvěru veřejnosti ve veřejné instituce, jelikož diskriminace může vést k další marginalizaci již tak zranitelných skupin, což může eskalovat v sociální napětí a konflikty. To vytváří „začarovaný kruh“, kdy předsudky vedou k diskriminaci, která dále omezuje možnosti Romů zlepšit svou kvalitu života.

V kontextu demokratických hodnot a lidských práv tato zjištění vedou k otázce, jak efektivně předcházet předsudečným postojům a jednání, které může mít pro odlišné skupiny devastující dopad. Přestože návrh opatření nebyl primárním cílem této diplomové práce, rozhovory se samotnými úředníky spolu s teoretickými poznatky vedly k několika zjištěním:

Při náborech nových zaměstnanců je důležité zvážit riziko zaměstnávání osob, které mohou mít tendence k radikalizaci a předsudkům. I když se kvůli válce na Ukrajině a početné vlně uprchlíků naskytla potřeba rychle přijmout velký počet pracovníků, bylo zásadní, aby se zamezilo zaměstnávání osob s výraznými předsudky, což by mohlo vést k nekorektnímu jednání a prohloubení traumat uprchlíků. Zaměstnanci by měli být pečlivě vybíráni a hodnoceni nejen na základě jejich odborných znalostí a dovedností, ale také na základě jejich postojů a schopností pracovat s různorodými skupinami lidí.¹⁵³

¹⁵³ Toto opatření zdůraznilo bylo zdůrazněno i v rozhovoru s Mgr. Janem LUŠTINCEM, vedoucím oddělení pobytu cizinců Praha I, za účelem diplomové práce. Praha 01.09.2023.

Ukázalo se, že předsudky často vyplývaly z nedostatečné informovanosti, strachu a frustrace. Na pracovištích s cizinci a odlišnými skupinami by bylo proto velmi přínosné zavést pravidelná školení a informační schůzky, kde by byly zaměstnancům přiblíženy sociální a kulturní kontexty menšin, například s pomocí odborníků. Tyto informace a hlubší porozumění by mohly významně přispět k odbourání předsudků. Zaměstnanci by měli být pravidelně vzděláváni o specifických potřebách a kontextech různých skupin, aby byli schopni reagovat citlivě a efektivně.

Výzkum ukázal, že podpis etického kodexu zaměřený na rovnost v přístupu nemusí být vždy sám o sobě dostatečný. Zaměstnanci by měli být pravidelně školeni v jeho praktickém uplatňování, především v konkrétních situacích, kdy je potřeba jednat korektně a minimalizovat diskriminační chování. Etický kodex by neměl být jen formálním dokumentem, ale skutečným východiskem pro každodenní práci a korektní přístup.

Z širší perspektivy je nezbytné, aby společnost uznala existenci předsudků a aktivně pracovala na jejich odstranění. To zahrnuje nejen legislativní opatření a veřejné politiky zaměřené na ochranu práv menšin, ale také vzdělávání a osvětu veřejnosti. Tento výzkum se snažil přispět k první části procesu – poodkryl, jak byly předsudky vůči Romům formulovány a komunikovány, čeho se týkaly, a nastínil mechanismy, jakými bylo utvářeno vnímání odlišných skupin. Příklady ukázaly, jak stres, frustrace a nedostatek adekvátních informací vedl k předsudečným názorům mezi pracovníky veřejné správy, což mohlo zvýšit riziko diskriminačního chování vůči uprchlíkům, zejména těm z romské komunity. Tato diplomová práce se tak snažila přispět k informovanosti o romské problematice, jež je klíčovým krokem ke zmírnění současných trendů stereotypizace a diskriminace Romů. Je nutné si uvědomit, že další opatření jsou v rukou celé společnosti – od legislativních opatření a podpory vzdělávání, odsouzení anticikánských nálad, veřejné osvěty, podpory neziskových organizací, mezinárodní spolupráce až po jednotlivce, kteří můžou svým jednáním a chováním zabránit v šíření předsudků a diskriminace.

Závěr

Diplomová práce byla zaměřena na zkoumání předsudků a diskriminace vůči romským uprchlíkům z Ukrajiny v kontextu jejich přijímání a integrace v České republice. Teoretická část práce poskytla čtenářům ucelený pohled na problematiku předsudků, stereotypů a diskriminace, a to jak z hlediska jejich definic, tak i jejich psychologických a sociologických mechanismů. Byl vysvětlen historický i aktuální přístup k romské menšině ze strany české společnosti, s důrazem na aktuální situaci ohledně přijímání uprchlíků romského původu a výzev s tím spojených. K analýze procesu byly použity oficiální zdroje veřejných institucí, neziskových organizací, médií a jednotlivců, kteří se tohoto procesu aktivně účastnili.

Empirická část práce se zaměřila na zkoumání předsudků a stereotypů vůči romským uprchlíkům u zaměstnanců Krajských asistenčních center pomoci Ukrajině (KACPU) v Praze. Byly provedeny rozhovory s devíti úředníky, které byly analyzovány pomocí diskurzivní analýzy na základě van Dijkovy teorie předsudků v komunikaci. Z výzkumu vyplynulo několik zjištění:

1. Výzkum odhalil, že úředníci používali zjednodušené kategorie a stereotypy k orientaci v komplexních situacích. Tato kognitivní zkreslení vedla k zobecňování negativních charakteristik a jejich přisuzování celé romské komunitě. Jako příklad lze uvést tendenci vnímat romské uprchlíky jako socio-ekonomickou hrozbu či jejich propojování s kriminalitou a nelegální migrací.
2. Z rozhovorů vyplynulo, že úředníci si často neuvědomovali své předsudky vůči romským uprchlíkům, ačkoliv jejich jazyk a způsob komunikace tyto předsudky prozrazoval. Například byly používány stereotypní nálepky a zobecněné negativní charakteristiky. Implicitní předsudky měly vliv na to, jak úředníci interpretovali chování a potřeby romských uprchlíků.
3. Kulturní a jazykové rozdíly komplikovaly komunikaci mezi úředníky a romskými uprchlíky. Nedostatek informací o kulturním kontextu a jazykových specifikách

romských uprchlíků vedl k nedorozuměním, kdy úředníci nechápali potřeby a problémy romských uprchlíků.

4. Zvýšený pracovní tlak a stres, kterému úředníci čelili, mohly přispět k intenzivnějším projevům předsudků a stereotypů. Pod tlakem času a vysokého objemu práce se úředníci často uchýlovali k zjednodušeným řešením a stereotypním představám, což mělo negativní dopad na jejich jednání.
5. Rozhovory naznačily možné diskriminační praktiky, ať ve formě obtěžování, nebo nerovného přístupu v rámci udělování víz dočasné ochrany. K definitivním závěrům by však byl nutný širší a systematictější výzkum, včetně přímé observace a analýzy konkrétních rozhodnutí o udělení dočasné ochrany.

Střet s romským etnikem v rámci správního řízení vyvolal různé projevy. V případě úředníků KACPU Praha, jak naznačuje případová studie, mohly sklony k předsudkům a diskriminaci nastat v důsledku prožívané frustrace a stresu z pracovních podmínek či pocitu nespravedlnosti, přičemž důsledky mohly být závažné jak pro uprchlíky samotné, tak pro interní prostředí instituce a širší společnost. Z tohoto důvodu bylo v závěru práce nastíněno několik doporučení, která obsahovala nezbytnost školení a vzdělávání, zlepšení pracovních podmínek a podporu inkluzivního prostředí.

Tato práce přispěla k hlubšímu porozumění toho, jak předsudky a stereotypy ovlivnily proces přijímání a integrace romských uprchlíků v České republice. Závěry výzkumu zdůraznily potřebu systematických změn ve vzdělávání a podpoře úředníků, aby bylo možné efektivně čelit předsudkům a diskriminaci a podporovat spravedlivé zacházení se všemi uprchlíky bez ohledu na jejich etnický původ. Pro další výzkum by bylo vhodné provést širší a systematictější studii, která by zahrnovala více respondentů a různé aspekty procesu přijímání a integrace uprchlíků. Tím by bylo možné získat komplexnější obraz a navrhnout konkrétní opatření pro zlepšení současného stavu v České republice.

Summary

This thesis focused on examining prejudices and discrimination against Roma refugees from Ukraine in the context of their reception and integration in the Czech Republic. The theoretical part provided readers with a comprehensive view of the issues of prejudice, stereotypes, and discrimination, addressing both their definitions and their psychological and sociological mechanisms. It explained the historical and current approach of Czech society towards the Roma minority, with an emphasis on the current situation regarding the reception of Roma refugees and the associated challenges. The analysis utilized official sources from public institutions, non-profit organizations, media, and individuals actively involved in this process.

The empirical part of the thesis concentrated on examining prejudices and stereotypes against Roma refugees among employees of the Regional Assistance Centers for Ukraine (KACPU) in Prague. Interviews were conducted with nine officials and analyzed using discourse analysis based on van Dijk's theory of prejudice in communication. The research yielded several findings:

1. The research revealed that officials used simplified categories and stereotypes to navigate complex situations. These cognitive biases led to the generalization of negative characteristics and their attribution to the entire Roma community. For example, there was a tendency to perceive Roma refugees as a socio-economic threat or to associate them with crime and illegal migration.
2. Interviews indicated that officials were often unaware of their prejudices against Roma refugees, although their language and communication style revealed these biases. For instance, stereotypical labels and generalized negative characteristics were used. Implicit prejudices influenced how officials interpreted the behavior and needs of Roma refugees.
3. Cultural and language differences complicated communication between officials and Roma refugees. A lack of information about the cultural context and language specifics of Roma refugees led to misunderstandings, with officials failing to understand the needs and problems of Roma refugees.

4. Increased work pressure and stress faced by officials could contribute to more intense manifestations of prejudice and stereotypes. Under time pressure and a high workload, officials often resorted to simplified solutions and stereotypical ideas, which negatively impacted their interactions with Roma refugees.
5. Interviews suggested possible discriminatory practices, either in the form of harassment or unequal treatment in granting temporary protection visas. However, definitive conclusions would require broader and more systematic research, including direct observation and analysis of specific decisions regarding temporary protection.

The encounter with the Roma ethnic group within the administrative process triggered various manifestations. In the case of KACPU Prague officials, as indicated by the case study, tendencies towards prejudice and discrimination could arise due to frustration and stress from working conditions or a sense of injustice, with serious consequences for both the refugees and the internal environment of the institution and broader society. Therefore, the conclusion of the thesis outlined several recommendations, including the necessity of training and education, improvement of working conditions, and support for an inclusive environment.

This thesis contributed to a deeper understanding of how prejudices and stereotypes influenced the process of receiving and integrating Roma refugees in the Czech Republic. The research conclusions highlighted the need for systematic changes in the education and support of officials to effectively address prejudices and discrimination and to promote fair treatment of all refugees, regardless of their ethnic background. For future research, it would be appropriate to conduct a broader and more systematic study that includes more respondents and various aspects of the refugee reception and integration process. This would provide a more comprehensive picture and propose specific measures to improve the situation of Roma refugees in the Czech Republic.

Použitá literatura

ABRAMS, Dominic. *Processes of prejudice: Theory, evidence and intervention*. Online. Equality and Human Rights Commission. 2010, research report č. 56, s. 30-31. ISBN 978 1 84206 270 8. Dostupné z: [56_processes_of_prejudice.pdf \(drc-gb.org\)](#).

AGENTURA EVROPSKÉ UNIE PRO ZÁKLADNÍ PRÁVA. *Chudoba a zaměstnanost: situace Romů v jedenácti členských státech EU*. Online. In: fra.europa.eu. 2014. s. 7. ISBN 978-92-9491-216-9. Dostupné z: [Chudoba a zaměstnanost: situace Romů v jedenácti členských státech EU; Průzkum romské populace – Zaměřeno na údaje \(europa.eu\)](#).

ALLPORT, Gordon W.; Kenneth CLARK; Thomas PETTIGREW. *The Nature of Prejudice: 25th Anniversary Edition*. Online. Addison-Wesley Publishing Company. 1954, s. 15-16. Dostupné z: [Full text of "The Nature Of Prejudice" \(archive.org\)](#).

AMNESTY INTERNATIONAL. *Amnesty International Report 2022/23: The state of the world's human rights*. Online. 2023. s. 141. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/5670/2023/en/>.

ARMSTRONG, Jan. *Naturalistic Inquiry*. Online. In: Encyclopedia of Research Design (Vol. 0, pp. 881-885). SAGE Publications, Inc. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781412961288>.

BARANY, Zoltan. *The East European Gypsies: Regime Change, Marginality, and Ethnopolitics*. Online. Cambridge University Press; 2001. s. 315. ISBN 9780511817373. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511817373>.

BERGE, Bjørn. *Speech by Bjørn Berge, Deputy Secretary General of the Council of Europe*. Online. In: Fighting for a Fairer Future: The Impact of the War in Ukraine on Roma and Lessons for Post-War Reconstruction Efforts. Štrasburk: the Council of Europe, 2024. Dostupné z: [Fighting for a Fairer Future: The Impact of the War in Ukraine on Roma and Lessons for Post-War Reconstruction Efforts - Secrétaire Général adjoint \(coe.int\)](#).

BETHLEHEM, Douglas W. *A Social Psychology of Prejudice*. Online. London: Psychology Press, 2015. Kapitola 6. ISBN 9781315730318.

BIAN, Lin a CIMPIAN, Andrei. Are stereotypes accurate? A perspective from the cognitive science of concepts. Online. *Behavioral and Brain Sciences*. 2017. vol. 40. Dostupné z: [Are stereotypes accurate? A perspective from the cognitive science of concepts | Behavioral and Brain Sciences | Cambridge Core](#).

BIBEN, Martin. *Co je za napětím mezi menšinami? Ukrajinci mohou vnímat Romy jako Češi před 20 lety, „pomáhá“ i Rusko.* Online. HN.cz. 2023. Dostupné z: <https://hn.cz/c1-67222680-co-je-za-napetim-mezi-mensinami-ukrajinci-mohou-vnimat-romy-jako-cesi-pred-20-lety-bdquo-pomaha-ldquo-i-rusko>.

Breakthrough necessary to ensure the equality and dignity of Roma people and people with disabilities in the Czech Republic. Online. In: Conseil of Europe, coe.int. Štrasburk, 2023. Dostupné z: [Breakthrough necessary to ensure the equality and dignity of Roma people and people with disabilities in the Czech Republic - Commissioner for Human Rights \(coe.int\)](https://www.coe.int/en/web/com-hrdh/-/breakthrough-necessary-to-ensure-the-equality-and-dignity-of-roma-people-and-people-with-disabilities-in-the-czech-republic).

CLEAR GLOBAL. *Language factsheet. Romani language in the Ukraine response.* Online. In: clearglobal.org, 2022. s. 1. Dostupné z: [CLEAR-Global-Romani-language-factsheet.pdf \(clearglobal.org\)](https://clearglobal.org/wp-content/uploads/2022/08/CLEAR-Global-Romani-language-factsheet.pdf).

ČESKO. *Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).* Online. In: *Zákony pro lidi.* 2010-2024. Dostupné z: [198/2009 Sb. Antidiskriminační zákon \(zakonyprolidi.cz\)](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/198-2009).

ČESKO. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2022.* Online. vláda.gov.cz, 2024, s. 31. Dostupné z: [03_Zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2022.pdf \(gov.cz\)](https://www.vlada.gov.cz/media/obrazky/2024/03/zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2022.pdf).

ČOPJAKOVÁ, Kateřina. „Přístup státu k romským uprchlíkům je diskriminační,“ říká expert na migraci. Online. hatefree.cz, 2022. Dostupné z: <https://www.hatefree.cz/clanky/pristup-statu-k-romskym-uprchlikum-je-diskriminacni-rika-expert-na-migraci>.

ČT24. *Romští uprchlíci mají problém se v Česku registrovat, centra je nechtějí pustit dovnitř, tvrdí dobrovolníci.* Online. ct24.ceskatelevize.cz, 2022. Dostupné z: [▶ Romští uprchlíci mají problém se v Česku registrovat, centra je nechtějí pustit dovnitř, tvrdí dobrovolníci — ČT24 — Česká televize \(ceskatelevize.cz\)](https://www.ct24.cz/romsti-uprchlici-maji-problem-se-v-cesku-registrovat-centra-je-nychtejji-pustit-dovnitř-tvrdi-dobrovolnici-ct24-ceska-televize).

ČTK. *V Troji mohou být uprchlíci jen 30 dní. Ty s maďarským pasem chce stát odvézt.* Online. denik.cz, 2022. Dostupné z: [V Troji mohou být uprchlíci jen 30 dní. Ty s maďarským pasem chce stát odvézt - Deník.cz \(denik.cz\)](https://www.denik.cz/zpravy-domaci/v-troji-mohou-byt-uprchlici-jen-30-dni-ty-s-madarskym-pasem-chce-stat-odvezet.html).

ČTK. *Vyšel zákon a romské vozy se musely zastavit. Nastal zákaz kočování.* Online. Echo24, 2018. Dostupné z: [Vyšel zákon a romské vozy se musely zastavit. Nastal zákaz kočování - Echo24.cz](https://www.echo24.cz/vyšel-zákon-a-romske-vozy-se-musely-zastavit-nastal-zákaz-kočování-echo24.cz).

DEVINE, Patricia G. Stereotypes and Prejudice: Their Automatic and Controlled Components. Online. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989. 56(1):5-18. s. 5. Dostupné z: [Stereotypes-and-prejudice.pdf \(wisc.edu\)](#).

DOLLARD, John. *Frustration and aggression*. Online. New Haven, 1957. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/10022-000>.

ENDRŠTOVÁ, Michaela a MAKHINCHUK, Julia. *Strávili jsme den s romskou rodinou. Vízum nedostali, měsíc a půl žili v Maďarsku*. Online. *zpravy.aktualne.cz*. 2022. Dostupné z: [Strávili jsme den s romskou rodinou. Vízum nedostali, měsíc a půl žili v Maďarsku - Aktuálně.cz \(aktualne.cz\)](#).

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Risking Security: Paradoxes of Social Cohesion*. Online. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam; 2005. s. 18. Dostupné z: [Microsoft Word - Risking security Paradoxes of social cohesion.docx \(squarespace.com\)](#).

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. *Roma in 10 European countries - main results*. Online. 2023. s. 21. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results2_en.pdf.

FOLÁYAN, Moréniké O. a HAIRE, Bridget. What's trust got to do with research: why not accountability? Online. *Frontiers in Research Metrics Analytics*. 2023. vol. 8, article 1237742, s. 2. Dostupné z: <https://doi.org/10.3389/frma.2023.1237742>.

FRS.GOV. *Dočasná ochrana*. Online. Dostupné z: [Dočasná ochrana - frs.gov.cz](#).

GAVRINĚV, Vojtěch. *Je to systémová kafkárna, nenávisť je otázkou času, říká odbornice o běžencích*. Online. *seznamzpravy.cz*. 2022. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-je-to-systemova-kafkarna-nenavist-je-otazkou-casu-rika-odbornice-o-bezencich-199841>.

GROSSARTH-MATICEK, Ronald; EYSENCK Hans J.; VETTER, Hermann. The causes and cures of prejudice: An empirical study of the frustration-aggression hypothesis. Online. *Personality and Individual Differences*. 1989, roč. 10, č. 5, s. 551-552. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(89\)90037-8](https://doi.org/10.1016/0191-8869(89)90037-8).

HOFFMAN, Hailey. The Media Effect and the Implications for Racial Minority Groups. Online. *The Cupola Student Publications*. 2018. Dostupné z: [The Media Effect and the Implications for Racial Minority Groups \(gettysburg.edu\)](#).

KINDLOVÁ, Veronika. *Historie Romů v českých zemích? Míň než žebráci a tuláci*. Online. Český rozhlas. 2022. Dostupné z: [Historie Romů v českých zemích? Míň než žebráci a tuláci | Plus \(rozhlas.cz\)](https://www.rozhlas.cz/historie-romu-v-ceskych-zemich-miň-než-žebráci-a-tuláci-Plus).

KMENT, Štěpán; GARGULÁK Karel; KORBEL Václav, KOŘÍNEK Adam. *Většina romských uprchlíků v Česku mluví ukrajinsky. Trápí je válečné trauma a materiální nedostatek*. Online. PAQresearch. 2022. Dostupné z: <https://www.paqresearch.cz/post/ua-romove/>.

KOMŮRKOVÁ, Magdaléna. *Uprchlíci na hlavním nádraží očima českých Romů. Kdo to vlastně přijíždí?* Online. Lidovky.cz. 2022. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/romodrom-nikola-taragos-ukrajinsti-romove-ukrajina-uprchlici.A220517_205437_in_domov_vag.

LORD, Charles G.; ROSS, Lee; LEPPER Mark. *Biased Assimilation and Attitude Polarization: The Effects of Prior Theories on Subsequently Considered Evidence*. Online. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1979. 37. 2098-2109. s. 2099. Dostupné z: [Biased assimilation and attitude polarization: The effects of prior theories on subsequently considered evidence. \(apa.org\)](https://www.apa.org/pubs/journals/psp/37/11/2098).

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Akční plán boje proti extremismu a předsudečné nenávisti 2023-2024*. Online. In: mvcr.cz. 2023. s. 18. Dostupné z: [Výroční zprávy o extremismu a koncepcie boje proti extremismu - Ministerstvo vnitra České republiky \(mvcr.cz\)](https://www.mvcr.cz/obrazky/vyrocni-zpravy-o-extremismu-a-koncepcie-boje-proti-extremismu-Ministerstvo-vnitra-Ceske-republiky).

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Legislativa*. Online. Dostupné z: [Legislativa - Aktuální informace o migraci \(mvcr.cz\)](https://www.mvcr.cz/obrazky/legislativa-aktuální-informace-o-migraci).

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Rozhodnutí č. j. MV-119297-2/OAM-2023*. Online. In: mvcr.cz. 2023. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/mv-119297-2-oam-2023.aspx>.

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Stanovení strategických priorit vlády ČR ke zvládnutí dopadů migrační krize související s invazí Ruské federace na Ukrajinu*. Online. Praha, 2022, s. 4. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/stanoveni-strategickych-priorit-vlady-pdf>.

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Zpráva o extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2022*. Online. mvcr.cz. Praha, 2023, s. 17. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/zprava2022-pdf.aspx>.

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Zpráva v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky 2022*. Online. In: mvcr.cz. Praha: 2023. s. 79. Dostupné z: [Výroční zprávy o situaci v oblasti migrace a integrace - Aktuální informace o migraci \(mvcr.cz\)](#).

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Zpráva v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky 2022*. Online. In: mvcr.cz. Praha: 2023. s. 79. Dostupné z: [Výroční zprávy o situaci v oblasti migrace a integrace - Aktuální informace o migraci \(mvcr.cz\)](#).

MINORITY RIGHT GROUP. *Roma in Ukraine – Current Issues*. Online. In: minorityrights.org. 2020. Dostupné z: [Roma in Ukraine - Minority Rights Group](#).

NATOW, Rebecca S. The Use of Triangulation in Qualitative Studies Employing Elite Interviews. Online. *Qualitative Research*. 2020, č. 2, 160–73. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1468794119830077>.

Normální. Online. Internetová jazyková příručka. 2008–2024. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Dostupné z: [Internetová jazyková příručka – normální \(cas.cz\)](#).

ORT, Jan; BERKYOVÁ, Renata; ZEWLAKK, Petr. *Situace Romů v České republice v kontextu ruské invaze na Ukrajině. Fotografie Petra zewlakka Vrabce*. Online. Romano džaniben. 30(2), 129–141, s. 130. Dostupné z: <https://www.dzaniben.cz/files/e649e0919f41213fa71c6257364239eb.pdf>.

OSTROM, Thomas. M. a SEDIKIDES, Constantine. Out-group homogeneity effects in natural and minimal groups. Online. *Psychological Bulletin*. 1992. 112(3), 536–552. s. 536. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.112.3.536>.

RADA EVROPSKÉ UNIE. Prováděcí rozhodnutí Rady (EU) 2022/382 ze dne 4. března 2022, kterým se stanoví, že nastal případ hromadného přílivu vysídlených osob z Ukrajiny ve smyslu článku 5 směrnice 2001/55/ES, a kterým se zavádí jejich dočasná ochrana. Online. In: Úřední věstník evropských společenství. 2022. č. L 71/1. Dostupné z: [Publications Office \(europa.eu\)](#).

RADA EVROPSKÉ UNIE. Směrnice rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ. Online. In: Úřední věstník evropských společenství. 2000. č. L 180/22, s. 25. Dostupné z: eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0043.

RADA VLÁDY PRO ZÁLEŽITOSTI ROMSKÉ MENŠINY. Usnesení č. 3/2024 Rady vlády pro záležitosti romské menšiny ze dne 12. února 2024. Online. In: vlada.gov.cz. 2024. s. 1. Dostupné z: [bod-3_definice-anticikanismu_prijaty.pdf \(gov.cz\)](#).

RAMASUBRAMANIAN, Srividya; RIEWESTAHL, Emily; RAMIREZ, Anthony. Race and Ethnic Stereotypes in the Media. Online. *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. 2023. s. 5. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.1262>.

Rozhovor s Ivanou FARAHANI za účelem diplomové práce. Praha 01.11.2022.

Rozhovor s Mgr. Janem LUŠTINCEM, vedoucím oddělení pobytu cizinců Praha I, za účelem diplomové práce. Praha 01.09.2023.

Rozhovor s Patrikem PRIE SOLEM za účelem diplomové práce. Praha 24.03.2023.

RYCHLÍKOVÁ, Apolena. *S čím se setkávají romští uprchlíci? Výzkum dokládá, že je trápí nedostatek a třetina zažila diskriminaci*. Online. a2larm.cz. 2022. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2022/08/s-cim-se-setkavaji-romsti-uprchlici-vyzkum-doklada-ze-je-trapi-nedostatek-a-tretina-zazila-diskriminaci/>.

RYŠAVÝ, Zdeněk. *Nafouknutá bublina kolem Romů s maďarskými pasy splaskla. Z více jak 5 tisíc prověřovaných mělo maďarský pas pouze 150 uprchlíků*. Online. romea.cz. 2022. Dostupné z: [Nafouknutá bublina kolem Romů s maďarskými pasy splaskla. Z více jak 5 tisíc prověřovaných mělo maďarský pas pouze 150 uprchlíků - Romea.cz - Vše o Romech na jednom místě](https://romea.cz/2022/08/nafouknuta-bublina-kolem-romu-s-madarskymi-pasy-splaskla-z-vice-jak-5-tisic-proverovanych-melo-madarsky-pas-pouze-150-uprchliku-romea.cz-vse-o-romech-na-jednom-miste).

SECHRIST Gretchen B. a STANGOR Charles. *Prejudice as Social Norms*. Online. In: CRANDALL, Christian S. (ed.) a Mark SCHALLER (ed.). *Social Psychology of Prejudice: Historical and Contemporary Issues*. Online. Kansas: Lewinian Press, 2008. s. 169. Dostupné z: [Microsoft Word - front matter.doc \(ku.edu\)](#).

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR. *Co si Češi myslí o muslimech, Syřanech a Romech?* Online. Tisková zpráva. 2015. s. 2. Dostupné z: [Zápis z porady Ústavní rady \(cas.cz\)](https://www.sociology.cz/2015/08/20/co-si-cesi-mysli-o-muslimech-syranech-a-romech/).

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR. *Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti – duben/květen 2023*. Online. Tisková zpráva. 2023. s. 1. Dostupné z: [ov230707.pdf \(cas.cz\)](https://www.sociology.cz/2023/04/20/romove-a-souziti-s-nimi-ocima-ceske-verejnosti-duben/kveten-2023/).

SOUKUP, Jaroslav. *Diskriminace Romů v Česku přetrvává, tvrdí eurokomisařka pro lidská práva*. Online. Novinky.cz. 2023. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-diskriminace-romu-v-cesku-pretrvava-tvrdi-eurokomisarka-pro-lidska-prava-40424098>.

ŠAFÁŘOVÁ, Kateřina; KAVANOVÁ, Martina; SKVRŇÁK, Michael; MARKOVÁ, Lucie; KUNC, Michal; PROKOP, Daniel. *Integrace uprchlíků na trhu práce a v bydlení*. 6.

vlna výzkumu *Hlas Ukrajinců – červen 2023*. Online. PAQresearch. 2023, s. 11. Dostupné z: https://migrant-integration.ec.europa.eu/system/files/2023-10/PAQ_UA_Prace_bydleni_8_2023.pdf.

ŠIMÍKOVÁ, Ivana; KATRŇÁK, Tomáš; RÁKOCZYOVÁ, Miroslava; FÓNADOVÁ, Laura. *Zpráva o socioekonomické situaci romské populace v České republice 2023/2024*. Online. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. Praha: RILSA, 2024. Dostupné z: vz_555.pdf (vupsv.cz).

ŠUSTOVÁ, Jana. *Pomoc romským uprchlíkům z Ukrajiny poskytuje Romodrom ve spolupráci s UNICEF*. Online. Český rozhlas. 2023. Dostupné z: [Pomoc romským uprchlíkům z Ukrajiny poskytuje Romodrom ve spolupráci s UNICEF | Radiožurnál \(rozhlas.cz\)](http://romskym-uprchlikum-z-ukrajiny-poskytuje-romodrom-ve-spolupraci-s-unicef-radiozurnal-rozhlas.cz).

THORNDIKE, Edward L. A constant error in psychological ratings. Online. *Journal of Applied Psychology*. American Psychological Association, 1920. 4(1), 25–29. s. 27. Dostupné z: [4_J_Applied_Psychology_25_\(Thorndike\).pdf](http://4_J_Applied_Psychology_25_(Thorndike).pdf) (mit.edu).

UN REFUGEE AGENCY [UNHCR]. *Ukraine refugee situation*. Online. In: unhcr.org. 2024. Dostupné z: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.

URBANOVÁ, Anna. *Romští uprchlíci s dvojitým občanstvím. Maďarský pas získali před lety, teď je překážkou pro podporu*. Online. iRozhlas.cz. 2022. Dostupné z: [Romští uprchlíci s dvojitým občanstvím. Maďarský pas získali před lety, teď je překážkou pro podporu | iROZHLAS - spolehlivé zprávy](http://romsti-uprchlici-s-dvojitym-obcanstvim-madarsky-pas-ziskali-pred-lety-ted-je-prekazkou-pro-podporu-iROZHLAS-spolehlive-zpravy).

VAN DIJK, Teun A. *Structures and Strategies of Discourse and Prejudice*. In: OUDENHOVEN, Jan Pieter (ed.) a WILLEMSSEN, Tineke M. (ed.). *Ethnic Minorities*. Londýn: Garland Science, 1989, s. 117. ISBN 9781003077381.

VAN DIJK, Teun A. *Communicating racism: Ethnic prejudice in thought and talk*. Online. Sage Publications, Inc., 1987. ISBN: 0-8039-3627-3. Dostupné z: http://media06.euv-frankfurt-o.de/Literatur/VanDijk_1988.pdf.

VILLENAVE Baptiste. *La discrimination positive: une présentation*. Online. *Vie sociale*. 2006. vol. 3, č. 3, s. 42. Dostupné z: <https://doi.org/10.3917/vsoc.063.0039>.

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Romská národnostní menšina*. Online. Aktualizováno 21.10.2022. Dostupné z: [Romská národnostní menšina | Vláda ČR \(gov.cz\)](http://romska-narodnostni-menšina|Vláda-ČR.gov.cz).

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021–2030*. Online. In: vlada.gov.cz. 2021. s. 5. Dostupné z: [strategie-2021-2030 - komentáře.pdf](#).

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. Usnesení ze dne 29. října 1997 č. 686 ke Zprávě o situaci romské komunity v České republice a k současné situaci v romské komunitě. Online. 1997. In: vlada.gov.cz. Dostupné z: [Národnostní menšiny | Vláda ČR \(gov.cz\)](#).

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2022*. Online. 2024. Dostupné z: [03_Zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2022.pdf \(gov.cz\)](#).

VODSEĎÁLEK, Petr. *Ukrajínští Romové se na cestě do bezpečí musejí vyrovnávat s diskriminací*. Online. DeníkN.cz. 2022. Dostupné z: <https://denikn.cz/849484/ukrajinsti-romove-skoncili-na-ubytovne-u-boleslavi-doma-nas-vnimaji-jako-soucast-naroda-tady-se-staraji-jen-o-bile-tvrdi/>.

WESTBY, Carol. Theories of Prejudice Development. Online. *Word of Mouth*. 2021. 32(5), 1-5. s. 1. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/10483950211008345westby-2021-theories-of-prejudice-development.pdf>.

XU, Liu. Interviewing Elites: Methodological Issues Confronting a Novice. Online. *International Journal of Qualitative Methods*. 2018, roč. 17, č. 1. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1609406918770323>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Šablona informovaného souhlasu pro respondenty KACPU Praha (formulář)

Příloha č. 1: Šablona informovaného souhlasu pro respondenty KACPU Praha (formulář)

Informovaný souhlas s poskytnutím výzkumného rozhovoru a jeho následným využitím pro účely diplomové práce “Romové prchající před válkou v Ukrajině: Situace v České republice”

Podpisem vyjadřuji souhlas s následujícími body:

- Byl/a jsem informován/a o účelu rozhovoru, kterým je sběr dat pro potřeby výzkumu diplomové práce Veroniky Čechové s názvem Romové prchající před válkou v Ukrajině: Situace v České republice. Cílem výzkumu je studium migračního procesu, kterým uprchlíci procházejí (s přihlédnutím na osobní motivaci a přístup).
- Bylo mi sděleno, jak přibližně dlouho bude rozhovor trvat a jaký bude mít průběh. Vím, že můžu kdykoliv odmítnout odpovědět na jakoukoliv otázku.
- Souhlasím s nahráváním následujícího rozhovoru a jeho následným zpracováním. Přepis rozhovoru bude bezpečně uložen a bude přístupný pouze pro výzkumné účely.
- Vím, jak bude s rozhovory nakládáno a jakým způsobem bude zajištěna anonymita i po skončení rozhovorů, která znemožní identifikaci mé osoby. V případě zájmu nebude v citacích uvedeno mé jméno či jiné osobní údaje, díky kterým bych mohl/a být identifikován/a. Budou uvedeny pouze ty údaje, které předem odsouhlasím.
- Dávám své svolení k tomu, aby výzkumník použil rozhovor pro potřeby své diplomové práce a libovolně z něj citoval. Na vyžádání mohu nahlédnout na přepis rozhovoru a mohu kontaktovat výzkumníka emailem.

Datum:

Podpis respondenta:

Podpis výzkumníka: